

TUDOMÁNY HATÁROK NÉLKÜL

Magyar kutatóhelyek a
Kárpát-medencében

Határon túli intézmények az EISZ Programban

INNOVÁCIÓS ÉS TECHNIKAI MINISZTERIUM
ELEKTRONIKUS INFORMÁCIÓSZOLGÁLTATÁS
NEMZETI PROGRAM
MIA

TUDOMÁNY HATÁROK NÉLKÜL

Magyar kutatóhelyek a
Kárpát-medencében

TUDOMÁNY HATÁROK NÉLKÜL

Magyar kutatóhelyek a Kárpát-medencében

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ
Budapest, 2020

Tudomány határok nélkül – Magyar kutatóhelyek a Kárpát-medencében

A kötet a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
segítségével jelenhetett meg.

NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI
ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL

A határon túli intézmények adatbázis-hozzáféréseinek biztosítása
az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program
szakmai koordinálásában valósul meg.

EISZ

Főszerkesztő: Dr. Lencsés Ákos

Felelős szerkesztő: Urbán Katalin

Tördelés, kiadványszerkesztés: Ujházi-Patrus Orsolya

Olvasószerkesztés, korrektúra: Belső-Stefán Eszter

A kötet anyagának összeállításában közreműködött: Dániel Ágnes

ISBN: 978-963-7451-59-1

e-ISBN: 978-963-7451-60-7

DOI: [10.36820/tudomany.2020](https://doi.org/10.36820/tudomany.2020)

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ

Felelős kiadó: Prof. Dr. Monok István

Nyomdai kivitelezés: PAUKER HOLDING Kft.

TARTALOMJEGYZÉK

Dr. Birkner Zoltán: Tudomány határok nélkül 8

Prof. Monok István: Via media aurea 10

TANULMÁNYOK

Dr. Szabó István – Rigó-Ditzendy Orsolya – Dr. Cziráki Szabina: 14
KFI szakpolitika és a határon túli magyarság

Dr. Lencsés Ákos: 26
Az EISZ határon túli magyar intézményeket segítő projektje

Dr. Bali János: 38
A határon túli magyarok kulturális hálózata

Dr. Morvai Tünde: 46
A Magyar Tudományos Akadémia és a határon túli magyar tudományosság kapcsolata

INTÉZMÉNYEK

DÉL-BARANYA

Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ 56

ERDÉLY, PARTIUM

Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár 60

Bod Péter Megyei Könyvtár 62

Csíki Székely Múzeum 64

Erdélyi Múzeum-Egyesület 66

Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet 68

Haáz Rezső Múzeum 70

Jakabffy Elemér Alapítvány 72

Kájoni János Megyei Könyvtár 74

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet 76

Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár 78

Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem 80

Partiumi Keresztény Egyetem 82

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	84
Székely Nemzeti Múzeum	86
Székelykeresztúri Városi Könyvtár	88
Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár	90
FELVIDÉK	
Eperjesi Egyetem	94
Fórum Kisebbségkutató Intézet	96
Matej Hrebenda Könyvtár	98
Selye János Egyetem	100
KÁRPÁTALJA	
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola	104
MURAVIDÉK	
Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ	108
VAJDASÁG	
Európa Kollégium Egyetemista Központ	112
József Attila Könyvtár, Magyarakanizsa	114
Juhász Erzsébet Könyvtár	116
Kishegyesi Könyvtár	118
Szabadkai Városi Könyvtár	120
Szabadkai Városi Múzeum	122
Szarvas Gábor Könyvtár	124
Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ	126
Újvidéki Egyetem	128
Vajdasági Magyar Művelődési Intézet	130
KIADÓK	
Akadémiai Kiadó	136
Kossuth Kiadó	142
Szaktárs	146

L'Harmattan Könyvkiadó	153
Tinta Könyvkiadó	156
Typotex Kiadó	162
Képek jegyzéke	167

TUDOMÁNY HATÁROK NÉLKÜL

A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal küldetése a kutatás-fejlesztés és az innováció kormányzati koordinációja. Ehhez nélkülözhetetlen a rendelkezésre álló források célszerű, átlátható és értékteremtő felhasználása, a vállalkozások, egyetemek és kutatóintézmények közötti aktív tudástranszfer hatékony ösztönzése. Nemzeti összefogásban, erőforrásaink fókuszálásával olyan innovációs ökoszisztémát tudunk építeni, amely kiemelkedő tudományos eredmények és piacvezérelt innovációk elérését teszi lehetővé, ezáltal a teljes magyarság érdekeit szolgálja.

Az innovációs ökoszisztéma fenntartható fejlesztésére irányuló intézkedéseink nem korlátozódhatnak az anyaországon belüli szereplőkre. Magyarország kormánya hosszú évek óta erkölcsi kötelességként, egyszersmind óriási lehetőségként tekint a határon túli kétmillió magyarossal való kapcsolattartásra. Ez a kötődés korántsem egyoldalú: a magyarságon belüli tudásáramlás nem ismer határokat és irányokat. Számtalan esetben a határon túli magyarok tudása gazdagította a magyarországi fejlesztéseket, projekteket. Ahogy a kötet címe találóan fogalmaz, a tudományt nem lehet országhatárok közé zárni. Fontos üzenet ez 2020-ban, amikor a trianoni döntés századik évfordulójára emlékezünk. Annak idején a magyarság egységét szétaprózták, a magyar közösség alkotóerejét visszavetették. Ma nekünk kell mindent megtennünk, hogy ezt a történelmi tragédiát a magunk eszközeivel korrigáljuk, és a magyarság – határoktól függetlenül – újra kibontakoztathassa képességeit a tudomány és az innováció területén is.

Az innováció legtermészetesebb táptalaja a megszerzett tudás lehet. Tudás azonban nincs sem tanulás, sem kutatás nélkül. Ezekhez országszerte és a határon túl is korszerű tudásbázisok, elhivatott kutatók és oktatók, jól kiépített kutatási infrastruktúra, ösztönző pályázati rendszerek szükségesek. Ezek együtt megteremtik a lehetőséget, hogy kutatóink, oktatóink, tehetséges fiataljaink mindenhol a helyükön érezzék magukat, hogy saját múltjuk és identitásuk megőrzésével vehessenek részt újjító, innovatív kezdeményezésekben, sőt bekapcsolódhassanak nemzetközi projektekbe is.

Hivatalunk 2020-ban immár második alkalommal nyújt támogatást, hogy a határon túli magyar intézmények is hozzáférhessenek a tanuláshoz és a kutatáshoz nélkülözhetetlen magyar nyelvű e-könyves adatbázisokhoz. A projekt első szakaszának kedvező

tapasztalatai alapján 2020-ban még több intézményt tudunk bevonni, és immár 8200 e-könyv válik elérhetővé a Kárpát-medence valamennyi magyarlakta régiójában. Az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program példaértékű lehet sokak számára: ez a kezdeményezés a magyarság egészének biztosít alapvető segítséget a tudás megszerzésében. Olyan lehetőséget ad, amely aktív, sokoldalú együttműködést épít az intézmények között, amely a tapasztalatok megosztását, a személyes kapcsolatok kiépítését, az innovációs képességek fejlesztését minden résztvevő számára elérhetővé teszi.

Meggyőződésem, hogy az e-könyv – mint a digitális világ egyik nagy innovációja – egyáltalán nem a hagyományos könyv ellensége. Utóbbinak is megvan és még sokáig megmarad a létjogosultsága. Az e-könyv jelentősége abban áll, hogy minden eddiginél szélesebb körben teremt új lehetőséget a tudáshoz való hozzáférésre. Hogy milyen tartalmak jelennek az e-könyvek és az online adatbázisok világában, annak szemléletes példáját láthattunk a koronavírus okozta szükséghelyzetben. Többek közt ezek tették lehetővé, hogy az oktatási intézmények szinte egyik pillanatról a másikra átálljanak a távoktatásra és az online tanrendre. Büszke vagyok rá, hogy ebben a nehéz időszakban a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatása is segítette a magyar oktatókat és hallgatókat a tudás biztonságos átadásában és elsajátításában. Nem kell nagy jóstehetség, hogy lássuk: a jövőben minden bizonnyal még inkább nő majd az online források használata iránti igény.

Biztos vagyok benne, hogy e hiánypótló program folytatása tovább mélyíti a szakmai együttműködéseket, sikeresen segítve a tudásáramlást és a határokon is átnyúló magyar innovációs ökoszisztéma fejlődését.

Dr. Birkner Zoltán
a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és
Innovációs Hivatal elnöke

VIA MEDIA AUREA

Nincs királyi út! Ha lenne, azt nem a könyvtárosoknak tartanák fenn. Nem is baj ez, hiszen a történelem éppen napjainkban bizonyítja, hogy a viszonylagos „királyi utat” bejárt nyugat-európai nemzedékek tagjai éppen azokat a képességeiket veszítették el, amelyek az „amikor nem adatik” korszakok túléléséhez szükségesek. Ez nem jelenti azt, hogy olyan jó, „ha nem adatik”, vagy azt, hogy akinek sohasem adatott, az minden olyan készséggel és tudással felvértezett, ami ahhoz kell, hogy élni tudjon a lehetőségekkel, „amikor adatik”.

Éppen két éve jelent meg a kolozsvári Magyar Történeti Intézet évkönyveként a *Hagyomány és újítás a 21. századi könyvtárban* című kötet,¹ amelynek szerzői az erdélyi könyvgyűjtemények aktuális feladatait veszik számba. Az írások tanulságai bármelyik mai könyvtárra igazak, különösen azokra, amelyeknek magyar bibliotékaként a mai Magyarország államhatárain kívül kell dolgozniuk. Nem csupán abban a kettősségben, amelyben minden mostani könyvtár dolgozik a világban. A feladatok egyik része hagyományőrzés. Vagyis egy közösség írott kulturális és tudományos örökségének a megőrzése, nyilvántartása és hozzáférhetővé tétele. Ezzel – és ez a fontosabb része a felelősségnek – nem egyszerűen örökséget őriznek és bocsátanak rendelkezésre. Alapjaiban járulnak hozzá ahhoz, hogy a nyelvi és kulturális közösség tagjai elvileg megőrizhessék innovatív, alkotó képességüket, ami anyanyelvi kompetencia – nyelvi, kulturális és tudományos hagyomány – nélkül nincsen.

Tudni kellene, mi is ez a „nyelvi, kulturális és tudományos hagyomány”. Ennek a tudásnak az alapja a tételes számbavétel és nyilvántartás. Ezzel kezdődik ugyanis az, hogy aztán különféle, egyre attraktívabb technikával ezt közzétesszük, rendelkezésre bocsátjuk. Ha nincsen mit felmutatni – és a könyvtárakban őrzött írott örökség túlnyomó része nem ismert a digitális világ számára még metaadat szinten sem –, akkor a közösség alkotó ereje is kiszolgáltatott. Különösen az olyan szirénhangoknak, amelyek a nemzetközi digitális tér „teljességéről”, „nyitottságáról” vagy éppen „demokratizmusáról” énekelnek.

¹ RÜSZ-FOGARASI Enikő (főszerk.): *Hagyomány és újítás, a 21. századi könyvtárban*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2018. A szám mentora Monok István.

Egy további komoly veszély, ami az alkotóképességet veszélyezteti, az a bezárkózás a saját világunkba. Mi tudjuk legjobban, kik vagyunk; a kultúránkra és tudományunkra mindig lehet alapozni. Ahhoz, hogy tudjuk, kik vagyunk, meg kell ismernünk másokat; főként egy olyan úton, hogy megismerjük, mit gondolnak rólunk, és azt miért gondolják. Aztán meg kell ismernünk, hogy mások mit gondolnak a világról, a létezésről kezdve a gyakorlati teendőig. Ha csak előbbit ismerjük, nem tudunk cselekedni; ha meg csak az utóbbi – éljen az alkalmazható tudás –, elveszítjük alapjainkat, és másként válunk kiszolgáltatottá. Elemi dolog tehát – ahogy a magyar művelődés és tudomány történetében mindig –, hogy megismerjük mások tudását. Hozzá kell tehát férnünk mások örökségéhez és mások tudásához. Ehhez óriási lehetőség a digitális világ. Olyan lehetőség persze, mint ami mindig volt. Ha egy erdélyi vagy magyar királyságbéli ifjú tanulni, kutatni akart a kora újkorban, vagy akár a 20. században, el kellett jutnia valamelyik más országban működő egyetemre. Sokba került az ilyen tanulmányi út. Ma sem olcsó, sőt. Miután a világ egy kis része monopolhelyzetben van lényeges ismeretek birtoklását tekintve (sajnos az ő kezükben koncentrálták a világ tudását), ma aránytalanul drágább az ilyen tudás megszerzése. Az már csak elkésztő, hogy a több költséggel megszerzett tudás bezárultabb szakbarbárokat – kiszolgáltatott embereket – eredményez, hiszen még a világot sem láthatják tanulmányaik közben. Nem jelenti azonban ez, hogy nem kell az a ténylegesen alkalmazható, modern ismeret, illetve régi örökségi rész, amely csak ilyen úton és ezzel az áldozattal szerezhető meg.

Említettem, hogy a Magyarország határain kívül működő magyar könyvtárak nem egyszerű kettősségben – a hagyomány megismerésére, és a korszerű eszközök használatára kötelezetten – dolgoznak. Ma sokszor számukra sem, de legfőképpen az őket körülvevő többségi kulturális csoport tagjai számára sem egyértelmű – nem evidens, legfeljebb triviális –, hogy örökségük közös, és az ezzel kapcsolatos feladatok is azok. Így kulcsfontosságú, hogy a magyarországi magyar kulturális és tudománypolitikának részei maradjanak a határon túli magyar (és nem magyar) könyvtárak is. De hogyan segítük őket? Sokféleképpen.

Számos esetben a centrum és periféria torz elképzelései mentén úgy próbáltuk segíteni munkájukat, ahogy a szegény rokonokhoz viszonyulunk. A politikai hatalomváltás időszakában, az 1990-es évek elején elárasztottuk könyvtáraikat magyar könyvekkel. Azokkal, amelyek nekünk már nem kellettek. Kiváló szép- és szakirodalommal, éppen csak még használható ismeretekkel, no meg nem kevés selejt anyaggal. A megjelölések viszonylagosságával tisztában vagyok. De elkezdődött az a folyamat is, ami a tényleges együttműködés, ismeretek cseréjének az útja. Így jutottunk el a kihelyezett szemináriumok – modern eszközök használata könyvtárban –, a magyarországi felsőfokú képzésben való részvétel lehetőségének a biztosításán át addig, hogy a kulturális és tudománypolitika szerves részévé válhatnak. Szépen is hangzik ez, de sajnos nem létezik a szakmai körökkel egyetértésben megalkotott elképzelésrendszer. Az intézményeknek, ha valóban együttműködni akarnak, a mindig aktuális politikai – és sajnos nem szakmai – együttműködési

lehetőségek mentén kell megtalálniuk és kihasználniuk a lehetőségeket. Ma sok ilyen lehetőség adatik.

Elmondhatjuk persze, hogy jobb lenne – könyvtárszakmailag mindenképpen –, ha a lehetőségek mindkét, nem szétválasztható munkaterületen is adódnának. De az is biztos, hogy a jövő könyvtárosának is alapvető fontosságú a *via media aurea* fenntartása. Lehet valaki modern, ha lövése sincsen arról a tartalomról, amit az információtechnológiai eszközökkel – ha valaki kifizeti – elér, és lehet valaki nagyon olvasott, művelt, ha digitális analfabéta marad. A könyvtárosnak a jövőben a két analfabéta – a műveletlen klikkelgető és a digitális analfabéta – csoport közti közvetítés is feladata lehet.

Prof. Monok István
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és
Információs Központ főigazgatója

TANULMÁNYOK

Dr. Szabó István – Rigó-Ditzendy Orsolya – Dr. Cziráki Szabina

ABSZTRAKT

A tudomány természeténél fogva mindig változik, hiszen új eredményeket hoz létre. A digitalizáció, a publikációs boom, vagy akár a kutatási eszközök jelentős átalakulása azonban a tudományművelés módjának változását is magával hozta. Ezeket a változásokat, aktuális kérdéseket ismertetjük a következőkben. A kormányzat számos olyan intézkedést hozott, amelyek választ adhatnak a felmerülő problémákra. Ezek közül kiemelkedik az ún. Tématerületi Kiválósági Program rendszere, amely célul tűzte ki, hogy az intézmények fókuszálják erőforrásaikat, erősítve a KFI multi- és interdiszciplináris jellegét. Az egyéni kutatói kiválóságot pedig a kezdeti lépéseknél, a felsőoktatási hallgatók között az Országos Tudományos Diákköri Konferencia segíti kifejteni, ezzel biztosítva a tudományos utánpótlást. Rövid tanulmányunkkal inspirációt szeretnénk nyújtani a megváltozott körülmények között olyan lehetőségek felfedezéséhez, amelyek segíthetik a magyar tudomány határok nélkül való művelését.

A KFI SZAKPOLITIKA AKTUÁLIS KÉRDÉSEI

A tudományos kutatások jelentősége nem kizárólag a tudományos eredményekben rejlik. Ahhoz, hogy a tudományos eredményességig eljuthassunk, számos feltételnek kell teljesülnie. S bár természetesen az eredmények azok, amelyek objektív és mérhető célként szolgálnak, ugyanakkor az is fontos, miként jut el egy-egy kutatás az eredményességig. Az alábbiakban ezeket a feltételeket kívánjuk sorra venni, amelyek közül számosat a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatalon keresztül tud biztosítani az állam a kutatók számára.

A kutatóknak sokféle eszközt kell igénybe venniük ahhoz, hogy munkájuk során előrehaladjanak. Az eredményesség egyik nem elhanyagolható akadály a úgynevezett bizonytalansági faktor, jelesül, hogy előre csak valószínűsíteni lehet eredményeket, tudni azonban bizonyossággal nem.¹ Természetszerűleg ez azt is jelenti, hogy néhány kutatás vakvágányt jelent *utólag*, mégis, ugyanazokat az eszközöket veszik használatba, amelyekkel sok eredményesnek mondható kutatást is lefolytatnak.

¹ OECD (2015): Frascati Manual 2015. Paris, OECD Publishing, 2015. DOI: [10.1787/9789264239012-en](https://doi.org/10.1787/9789264239012-en)

Az eszközök biztosításában fontos szerepet játszik a magyar állam, így a Hivatal is. Fontos kérdés, mit értünk eszközhasználaton, mit jelent, hogy a kutatásokhoz infrastruktúrát kell biztosítanunk.

Az eszközök alatt meglehetősen széles spektrumra kell gondolnunk, amelynek jelentős részét képezik azok a kézzelfogható, fizikai „kellékek”, amelyek jellemzően a kutatáshoz használt infrastruktúrák, kutatási eszközök. Ezeket a modern felfogásban már átfogóan értelmezzük.² Így egyrészt infrastruktúra például egy adatbázis is, mivel az adatokon alapuló kutatás minden tudományterületen elengedhetetlen feltétel. Másrészt a kutatási infrastruktúra részét képezik ugyanúgy azok a személyek is, akik annak működtetését, illetve használatát lehetővé teszik.

Továbbá eszköznek kell tekintenünk a kutatásra rendelkezésre álló forrásokat is, hiszen ezek nélkül a kutatások jelentős része nehezen, egy részük pedig egyáltalán nem tudna megvalósulni. Ezeket a forrásokat jellemzően az egyéni kiválóság mentén ítélik oda tudományos testületek (kollégiumok) javaslatára a tudományfinanszírozásban érintett szervezetek, így például a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által működtetett Országos Tudományos Kutatási Alprogramok szakterületi kollégiumai, vagy a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai Kuratóriuma.

Fontos tehát az „egyéni kiválóság” kérdése, ami a korábbi tudományos teljesítmény és a jövőbeli várható tudományos teljesítmény összegét jelenti. Ezt első körben a kutatási terveket bírálóknak kell megítélni többkörös bírálati rendszer keretében. Ez a többlépcsős bírálati rendszer arra hivatott, hogy egy-egy kutatás minél több szereplő által kerüljön validálásra (a tudományos eredményesség viszonylagossága, nehéz kvantifikálhatósága miatt), majd támogatási javaslatételre.

Ugyanakkor számolnunk kell bizonyos mértékű paradoxitással is, amely minden kutatás-finanszírozási rendszerben jelen van, mivel – ahogy korábban említettük – egy bizonytalan kimenetelű kutatásra kell a pályázóknak vállalatot tenniük mint jó eredménnyel teljesülő kutatásra. Ezt a kockázati elemet kívánja a bírálati rendszer oly módon ellensúlyozni, hogy a kutató korábbi eredményessége bizalomra ad okot, akár csak egy jó minőségű márkanév esetében. Ez persze magában hordozza a „Máté-elv”, azaz, „akinek van, annak adatik”³ teljesülését is, és így alakul ki a „pályázóképes kutatók” szűk köre. Ugyanakkor a jó teljesítmény, a kiválóak közé kerülés a kutatók számára egységesen nyitott, tehát így is biztosít egyfajta átjárhatóságot. Éppen a teljesítményelvűség biztosíthatja azt, hogy nem kell totálisan „kasztoz”, zárt rendszerrel számolni, amely végeredményben meg-

² GRINIECE, Elina – Alasdair REID – Jelena ANGELIS: Evaluating and Monitoring the Socio-Economic Impact of Investment in Research Infrastructures. Technopolis Group, 2015. DOI: [10.13140/RG.2.1.2406.3525/1](https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2406.3525/1)

³ MERTON, Robert K.: The Matthew Effect in Science, II. Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property = Isis, 79. évf. 4. sz. 1988. 606–623. p.

gátolná a fejlődést. Az egyéni pályázatoknál az is lényeges szempont, hogy nincsenek előre, központilag dedikált kutatási célok, azaz a kutatói kíváncsiságnak csak a kutatás tudományos oldalról történő értékelése szabhat gátat – nevezetesen, hogy a kutatásnak tudományos értelemben várható-e valamiféle haszna.

Az eredményesség egyik legfontosabb mutatója a publikációk mennyisége és minősége, amelynek viszont előfeltétele a szakirodalmi forrásbázis használata, így elmondható, hogy a fizikai eszközök közül ez kiemelkedőnek tekinthető. Arról külön értekezést lehetne írni, mennyire erősen termelésjellegűtől mára a tudomány, és emiatt mennyire nehéz igazán újszerű, áttörő eredményeket publikálni (ld. „publish or perish” elv). A publikációs kényszernek nevezett jelenség nyomán ugyanakkor egyre több és több folyóirat, publikációs felület jön létre, amelyek között azonban nem könnyű az eligazodás. Az open access⁴, azaz a nyílt hozzáférés megjelenésével a szakirodalom elérése új szintre lépett ugyan, azonban az irodalom validálását, értékes voltát még mindig az irodalmat publikáló fórum rangja garantálja elsősorban (ami a nagy kiadók oligopol helyzetét is biztosítja). Ezt a helyzetet erősíti, hogy a publikációs kényszer olyan kezdeményezéseket is hozott, amelyek úgy kívánják kielégíteni a publikálásra vonatkozó piaci keresletet, hogy a minőségi szűrőt jóformán eltüntetik.⁵ A probléma következő lépcsőjét az open data repository jelenti majd, ami ugyan még csak gyerekcipőben jár, azonban korábban megkérdőjelezhetetlennek tartott paradigmákat döntöget. A „scientia potentia est” (a tudás hatalom) elve a tudományban is érvényesül az adatok kapcsán, hiszen a kutatások egyik kulcsa szinte minden esetben az adott kutatási kérdést megválaszoló adat előállításának képessége. Érthető módon ennek megosztása, közzététele bizonyos hátrányt is jelenthet a kutató személyi szintjén – azzal együtt, hogy közösségi szinten nyilvánvaló előnyökkel is jár, mivel lehetőség nyílik új adatokkal való egybekapcsolásra, eddig fel nem tárt összefüggések megismerésére interdiszciplináris módon. Annak ellenére, hogy a publikációs kényszer erősen jelen van a kutatók életében, a megismételt kutatások általában nem vonzó lehetőségek a kutatók számára. Ez érthető, hiszen ha az eredmény ugyanaz, mint korábban, a kutató már csak mint másodlagos szereplő tud megjelenni egy adott területen. Ennek ellenére a fizika területén ez például az alkalmazott protokoll, miszerint egy-egy eredményt – pl. új részecske felfedezését – csak két vagy több független kísérlet nyomán ismernek el. Társadalomtudományi területen számos esetben a kísérletek megismétlése évtizedes sarakkőnek tekinthető kutatási eredményeket döntött meg.⁶ Fontos látni ugyanakkor, hogy ezek nem azonos adatokon végzett kontroll-kutatások voltak, ami az open data koncepció részét képezi.

⁴ BILICSI Erika – DÉR Ádám – LENCSES Ákos: Az Open Access támogatásának közép-európai gyakorlata. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 25. évf. 2. sz. 2016. 20–28. p.

⁵ BEALL, Jeffrey: Dangerous Predatory Publishers Threaten Medical Research. = Journal of Korean Medical Science, 31. évf. 10. sz. 2016. 1511–1513. p. DOI: [10.3346/jkms.2016.31.10.1511](https://doi.org/10.3346/jkms.2016.31.10.1511)

⁶ REICHER, Stephen D. – S. Alexander HASLAM – Arthur G. MILLER: What Makes a Person a Perpetrator? The Intellectual, Moral, and Methodological Arguments for Revisiting Milgram’s Research on the Influence of Authority = Journal of Social Issues. 70. évf. 3. sz. 2014. 393–408. p. DOI: [10.1111/josi.12067](https://doi.org/10.1111/josi.12067)

A szakirodalom megkerülhetlensége az oka talán annak is, hogy az azokhoz való hozzáférés alapvető adottságnak tűnhet, holott ez messze nincs így. A kormányzat 2020-ban több mint 4,5 milliárd forint összegben járult hozzá a tudományos tartalmakhoz való hozzáférés biztosításához az EISZ program keretében. Amikor alap kutatásokról, kutatásfinanszírozásokról beszélünk, fontos, hogy lássuk, ez az összeg is nagyban elősegíti a tudomány művelését, még ha sokszor el is felejtkezünk róla. Természetesen az open access megoldást jelenthetne erre a kérdésre, de az open access kapcsán is fontos tudni, hogy az annyiban nyílt (open), hogy a kutatóknak nincsenek *további* költségei (ami lényeges!), de fizetni ezért is kell az EISZ szintjén.

Az „eszközök” – és itt indokolt az idézőjel – sorában itt érünk el a legfontosabbhoz, a tudományos közösséghez, azaz a kutatókhoz. A tudományos eredmények elérése, azok validálása, a támogatások megítélése, mind-mind a kutatók együttműködésének köszönhető. Enélkül nem érhető el komoly tudományos eredmény; még az olyan, látszólag „magányos” kutatási területeken sem, ahol úgy mond „egyszemélyben is” el lehet érni eredményeket, látható, hogy számos esetben az együttműködés megkerülhetetlen. Bizonyos tudományokban pedig, főleg „big science” esetében (pl. CERN) az egyéni kutatás elképzelhetetlen.

A fentiekből is látható, hogy a kutatás egy többszereplős játék, amely bizalmon és nyitottságon alapul. Éppen ezért különösen fontos, hogy Magyarország a határon túli magyar kutatókat is be tudja vonni a hazai kutatások világába. A határon túli kutatók támogatásában fontos elem az, hogy hozzáférjenek azokhoz a magyar nyelvű irodalmakhoz, amelyek egyébként nem lennének számukra elérhetőek. Ráadásul ezek az irodalmak csak magyarul elérhetőek – témájuknál fogva (nyelvészet, társadalom, történelem, irodalom stb.) elsősorban inkább nemzeti jellegűek, sőt a nemzettudat, az összetartozás kulcselemét is alkotják.

Jól látható, hogy nem „csak” kutatásról van tehát szó, amikor a határon túli ügyeket Magyarország felkarolja az irodalmakhoz való hozzáférésben. A magyar nyelven történő kutatás, az anyaországgal való kapcsolat fenntartása, erősítése is kiemelten fontos cél mindannyiunk számára.

A hazai kutatási intézmények több formában is ápolják kapcsolataikat a határon túli magyarsággal. Ezek közül kiemelkedik az úgynevezett Tématerületi Kiválósági Program, amely lehetőséget nyújt a hazai intézményeknek, hogy tudományos erősségeiket intézményi szinten – a határon túli intézményekkel is közösen – összegyűjtve képesek legyenek jelentős hatású kutatási eredményeket elérni, valamint az Országos Tudományos Diákköri Tanács, amelynek egyik kiemelt missziója a határon túli magyar fiatalság kutatásainak elősegítése és a tudományos eredményeik számára a magyarországi hallgatókkal közös bemutatkozási fórum megteremtése. A következőkben ezeket vesszük sorra.

A TÉMATERÜLETI PROGRAMOK RENDSZERE

Az NKFI Hivatal intézmények szintjén olyan támogatási programokkal rendelkezik, amelyek a magyarországi felsőoktatási intézmények, valamint kutatóintézetek kutatási kapacitását kívánják erősíteni. A kutatási kapacitások jelentik egyrészt a kutatási infrastruktúra fejlesztését, másrészt pedig – a fentiekben taglaltak jelentősége miatt – a hozzájuk való hozzáférhetőség kiszélesítését is. Mindezt nem önmagában kívánjuk megvalósítani, hanem úgynevezett *tématerületi kutatásokon* keresztül azt is biztosítani szeretnénk, hogy a résztvevő intézmények társadalmi kihívásokként definiált problémákra tudományos válaszokat keressenek.

A *tématerület* olyan, tudományágakat átfogó kutatási terület, amely aktuális, társadalmi–gazdasági, környezeti vagy technológiai problémákra keresi a választ. Ilyenek például a klímaváltozásból fakadó változások és nehézségek, vagy a jövő smart rendszerei, amelyek számos tématerületi kutatáshoz adnak fontos szempontokat. A tématerületek meghatározása során a kutatás-fejlesztés és innováció minden szegmensét szem előtt kell tartani, a kutatástól a piaci hasznosításig. A tématerületek kijelölése során előnyben kell részesíteni azokat a területeket, ahol a tudományos eredmények piacosítása valószínűsíthető vagy folyamatban van. A tématerületi kutatási és innovációs programok legalább két, optimális esetben ennél több tudományág szoros együttműködésére épülnek.

Az intézményi kiválósági programok két támogatási konstrukciót ölelnek fel, a Felsőoktatási Intézményi Kiválóság Programot, valamint a Tématerületi Kiválósági Programot. A Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Program keretében a korábbi, kutatóegyetemi rendszerre alapozva egy új, fókuszáltabb, tématerületi kiválóságra építő kutatástámogatási rendszer került kiépítésre. A 2018-ban, az Emberi Erőforrások Minisztériumában indult és 2019 óta az NKFI Hivatal koordinációjában folytatódó Program keretében a felsőoktatási intézmények az intézményfejlesztési tervük alapján meghatározott kutatási tématerületekre nyújthattak be pályázatot. A pályázat kifejezetten ösztönözte az interdiszciplinaritást és a kutatási tématerületek piacorientált jellegét. A piacorientált jelleg egyben nagyobb hangsúlyt kívánt fektetni az innovációs tevékenységre és az eredmények alkalmazhatóságára is.

A Programban 13 felsőoktatási intézmény 36 tématerületi kutatása részesült összesen 30 milliárd forint támogatásban 2018 és 2019 folyamán. A kutatási tématerületeken többek között a fenntartható gazdaság, a magyarországi vízgazdálkodás, az egészségügy, az agykutatás, a hazai vállalatok szerepének erősítése a nemzetgazdaságban, a gyógyszerkutatás, valamint a növénynevelés témaköreiben folynak vizsgálatok.

A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal a Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Program alap gondolatát továbbfejlesztve, azt kibővítve hirdette meg a Tématerületi

Kiválósági Programot 2019-ben. A Program legfőbb célja a következő Unió KFI finanszírozási keretprogram, a Horizon Europe keretrendszeréhez illeszkedő, kihívásokon alapuló kutatásfinanszírozási rendszer kialakítása.⁷

A társadalmi kihívásokként meghatározott célok az alábbiak:

1. Innováció a versenyképességért (fenntartható növekedés, technológia, ipar, innováció);
2. Tudomány a jövőnkért (tudomány a magyar közösségért, természeti és környezeti kihívások, nemzetközileg elismert tudományos eredmények, tudományos eredmények hasznosítása);
3. Nemzedékek életkilátásai (magyarság, népesedés, elöregedő társadalom, migráció, iskolázottság és mobilitás, egészségi állapot, ifjúság, életszínvonal, területi felzárkózás, családok és közösségek).

A kihívások sorában okkal jelenik meg a magyarság mint kulcselem, amellyel foglalkozni kell nemcsak kormányzati, de intézményi szinteken is. Hasonlóképpen a magyar közösségért végzett tudomány sem ismer földrajzi határokat, hiszen a magyarság nem földrajzi, hanem lelki kérdés.

A társadalmi kihívásokon túl a tématerületi kutatásoknak a következő négy kutatási terület valamelyikébe is illeszkedniük kell:

1. Biztonságos társadalom és környezet (agrártudomány, biotechnológia, hadtudomány, kiberbiztonság és információbiztonság, migráció, klíma és energetika, víz, földtudományok, űrkutatás, körkörös gazdaság);
2. Egészség (orvostudományi és állatorvos-tudományi kutatások, gyógyszerkutatások, biológia, biotechnológia, kémia, transzlációs medicina, agykutatás, rákkutatás, biztonságos élelmiszer);
3. Ipar és digitalizáció (mesterséges intelligencia, infokommunikáció, modern termelési- és gyártásrendszerek, kooperatív irányítás, mobilitás (közlekedés, logisztika, szállítmányozás), műszaki és mérnöki tudományok, matematika, fizika);
4. Kultúra és család (magyar nyelv és magyarság, társadalomtudomány és gazdaságtudomány, bölcsészeti- és humántudományok, neveléstudomány és pszichológia, művészetek).

A Tématerületi Kiválósági Programban 2019-ben 27 intézmény 55 kutatási tématerülete mintegy 14,6 milliárd forint értékben kapott támogatást.

A fentebb vázolt pályázati konstrukció célja, hogy az állami kutatás-fejlesztési ráfordítások a magyar társadalom legfontosabb kérdéseire keressenek lehetséges válaszokat.

⁷ MAZZUCATO, Mariana. (2018). Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union. A Problem-Solving Approach to Fuel Innovation-Led Growth. Brussels, European Commission, 2018. DOI: [10.2777/360325](https://doi.org/10.2777/360325)

Általánosságban véve is megkérdőjelezhetetlen jelentőségűek az egészséggel kapcsolatos kutatások, amelyek között nem nehéz olyat találni, amely egyszerre felel meg a magas tudományos presztízsértéknek, ugyanakkor a társadalom számára is jól hasznosítható. Az egészséggel kapcsolatos kutatások a teljes pályázati program több mint harmadát fedik le. Ennek megfelelően többek között olyan tématerületi kutatásokat támogatunk, mint az emlőrák elterjedtségének visszaszorítása és hatékony gyógyításának lehetőségei, amelynek keretében az Országos Onkológiai Intézet vizsgálja annak lehetőségét, hogy a genetikai tényezők megismerésével hogyan lehetne megelőzni az emlőrák kialakulását; de megemlíthető a Debreceni Egyetem inzulin-rezisztenciával foglalkozó kutatása is.

Vannak szép számmal olyan kutatási tématerületek is, amelyek a magyar agrárium számára fontosak. Közöttük szerepel a Szent István Egyetem egyik tématerületi kutatása is, amely arról szól, hogy olyan, a megváltozott környezeti (klíma)feltételeknek megfelelő – így az új kórokozónak ellenálló –, jól termő szőlőfajtákat nemesítsenek, amelyek lehetővé teszik, hogy a magyar borgazdaság továbbra is versenyképes maradjon. Az egyetem egy másik tématerületi kutatása a biztonságunkkal, a Balaton vízminőségével foglalkozik, azzal a céllal, hogy a vízben található mikroszennyeződések hatékonyabban szűrhessek ki, és így megvédhessek a Balaton és vízgyűjtője vízének kitűnő minőségét. A magyar gazdaság, turizmus és vízgazdálkodás kérdéseivel foglalkozó kutatásokat kiemelt jelentőségűként kezeljük.

Ösztönözni kívánjuk a Program keretei között azt is, hogy az egyetemek más KFI szereplővel együttműködésben dolgozzanak. Erre az egyik legjobb példa a Széchenyi István Egyetemen zajló kutatás, amely az autonóm közlekedési rendszerekkel foglalkozik, együttműködve az Audi Hungária Kft.-vel, a Knorr-Bremse Fékrendszerek Kft.-vel, a ThyssenKrupp Presta Hungary Kft.-vel és a Robert Bosch Kft.-vel.

A legnagyobb, ipari területen szakosodott egyetemünk, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) kutatási tématerületei között szerepel az intelligens gyártástechnológiák és a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségek kutatása is. Ahhoz, hogy a jövőben ne csak leányvállalat-ország legyünk, alapvető a termelékenység fejlesztése, és ezzel Magyarország gazdasági versenyképességét is fokozzuk. Ebben meghatározó szerepet játszik a magas hozzáadott értéket teremtő intelligens gyártástechnológia kutatása és fejlesztése. A BME az automatizálási, a robottechnikai és az infokommunikációs technológiák (IoT, cloud, 5G) alkalmazásának kutatásával azt kívánja lehetővé tenni, hogy a jövőben hatékonyan tudjuk kezelni a munkaerőhiányt, ráadásul ez a fejlesztési irány összhangban van a gyártórendszerek nemzetközi fejlődési trendjeivel is.

A korábban két külön pályázatként futó programot 2020-ban integráltuk, így ezek TKP2020, azaz Tématerületi Kiválósági Program 2020 néven, egyben folytatódnak tovább. Annak érdekében, hogy zökkenőmentes legyen az átmenet, ugyanakkor eleget tegyünk

a nemzetközi tudományfinanszírozással kapcsolatos elvárásoknak is, két alprogramot hirdettünk meg a Programban. Az egyik a „bottom-up”, tehát az „alulról jövő” pillért képezi, amelybe azokat a tématerületi kutatásokat soroltuk, amelyeket az egyetemek intézményfejlesztési tervei alapján alakítottak ki. Ezzel a pillérrel kívánjuk biztosítani azt a fajta kutatói szabadságot, amelyben a döntő szó az intézményeknek jut. A másik alprogram a „top-down”, tehát a „felülről lefelé jövő” pillér jelenti: ennek az alprogramnak a keretében társadalmi kihívásokat definiáltunk, és a benyújtott tématerületi kutatások ezekre a kihívásokra kívánnak válaszokat találni.

A pályázatok elbírálása során fontos szempont a felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek nemzetközi beágyazottságának erősítésére tett vállalás is. Bízunk abban, hogy a pályázati konstrukcióban rejlő kapcsolatépítési és tudományos társadalmi beágyazottságra irányuló lehetőséget arra is kihasználják majd az intézmények, hogy a környező országokban működő magyar felsőoktatási intézményekkel és magyar kutatókkal szorosabb kapcsolatba kerüljenek.

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI TEVÉKENYSÉG HATÁROK NÉLKÜL, AZAZ A Tudományos Utánpótlás Biztosításának Első Lépcsője

A határon túli tudományosság szempontjából is alapvető kérdés a kutatói utánpótlás biztosítása, amelyben Magyarországon kiemelt szerepet játszik az Országos Tudományos Diákköri Konferencia (OTDK). Az OTDK-n hosszú ideje rendszeresen vesznek részt határon túli hallgatók és oktatók.⁸ Az ő bekapcsolódásukat, az ennek alapját jelentő tudományos diákköri műhelymunka szervezését és a határon túli TDK kérdésének egységes, ugyanakkor az egyes országokhoz és az ottani felsőoktatáshoz, illetve szervezetekhez illeszkedő támogatását és gondozását 2010-ben kezdte meg az Országos Tudományos Diákköri Tanács (OTDT). Ezen év júniusában megállapodás⁹ született a Magyar Rektori Konferencia kihelyezett kolozsvári ülésén a romániai tudományos diákköri tevékenység tartalmi és operatív szervezési kereteiről, valamint az OTDK-ra történő becsatornázás folyamatairól. A megállapodást aláíró szervezetek magyarországi oldalról az OTDT mellett a Magyar Rektori Konferencia, romániai részről az Országos Magyar Diákszövetség, a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet és az MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottság voltak.

A megállapodás aláírását követően, az abban rejlő lehetőségeket felismerve született az a döntés, hogy a felvidéki, a kárpátaljai és a vajdasági felsőoktatási TDK-tevékenység segítésére is megkezdődjön a közös munka az OTDT, valamint az érintett felsőoktatási intézmények és szervezetek között. Az előkészítést követően 2011. február 4-én a Debreceni Egyetemen a felvidéki és a kárpátaljai TDK-ra vonatkozóan szándéknyilatkozat,

⁸ ANDERLE Ádám: A magyar diákkörök mint országos mozgalom. In: Anderle Ádám (szerk.): A magyar tudományos diákköri konferenciák története (1951–2011). Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2011. 85. p.

⁹ Együttműködési szerződés a romániai felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Kolozsvár, 2010. június 11.

a vajdasági TDK esetében pedig együttműködési megállapodás aláírására került sor.¹⁰ A magyarországi aláírók az OTDT mellett a Magyar Rektori Konferencia és a Felsőoktatási Tudományos Tanács voltak.

Az egyes határon túli területek részéről az aláírók:

- Felvidék: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar, Selye János Egyetem, Selye János Egyetem Hallgatói Önkormányzat, Diákhalózat;
- Kárpátalja: „Genius” Jótékonyági Alapítvány, Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar;
- Vajdaság: Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium, Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, Magyar Nemzeti Tanács Felsőoktatási és Tudományos Bizottsága.

A vajdasági megállapodáshoz csatlakozott a Debreceni Egyetem, a Magyarsághozjáró Tudományos Társaság, a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar és a Szabadkai Műszaki Főiskola.

A szerződésekkel kialakuló keretrendszer jelenti azt az alapot, amelyen az OTDT határon túli tevékenysége felépülhetett. A 2011. évi XXX. Jubileumi OTDK-n ennek a hatásai még nem voltak érzékelhetőek, az ezt követő időszakban azonban a határon túli TDK-konferenciák szervezésére irányuló nagyobb figyelem, illetve a határon túli oktatók bekapcsolódása az OTDT és szakmai bizottságai munkájába meghozta az eredményét.

Tekintettel a téma fontosságára, továbbá az elért eredményekre, 2013-ban első alkalommal vált lehetővé a Nemzeti Tehetség Program keretében biztosított támogatásnak köszönhetően, hogy a határon túli hallgatók és oktatók szervezeten vegyenek részt az OTDK-n. Ezen támogatás felhasználásával hívta életre az OTDT a TDK Határok Nélkül Programot (HTDK), amely az OTDK részvétel mellett egyre komolyabb (elsősorban) szakmai segítséget nyújtott és nyújt a helyi TDK tevékenységhez. A HTDK Program megvalósítója a Sapientia Hungariae Alapítvány, amely szervezet jelentős tapasztalattal rendelkezik a határon túli felsőoktatási feladatok és programok megvalósítása terén.

A XXXI. OTDK-n, kihasználva a lehetőséget, a szekciók tagozataiban pályamunkával részt vevő hallgatók és zsűritagok mellett úgynevezett határon túli megfigyelő státuszban is jöttek oktatók a konferenciára. Azokban a szekcióban pedig, ahol jelentős volt a határon túli résztvevők száma, külön szakmai és szabadidős programokat is szerveztek részükre, amelyeken további tudást és impulzusokat gyűjthettek. Ezzel lehetővé vált egy szélesebb kör számára, hogy saját tapasztalatokat szerezzon, kapcsolatokat építsen, amelynek nyomán hazatérve ő maga is TDK-s tevékenységbe, illetve annak témavezetőként történő segítségébe fogjon.

¹⁰ Együttműködési szándéknyilatkozat a felvidéki felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Debrecen, 2011. február 4.

Együttműködési szándéknyilatkozat a kárpátaljai felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Debrecen, 2011. február 4.

Együttműködési megállapodás a vajdasági felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Debrecen, 2011. február 4.

Fontos előrelépést jelentett még ugyanebben az évben, hogy a határon túli TDK tevékenység támogatása is megoldódott a Nemzeti Tehetség Program meghívásos pályázatának keretében. Ennek keretösszege az első évben 5 millió forint volt, majd 2014-ben és 2015-ben 15,2 millió, 2016-tól fogva pedig 15 millió forint. Ez a folyamatos támogatási forrás stabilitást és kiszámíthatóságot teremtett a TDK tevékenység háttéréhez, amellyel az eredmények alapján jól éltek a támogatottak.

A 2013. évi OTDK-t követően az első szerződéses időszak tapasztalatainak feldolgozására 2014 tavaszán a HTDK Program megszervezte a HTDK Parlamentet, ahova meghívást kaptak a határon túli intézményi képviselők, hallgatók és az OTDT vezetősége, illetve szakmai bizottságainak elnökei. A többnapos rendezvény keretében folytatódott a közös munka, amelynek fókuszában maga a TDK tevékenység és annak fejlesztése állt.

Még 2012-ben, a XXXI. OTDK-t megelőzően született az a döntés, hogy a 2015. évi XXXII. OTDK Fizika, Földtudományok és Matematika Szekcióját Kolozsvárott tartják meg. Az első alkalommal határon túlra szervezett OTDK szekció szakmailag is rendkívül eredményesen sikerült, emellett a részt vevő hallgatók és oktatók számára egyaránt olyan élményt jelentett, ami az OTDK szereplés és szerepvállalás szokásos szerepkörén is jelentősen túlmutat.

A páros évben ismételten a szervezésé, a tervezésé és az előkészítésé volt a főszerep; a II. HTDK Parlament emellett fontos mérföldkövet jelentett, hiszen a programot megelőzően az OTDT Elnöksége kezdeményezte az elért eredmények áttekintését, és a 2010-ben és 2011-ben megkötött megállapodások felülvizsgálatát. Ennek folyamányaként új megállapodásokat dolgoztak ki az érintettek, amelyeket 2016. július 4-én írtak alá Gödöllőn, a II. HTDK Parlamenten.¹¹ A megállapodások aláírója magyarországi részről az OTDT mellett ismételten a Magyar Rektori Konferencia volt, míg a határon túliak részéről

- a romániai felsőoktatás esetében a Romániai Magyar Diákszövetség és az Erdélyi Tehetségsegítő Tanács;
- a szerbiai felsőoktatás esetében a Vajdasági Felsőoktatási Kollégium, a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kara, a Szabadkai Műszaki Főiskola, az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke és a Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete;
- a szlovákiai és a csehországi felsőoktatás esetében a Szlovákiai Magyar Tudományos Diákköri Tanács, a Selye János Egyetem, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, a Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke és az Eperjesi Egyetem Magyar Nyelv és Kultúra Intézete;

¹¹ Együttműködési szerződés a romániai felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Gödöllő, 2016. július 4. Együttműködési megállapodás a szerbiai felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Gödöllő, 2016. július 4. Együttműködési megállapodás a szlovákiai és csehországi felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Gödöllő, 2016. július 4.

Együttműködési megállapodás az ukrainai felsőoktatásban tanuló magyar diákok tehetséggondozásának segítésére, Gödöllő, 2016. július 4.

- az ukrainai felsőoktatás esetében a „Genius” Jótékonyági Alapítvány, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kara, és a Kárpátaljai Felsőoktatási Tehetségnon-dozó Diáktanács voltak.

Az aláírókban bekövetkező változások mutatják, hogy a két megállapodás megkötése (2010–2011 és 2016) között eltelt időben milyen sokszínűvé vált a TDK iránti érdeklődés és a TDK működése.

A 2016-ban kötött szerződések egyrészt összegzik az eredményeket, másrészt rögzítik a további együttműködési kereteket. A megállapodások ismételten fókuszba helyezték a TDK-t, és a Nemzeti Tehetség Programból folyamatosan biztosított forrással együtt tovább alapozták a beágyazottságát és ismertségét a határon túli felsőoktatásban.

A 2019. évi XXXIV. OTDK-t megelőzően erdélyi vonatkozásban a fentiek alapján az a döntés született, hogy az OTDT elismeri a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem és a Partiumi Keresztény Egyetem által szervezett TDK-konferenciákat az OTDK-ra delegáló konferenciaként, illetve 2021-ben Kolozsvár ismét OTDK helyszín lesz: a Biológia Szekciót a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Biológia és Geológia Kara rendezi.

Az OTDT azon kezdeményezése tehát, amely a határon túli TDK tevékenység támogatását tűzte ki célul, egyértelműen eredményesnek mondható. A megállapodások tényleges hatását megelőző négy OTDK (2005–2011) és a megállapodások megkötésének évét követő négy OTDK (2013–2019) számadatai ezt egyértelműen tükrözik. Mindebben szerepe van a kialakított keretrendszernek, amely azonban nem tudna működni a HTDK Program munkatársai által elvégzett munka, a Nemzeti Tehetség Program támogatásai, de leginkább a határon túli hallgatók és oktatók aktivitása nélkül.

1. táblázat. A határon túli TDK-konferenciák adatai, 2004–2019¹²

Időszak	TDK-konferenciák szekcióinak száma (db)	A TDK-konferenciákon bemutatott pályamunkák száma (db)	A bemutatott pályamunkák szerző hallgatóinak a száma (fő)	A bemutatott pályamunkák témavezetőinek száma (fő)	Az OTDK-n bemutatott pályamunkák száma (db)	Az OTDK-n 1-3. helyezést elérők száma (fő)
2004–2011	224	1398	1611	1564	518	231
2012–2019	524	4111	5117	4843	1459	595

IRODALOMJEGYZÉK

ANDERLE Ádám: A magyar diákkörök mint országos mozgalom. In: Anderle Ádám (szerk.): A magyar tudományos diákköri konferenciák története (1951–2011). Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2011. 28–96. p.

BEALL, Jeffrey: Dangerous Predatory Publishers Threaten Medical Research. = Journal of Korean Medical Science, 31. évf. 10. sz. 2016. 1511–1513. p. DOI: [10.3346/jkms.2016.31.10.1511](https://doi.org/10.3346/jkms.2016.31.10.1511)

¹² Saját összeállítás. Adatok forrása: OTDT Titkárság, intézményi TDK-konferenciák és az OTDK-k adatbázisa.

BILICSI Erika – DÉR Ádám – LENCSEŠ Ákos: Az Open Access támogatásának közép-európai gyakorlata. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 25. évf. 2. sz. 2016. 20–28. p.

GRINIECE, Elina – Alasdair REID – Jelena ANGELIS: Evaluating and Monitoring the Socio-Economic Impact of Investment in Research Infrastructures. Technopolis Group, 2015. DOI: [10.13140/RG.2.1.2406.3525/1](https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2406.3525/1)

MAZZUCATO, Mariana. (2018). Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union. A Problem-Solving Approach to Fuel Innovation-Led Growth. Brussels, European Commission, 2018. DOI: [10.2777/360325](https://doi.org/10.2777/360325)

MERTON, Robert K.: The Matthew Effect in Science, II. Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property = Isis, 79. évf. 4. sz. 1988. 606–623. p.

OECD (2015): Frascati Manual 2015. Paris, OECD Publishing, 2015. DOI: [10.1787/9789264239012-en](https://doi.org/10.1787/9789264239012-en)

REICHER, Stephen D. – S. Alexander HASLAM – Arthur G. MILLER: What Makes a Person a Perpetrator? The intellectual, Moral, and Methodological Arguments for Revisiting Milgram’s Research on the Influence of Authority = Journal of Social Issues. 70. évf. 3. sz. 2014. 393–408. p. DOI: [10.1111/josi.12067](https://doi.org/10.1111/josi.12067)

Dr. Szabó István (ORCID: [0000-0003-1682-0508](https://orcid.org/0000-0003-1682-0508))

Közgazdász, elnökhelyettesként koordinálja többek között a tudományos kutatások hazai finanszírozási rendszerét: az intézményi kiválósági programokat, az egyéni kutatói kiválósági programokat (OTKA), valamint a tudományos utánpótlást segítő Országos Tudományos Diákköri Konferencia (OTDK) és az Új Nemzeti Kiválóság Program (ÚNKP) szervezését.

Rigó-Ditzendy Orsolya

Szociológus, az NKFI Hivatal munkatársa, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 programkoordinátora, doktorjelölt a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Doktori Iskolájában.

Dr. Cziráki Szabina

Jogász, az Országos Tudományos Diákköri Tanács titkára, az NKFI Hivatal munkatársa, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolájának hallgatója.

Dr. Lencsés Ákos

BEVEZETÉS

Az Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program feladata a kutatási és közművelődési feladatok támogatása a magyar intézményi hálózat számára. A közel két évtizede működő nemzeti program a feladatait szakirodalmi adatbázisok konzorciumi szintű beszerzésén keresztül végzi. A konzorciumi együttműködés jelentősen támogatja a gyarapítási folyamatokat az intézmények számára, aminek részeként a kiadói tárgyalások lefolytatásával, a közbeszerzési eljárások lebonyolításával, illetve az egyes adatbázisok előfizetési díjára biztosított központi támogatással segíti a tagintézményeket. A konzorciumi képviselet lehetőséget ad a szolgáltatók felé a teljes intézményi kör igényeinek egységes és következetes kommunikációjára, a magyar kutatói közösség érdekeinek érvényesítésére.

Ilyen intézményi érdekek természetesen, hogy a konzorciumi szerződésben biztosított előfizetési díj kedvezőbb legyen az egyéni előfizetési díjnál. De emellett számtalan olyan szempont is felmerül, amelyet könnyebben lehet konzorciumi keretek között érvényesíteni (címlisták biztosítása, átlátható felhasználási feltételek, kutatómódszertani képzések szervezése stb.).¹ Az elmúlt években az egyik legfontosabb előrelépést jelentette az open access publikálás lehetőségének biztosítása a magyar kutatók számára. Az első open access szerződést 2018-ban kötötte az EISZ. Ennek köszönhetően az adott kiadói adatbázisra alakuló konzorcium tagintézményei a kutatóik számára további költségek nélkül biztosíthatták elfogadott tanulmányaik open access megjelenését. 2019-ben már nyolc kiadói open access szerződést kötött az EISZ, aminek eredményeként közel 4 millió euró megtakarítást ért el országos szinten. 2020-ban már 11 kiadói szerződés segíti a magyar kutatók számára az open access publikálás lehetőségét.²

HATÁRON TÚLI MAGYAR INTÉZMÉNYEK AZ EISZ-BEN

Az EISZ 2020-ban 250-nél is több intézmény számára biztosítja szolgáltatásait – köztük szerepel kutatóintézet, felsőoktatási intézmény, egészségügyi intézmény, szakkönyvtár,

¹ LENCSE S Ákos – SÜTŐ Péter: Online tartalmak konzorciumi beszerzése = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 27. évf. 11. sz. 2018. 28–33. p.

² EISZ – Mérföldkövek az EISZ Nemzeti Program közelmúltjából. Forrás: <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/388-merfoldkovek-az-eisz-nemzeti-program-kozelmultjabol.html> [2020. július 17.]

közkönyvtár, múzeum, levéltár és államigazgatási intézmény is. Az EISZ Nemzeti Program – ahogyan nevéből is következik – nem kizárólag magyarországi intézmények számára kínál szolgáltatásokat. 2015-ig azonban csak három határon túli intézmény vett részt a programban: az Erdélyi Múzeum-Egyesület, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem. 2018-ig további három intézmény csatlakozott az EISZ-hez: a vajdasági Európa Kollégium Egyetemista Központ, a felvidéki Fórum Kisebbségkutató Intézet és a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet.

A demográfusok számításai szerint a Kárpát-medence határon túli magyarsága közel 2 millió főre tehető. Az adatok meghatározásában a népszámlálások jelentik a legnagyobb segítséget – bár szakértők felhívják a figyelmet arra, hogy a népszámlálás során felvett adatok egyes esetekben pontatlanok lehetnek, kiigazításra szorulnak.³ Különösen nehézséget okozhat az adatok értelmezését az, hogy a nemzetközi ajánlásokkal összhangban a környező országok mindegyikében önbevallásos adat a nemzetiség,⁴ így több esetben a nemválaszok megfelelő arányát becslésekkel számolják hozzá a ténylegesen felvett adatokhoz.⁵

Kapitány Balázs leírása alapján a határon túli magyar lakosság legnagyobb része (1,2 millió fő) a mai Románia területén él. További nagy földrajzi egységek a Felvidék (458 ezer fő), a Vajdaság (251 ezer fő) és Kárpátalja (141 ezer fő). A fentiek mellett lényegesen kisebb számban élnek magyarok Ausztria, Horvátország és Szlovénia területén. Kapitány felhívja a figyelmet arra, hogy a határon túli magyarság számának csökkenése az elmúlt években kisebb mértékűvé vált más nemzetiségekhez képest.⁶

Több szempontra vezethető vissza az, hogy 2018-ig a határon túli magyar intézmények viszonylagosan alacsony számban képviseltették magukat a nemzeti programban. A kutatási kibocsátás szempontjából intenzívebb, a nemzetközi tudományos világban is aktív (elsősorban felsőoktatási) intézmények nemzetközi adatbázisok iránti igényét sok esetben az adott ország konzorciumi keretein belül érvényesítették. Sok határon túli magyar intézmény azonban elsősorban magyar nyelvű online forrásokra tart igényt. Ezeknek az általában kisebb intézményeknek (elsősorban múzeumoknak, közkönyvtáraknak) az esetében az anyagi források meglehetősen korlátozottak, illetve 2018-ig az EISZ keretein belül is csak kisebb számban lehetett hozzáférni magyar nyelvű adatbázisokhoz.

AZ EISZ HATÁRON TÚLI MAGYAROKAT TÁMOGATÓ PROJEKTJE

Az EISZ Nemzeti Program fontos célkitűzése, hogy a határon túli kétmillió magyar számára is könnyen elérhetővé tegye szolgáltatásait. Ennek a célkitűzésnek a meg-

³ HABLICSEK László: A Kárpát-medencei magyarság előreszámitása 2021-ig = Demográfia, 48. évf. 1. sz. 2005. 83–109. p.

⁴ LENCSEK Ákos: A nemzetiségi statisztika forrásai = Könyvtári Levelező/lap, 22. évf. 12. sz. 2010. 13–15. p.

⁵ KAPITÁNY Balázs: Kárpát-medencei népszámlálási körkép = Demográfia, 56. évf. 1. sz. 2013. 25–64. p.

⁶ KAPITÁNY Balázs: Kárpát-medencei népszámlálási körkép = Demográfia, 56. évf. 1. sz. 2013. 25–64. p.

valósulását 2019-ben segítette elő az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) háttérintézményeként működő Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) céltámogatása. A támogatásnak köszönhetően a határon túli magyar intézmények előfizetési díját (önrészt) 100%-ban az EISZ vállalja magára, így az intézmények minden további költség nélkül férhetnek hozzá a szolgáltatásokhoz. A támogatás terhére biztosítja az EISZ az intézményi rendszerhasználati díjat, illetve a korábbi határon túli EISZ tagintézmények esetén a nemzetközi adatbázisok önrészt is.

A támogatással egy időben – bár attól függetlenül – jelentősen megnőtt a magyar nyelvű adatbázisok száma az EISZ kínálatában. 2016-ban az Akadémiai Kiadó mellett az Arcanum Digitális Tudománytár (ADT) kapott helyet a nemzeti programban a magyar adatbázis-szolgáltatók közül – az ADT egészen 2019 végéig szerepelt az EISZ kínálatában.⁷ 2018-ban a magyar szolgáltatói kör kiegészült a L'Harmattan Digitális Adatbázissal, a Typotex Interkönyvvel és a Tinta Kiadó által fejlesztett SzóTudásTárral, 2019-ben a Kynosz Kiadó, az Osiris Kiadó és a Szaktudás Kiadó, 2020-ban az Attraktor Kiadó, a Balassi Kiadó, a Gondolat Kiadó, a Kortárs Kiadó, a Kossuth Kiadó és a Napvilág Kiadó online adatbázisa csatlakozott az EISZ kínálatához. A Mentor Kiadó 2019-ben az ADT részeként, 2020-ban önálló adatbázisként szerepelt az EISZ portfóliójában. Érezhető, hogy a magyar szakkönyvkiadók hosszas hezitálás után, de egyre gyorsuló ütemben döntenek úgy, hogy a nyomtatott kiadványaik mellett a digitális világban is megjelenjenek. A kiadók tapasztalatai és viselkedése egymást erősítve segíti és bátorítja őket a számukra szokatlan, sok újdonságot jelentő úton. A következő években várhatóan további magyar kiadók szakkönyvei válnak adatbázisba rendezve elérhetővé a felhasználók számára.

Az NKFIH támogatása lehetővé tette valamennyi magyar adatbázis szolgáltatását a határon túli intézmények számára. Ez 2019-ben 5000, 2020-ban több mint 8200 e-könyv elérését jelentette a határon túli oktatók, kutatók, egyetemisták számára.

1. táblázat. A magyar nyelvű adatbázisokban teljes szöveggel elérhető e-könyvek száma⁸

<i>Adatbázis</i>	<i>E-könyvek száma</i>
Osiris Kiadó	1755
L'Harmattan Digitális Adatbázis	1527
Balassi Kiadó	886
Gondolat Kiadó	756
Typotex Interkönyv	647

⁷ EISZ – Tájékoztató az Arcanum Digitális Tudománytár eléréséről. Forrás: <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/383-tajekoztatas-az-arcanum-digitalis-tudomanytar-elereserol.html> [2020. június 17.]

⁸ Forrás: Saját szerkesztés a kiadói címlisták alapján a 2020. március 10-i állapotnak megfelelően.

Mentor Kiadó	633
Akadémiai Kiadó MeRSZ	502
Napvilág Kiadó	371
Szaktudás Kiadó	323
Attraktor Kiadó	243
Kossuth Kiadó	227
Kortárs Kiadó	174
Kronosz Kiadó	144
Akadémiai Kiadó Szotar.net	34
SzóTudásTár	11
Mindösszesen	8233

A minisztériumi céltámogatásnak köszönhetően 2019-ben 27, 2020 júniusában 34 határon túli magyar intézmény vett részt az EISZ Nemzeti Programban. A projekt első féléves szakaszát már korábban ismertettük⁹, az alábbiakban 2020 júliusáig mutatjuk be a projekt eredményeit.

AZ NKFIH ÁLTAL TÁMOGATOTT PROJEKT KEDVEZMÉNYEZETT INTÉZMÉNYEI

A programba bevont intézmények között települési könyvtárak, múzeumok, felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek egyaránt megtalálhatók. Az intézmények kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy valamennyi határon túli régióban elérhető legyenek az EISZ-en keresztül biztosított magyar nyelvű e-könyves adatbázisok.¹⁰ 2019-ben már a Kárpát-medence valamennyi magyarlakta régiójában lehetőség volt igénybe venni a szolgáltatásokat.

2020-ban az intézményi kör jelentősen bővült a környező országok magyar nyelvű képzést biztosító felsőoktatási intézményeivel (Eperjesi Egyetem, Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár, Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem, Újvidéki Egyetem), illetve további települési könyvtárakat sikerült bevonni a programba. A 2020-ban biztosított minisz-

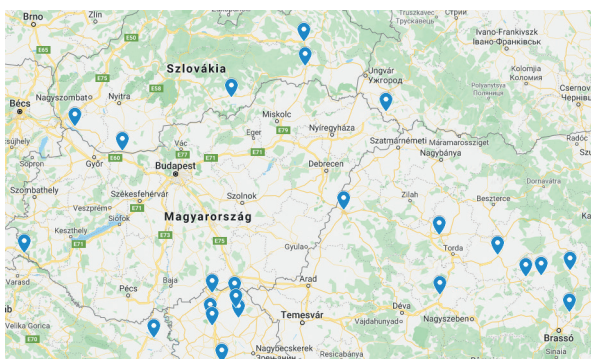

⁹ LENCSEŠ Ákos: Határon túli magyar könyvtárak az EISZ-ben. In: Kizsl Péter – Németh Katalin (szerk.) Információközvetítés és közösségépítés – multifunkciós könyvtári hálózatok. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2020. 163–172. p. DOI: [10.21862/infkoz.163](https://doi.org/10.21862/infkoz.163)

¹⁰ LENCSEŠ Ákos: Határon túli magyar könyvtárak az EISZ-ben. In: Kizsl Péter – Németh Katalin (szerk.) Információközvetítés és közösségépítés – multifunkciós könyvtári hálózatok. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2020. 163–172. p. DOI: [10.21862/infkoz.163](https://doi.org/10.21862/infkoz.163)

tériumi céltámogatás 40 intézmény részvételét teszi lehetővé, azonban az új típusú koronavírus okozta veszélyhelyzet miatt 2020 júniusában egyelőre 34 határon túli intézmény vesz részt az EISZ-ben. A kapcsolatfelvétel a további intézményekkel – elsősorban egyetemekkel és települési könyvtárakkal – 2020 elején megtörtént, és ez a kör a közintézmények újrainyitásával várhatóan az év második felében már csatlakozhat a kedvezményezett intézményekhez.

1. ábra. Hozzáférési pontok 2020 júniusában¹¹

2. táblázat. Határon túli intézmények az EISZ Nemzeti Programban¹²

<i>Tájegység</i>	<i>Intézmény neve</i>	<i>Központi telephely</i>
Dél-Baranya	Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ	Eszék
Erdély, Partium	Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár	Kézdivásárhely
	Bod Péter Megyei Könyvtár	Sepsiszentgyörgy
	Csíki Székely Múzeum	Csíkszereda
	Erdélyi Múzeum-Egyesület	Kolozsvár
	Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet	Gyulafehérvár
	Haáz Rezső Múzeum	Székelyudvarhely
	Jakabffy Elemér Alapítvány	Kolozsvár
	Kájoni János Megyei Könyvtár	Csíkszereda

¹¹ Forrás: Saját összeállítás az EISZ nyilvántartása alapján a 2020. június 16-i állapotnak megfelelően.

¹² Forrás: Saját szerkesztés az EISZ nyilvántartása alapján a 2020. június 16-i állapotnak megfelelően.

Erdély, Partium	Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet	Kolozsvár
	Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár	Kolozsvár
	Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem	Marosvásárhely
	Partiumi Keresztény Egyetem	Nagyvárad
	Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	Kolozsvár
	Székely Nemzeti Múzeum	Sepsiszentgyörgy
	Székelykeresztúri Városi Könyvtár	Székelykeresztúr
	Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár	Székelyudvarhely
Felvidék	Bocatus János Könyvtár	Kassa
	Eperjesi Egyetem	Eperjes
	Fórum Kisebbségkutató Intézet	Somorja
	Matej Hrebenda Könyvtár	Rimaszombat
	Selye János Egyetem	Révkomárom
Kárpátalja	II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola	Beregszász
Muravidék	Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ	Lendva
Vajdaság	Európa Kollégium Egyetemista Központ	Újvidék
	József Attila Könyvtár, Magyarkanizsa	Magyarkanizsa
	Juhász Erzsébet Könyvtár	Topolya
	Kishegyesi Könyvtár	Kishegyes
	Szabadkai Városi Könyvtár	Szabadka
	Szabadkai Városi Múzeum	Szabadka
	Szarvas Gábor Könyvtár	Ada
	Thurzó Lajos Művelődési-Oktatási Központ	Zenta
	Újvidéki Egyetem	Újvidék
	Vajdasági Magyar Művelődési Intézet	Zenta

A projekt célja nem pusztán az adatbázis-hozzáférés biztosítása, hanem a határon túli magyar könyvtárosok kapcsolati hálójának erősítése is. Ebből a célból az EISZ Titkárság 2019. június 12. és 14. között háromnapos találkozót szervezett Budapesten a kedvezményezett intézmények munkatársai számára; a programon több mint hatvan fő vett részt. A személyes kapcsolatok kiépítése mellett a résztvevők megismerkedhettek az

EISZ és az MTA Könyvtár és Információs Központ kutatástámogató tevékenységével: a konzorciumi szerződések munkafolyamataival, az open access szerződések előnyeivel, a COMPASS lelőhely-adatbázis működésével, a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) felépítésével, az Akadémiai Könyvtár és a WorldCat kapcsolatával. Emellett lehetőség nyílt megismerkedni a kiadók és adatbázis-szolgáltatók képviselőivel, illetve részt venni közösségteremtő kulturális programokon – ez utóbbiak közé tartozik az Országház, az Ünnepi Könyvhét, illetve a Magyar Nemzeti Galéria megtekintése. A szakmai együttműködést jól jelzi, hogy a projekt következtében több esetben került sor intézmények közti tapasztalatcserére, illetve a kapcsolatoknak köszönhetően Erasmus-ösztöndíj keretében lehetőség nyílt többnapos intézménylátogatásra is.

A résztvevőktől érkezett rendkívül pozitív visszajelzések, illetve a 2020 első félévében csatlakozott intézmények képviselőivel való személyes találkozások miatt az EISZ 2020 májusára tervezte a projekt második évének találkozóját, amelyre a veszélyhelyzet kihirdetése és az utazási korlátozások miatt nem kerülhetett sor.

AZ ADATBÁZISOK HASZNÁLATI MUTATÓI

Az egyes adatbázisok használati adatait nehéz összehasonlítani a különböző e-könyves formátumok miatt. A MerSZ nagyon rövid, néhány oldalas fejezetekre tagolja a szakkönyveit. A Typotex Interkönyv esetén lehetőség van teljes könyv vagy az egyes könyvfejezetek egymást követő megnyitására. A Szaktárs felületen elérhető e-könyveknél egyszerre megnyílik a teljes könyv, és a felhasználó 50 oldalig tetszőleges terjedelemben menthet

el könyvrészleteket. Így előfordulhat, hogy egy hasonló méretű könyvrészlet megnyitása, elmentése a különböző adatbázisokban 1, 5 vagy akár 25 megtekintést eredményez a használati statisztikában – sőt akár egy adatbázison belül is lehetnek eltérések a használttól függően az alapján, hogy a felhasználó egyben nyitja meg az e-könyvet vagy fejezetenként, oldalanként.

Az e-könyv-formátumok és az eltérő funkcionalitással rendelkező adatbázisok összehasonlítási nehézségére a nemzetközi szakirodalom is elhívja a figyelmet.¹³ Éppen ezért a projekt keretében elérhető szolgáltatások használati adatait körültekintően kell értelmezni, és figyelni kell arra, hogy a puszta számadatok milyen tényleges használatra mutatnak rá.¹⁴ A fenti nehézségek mellett is megfigyelhető néhány egyértelmű trend a projekt használati adatai alapján.

3. táblázat. A 15 legnagyobb használatot mutató intézmény használati adatai 2019-ben¹⁵

<i>Intézmény</i>	<i>Adatbázis-használati adatok 2019-ben¹⁶</i>
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	7740
Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet	6882
Erdélyi Múzeum-Egyesület	5723
Selye János Egyetem	4947
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola	3074
Juhász Erzsébet Könyvtár	2826
Partiumi Keresztény Egyetem	2668
Bocatius János Könyvtár	1763
Fórum Kisebbségkutató Intézet	1502
Haáz Rezső Múzeum	1376
Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem	1041
Szabadkai Városi Könyvtár	1023

¹³ CONYERS, Angela [et al.]: E-book Usage: Counting the Challenges and Opportunities. = Insights, 30. évf. 2. sz. 2017. 23–30. p. DOI: [10.1629/uksg.370](https://doi.org/10.1629/uksg.370). Magyar nyelvű ismertetését ld.: LENCSEŠ Ákos: Az e-könyv-használati statisztika kérdései. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 64. évf. 9. sz. 2017. 446–447. p.

¹⁴ Az adatok összegyűjtésében és azok értelmezésében Sütő Péter, az EISZ könyvtárosa nyújtott segítséget.

¹⁵ Forrás: Saját szerkesztés az EISZ nyilvántartása alapján. EISZ – Statisztika. Forrás: <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/statisztika.html> [2020. június 17.]

¹⁶ Valamennyi magyar nyelvű adatbázis használatát számolva, összeadva a dokumentum-megtekintések és szócikk-megjelenítések számát.

Kishegyesi Könyvtár	783
Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ	771
Európa Kollégium Egyetemista Központ	755

2019-ben a 27 kedvezményezett intézmény statisztikája alapján jelentősebb a használat azokban az intézményekben, amelyek korábban is részt vettek az EISZ-ben, és így a meg előző években már lehetőségük nyílt az adatbázisokat megismertetni a felhasználói körrel, integrálni a szolgáltatásokat az intézményi munkafolyamatokba (kiemelkedő a használat a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola esetén). Az sem meglepő, hogy az adatbázisok használata jelentősebb a felsőoktatási intézményeknél, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem és a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet mellett a Selye János Egyetem és a Partiumi Keresztény Egyetem használati adatai is kiemelten magasak. Ugyanakkor más intézménytípus esetén is jelentős használat figyelhető meg: így a Juhász Erzsébet Könyvtár és a Bocatius János Könyvtár is aktív használója az adatbázisoknak, ami azt mutatja, hogy a közkönyvtári felhasználók részéről is igény van a szolgáltatásokra – a könyvtáraknak azonban tudatosan népszerűsíteni kell ezeket a lehetőségeket az olvasók körében.

Az adatok alapján érezhető, hogy az intézmények jelentős részénél még a bevezetés szakaszában jár az adatbázisok megismertetése a felhasználói körrel. Ezek a szolgáltatások újdonságot jelentettek az intézményi munkatársaknak és az olvasók számára is. Ezt felismerve az EISZ munkatársai több esetben helyszíni képzésen mutatták be az adatbázisokat: 2019-ben nyolc helyszínen, összesen több mint háromszáz fő részvételével zajlottak ezek az események. 2020-ban is egyeztetés alatt álltak az adatbázis-használatot népszerűsítő kampány állomásai, azonban az új típusú koronavírus miatt kihirdetett veszélyhelyzet nem tette lehetővé ezek megtartását.

4. táblázat. A 10 legnagyobb használatot mutató intézmény használati adatai 2020 első félévében

<i>Intézmény</i>	<i>Adatbázis-használati adatok 2020 első félévében¹⁷</i>
Partiumi Keresztény Egyetem	4051
Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár	3520
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem	3098
Juhász Erzsébet Könyvtár	1674

¹⁷ Valamennyi magyar nyelvű adatbázis használatát számolva, összeadva a dokumentummegtekintések és szócikk-megjelenítések számát.

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet	1607
Selye János Egyetem	1048
Európa Kollégium Egyetemista Központ	843
Erdélyi Múzeum-Egyesület	727
Fórum Kisebbségkutató Intézet	534
Bod Péter Megyei Könyvtár	491

A 2020 első félévi használati adatok megbízhatóságát a fejezet elején ismertetett statisztikai szempontok mellett további tényezők is befolyásolják. Az új típusú koronavírus okozta járványhelyzet miatt az intézmények jelentős része bezárt. Az egyetemek, kutatóintézetek, közkönyvtárak munkatársai otthoni munkavégzés keretében igyekeztek kiszolgálni a távhasználatra kényszerült felhasználókat. A helyzetet felismerve – és a nemzetközi kiadói trendekhez igazodva – a magyar adatbázis-szolgáltatók is igyekeztek támogatni a távhasználatot. A Typotex Interkönyv és a Kossuth Kiadó intézményi jelszóval segítette a távhasználatot. Az Akadémiai Kiadó és a Szaktárs felületen elérhető szakkiadók felhasználói azonosítás nélkül megnyitották az adatbázisok elérését, a SzóTudásTár intézményhez nem köthető központi jelszóval segítette az adatbázis elérését. A távhasználat elősegítése összességében a használat jelentős növekedését jelentette. Azonban a számtalan pozitív következmény mellett az eljárás egyes esetekben az intézményi statisztikák torzítását okozta. Korábban az egyetemi oktatók és hallgatók az intézmény IP-címéről érték el az e-könyveket, de a nyílt hónapok alatt minden felhasználó (eduID azonosítás vagy VPN nélkül) az otthoni számítógépéről is hozzáfért kiadványokhoz. Így a használatot már nem lehet egy-egy intézményhez kötni. Bár egyértelműnek tekinthető, hogy a könyvtárak, egyetemek, közintézmények bezárása elősegítette az online tartalmak használatának növekedését – és ez tükröződik az intézményi adatokban is –, pontos képünk sajnos nincs az intézményi használatról. Az egy-egy intézményhez köthető használat a bemutatott statisztikánál vélhetően jobban növekedett.

A féléves adatok alapján még így is egyértelmű, hogy az intézmények teljes 2020. évi használata jelentősen meghaladja majd a megelőző évet. Ez különösen szép eredmény annak fényében, hogy a fent bemutatott szempontok lefelé torzítják a használati adatokat, illetve kikerült a portfólióból a 2019-ben jelentős használatot elérő Arcanum Digitális Tudománytár. A használat ilyen jelentős növekedése vélhetően több szempontnak köszönhető. Egyrészt természetesen a hozzáférhető adatbázisok és az e-könyvek körének bővülése segítette a használat növekedését. Másrészt a könyvtárosoknak, oktatóknak köszönhetően az intézmények felhasználói körében, a felsőoktatási intézmények gyakorlatában is sikerült jobban meghonosítani az online tartalmakat.

ÖSSZEFOGLALÁS

A projekt koncepciója, hogy a határon túli magyar intézmények és így a határon túli magyar közösségek számára online szakirodalmi és közművelődési forrásokat biztosítson. A céltámogatás terhére a határon túli intézmények adatbázis-előfizetését 100%-ban támogatja az EISZ, de emellett több más cél is teljesülhet a nemzeti programban. Így például lehetőség nyílt a nemzeti programban már korábban részt vevő intézmények adatbázis-hozzáféréseinek bővítésére; az adatbázis-használat elősegítése céljából egyéni konzultációk és tréningek szervezésére; illetve sikerült több határon túli intézményt bevonni az EISZ-be.

A projekt alapvető feladata az online szolgáltatások biztosítása a kedvezményezett intézmények és felhasználók számára. Ez a célkitűzés azonban szerencsésen találkozott a felhasználói igényekkel, valamint a határon túli magyar könyvtárosok is rendkívül aktívan igyekeztek és igyekeznek az új lehetőségeket megismertetni a felhasználói körökkel. Így a tartalomszolgáltatás mellett új kapcsolatokat születhettek, illetve az intézményi képviselők szakmai fórumokon oszthatták meg egymással tapasztalataikat. Az adatbázis-használati adatok egyértelműen mutatják, hogy a határon túli magyarság részéről jelentős igény van a magyar nyelvű e-könyves adatbázisokra. A határon túli intézményi hálózat könyvtárai, felsőoktatási könyvtárai és további szakkönyvtárai minden lehetséges módon igyekeznek megfelelni ezen igénynek.

A céltámogatásnak köszönhetően 2019-ben 27 határon túli intézmény férhetett hozzá 5000 magyar e-könyvhöz, 2020 első félévében pedig már 34 intézmény számára 8200 kötet elérését lehetett biztosítani. A támogatás felhasználása így egyszerre segíti a határon túli magyarság szakirodalmi és közművelődési ellátását, a kedvezményezett könyvtárak szolgáltatásainak bővítését, illetve az EISZ-nek mint nemzeti programnak a teljes magyarságot kiszolgáló stratégiai céljait.

IRODALOMJEGYZÉK

CONYERS, Angela [et al.]: E-book Usage: Counting the Challenges and Opportunities. = Insights, 30. évf. 2. sz. 2017. 23–30. p. DOI: [10.1629/uksg.370](https://doi.org/10.1629/uksg.370)

EISZ – Mérföldkövek az EISZ Nemzeti Program közelmúltjából. Forrás: <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/388-merfoldkovek-az-eisz-nemzeti-program-kozelmultjabol.html> [2020. július 17.]

EISZ – Statisztika. Forrás: <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/statisztika.html> [2020. június 17.]

EISZ – Tájékoztató az Arcanum Digitális Tudománytár eléréséről. Forrás: <http://eisz.mtak.hu/index.php/hu/383-tajekoztatas-az-arcanum-digitalis-tudomanytar-elereserol.html> [2020. június 17.]

HABLICSEK László: A Kárpát-medencei magyarság előreszámitása 2021-ig = Demográfia, 48. évf. 1. sz. 2005. 83–109. p.

KAPITÁNY Balázs: Kárpát-medencei népszámlálási körkép = Demográfia, 56. évf. 1. sz. 2013. 25–64. p.

LENCSES Ákos: Határon túli magyar könyvtárak az EISZ-ben. In: Kiszl Péter – Németh Katalin (szerk.) Információközvetítés és közösségépítés – multifunkciós könyvtári hálózatok. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2020. 163–172. p. DOI: [10.21862/infkoz.163](https://doi.org/10.21862/infkoz.163)

LENCSES Ákos – SÜTŐ Péter: Online tartalmak konzorciumi beszerzése = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 27. évf. 11. sz. 2018. 28–33. p.

LENCSES Ákos: A nemzetiségi statisztika forrásai = Könyvtári Levelező/lap, 22. évf. 12. sz. 2010. 13–15. p.

Dr. Lencsés Ákos (ORCID: [0000-0003-4461-1105](https://orcid.org/0000-0003-4461-1105))

Könyvtáros diplomáját 2004-ben, matematika tanári diplomáját 2006-ban szerezte az Eötvös Loránd Tudományegyetemen; könyvtártudományi doktori értekezését 2020-ban védte meg az intézményben. 2012-ben az Az év fiatal könyvtárosa-díj kitüntette, 2013 óta a Kodolányi János Egyetem óraadó oktatója. 2002 és 2006 között a jelenlegi Budapesti Corvinus Egyetem központi könyvtárában, 2007 és 2015 között a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárában dolgozott. 2015 óta az EISZ Nemzeti Program főkönyvtárosa, illetve az Intézményi Koordinációs Osztály vezetője.

Dr. Bali János

ABSZTRAKT

A rövid tanulmány célja átfogó képet adni a határon túl élő magyarok kulturális hálózatról. Írásomban kitérek a térbeliség kérdésére, vagyis, hogy a Kárpát-medence magyarok lakta külhoni régióiban milyen sűrű a kulturális intézményhálózat? Ez(ek) a hálózat(ok) mennyire függetlenek Magyarországtól, másképp fogalmazva, az anyaország mennyiben vállal szerepet a határon túli magyarok kulturális hálózatának alakításában, fejlesztésében? A legfőbb intézménytípusok (könyvtár, múzeum, kultúrház, felsőoktatási intézmény, egyéb kulturális intézmény és civil szervezet) mentén mutatom be a hálózatosodás helyzetét. Megállapítom, hogy 2010-től, mióta Magyarország Kormánya kiemelt feladatának tartja a nemzetpolitikát, a határon túli magyarok kulturális hálózata megerősödött. A korábban is létező, megannyi informális kapcsolatra formális, intézmények közötti kapcsolatok sokasága épült. A határon túli magyarok kulturális hálózata az anyaországgal szoros kapcsolatban vált mind láthatóbbá.

BEVEZETÉS

A tanulmány, a rendelkezésre álló szűk terjedelmi keretek miatt, a kulturális hálózatot a formális intézményeken keresztül mutatja be. Az informális hálózatok szerepének vizsgálata csak egy új, átfogó kutatás eredményeként valósulhat meg.¹ A címben is szereplő „kulturális” jelzőt annak szűkebben vett értelmében használom, és nem tekintem részének a „művészeti” és a „sport” kifejezések által lefedett tartalmakat, így a színházakat, mozikat, koncerttermeket, galériákat, sportegyesületeket sem, hiszen azok önálló hálózatokká szerveződtek az elmúlt években, évtizedekben. Mellőzöm a közoktatással, közneveléssel kapcsolatos hálózatok kérdését is, amely ugyancsak önálló tanulmányt érdemelne. Nem térek ki arra sem, hogy a kulturális hálózat milyen módon alakul az online térben, pedig érdemes lenne megvizsgálni azt is, hogy a digitalizáció térnyerésével, a világhálónak az életszervezésben tapasztalható egyre jelentősebb szerepével párhuzamosan melyek azok

¹ A téma nagyságát és szerteágazóságát mutatja, hogy még a kalotaszegi cigányzenészek kulturális hálózatról is önálló PhD-disszertáció született 2007-ben, ld.: KÖNCZEI Csongor: A kalotaszegi cigányzenészek társadalmi és kulturális hálózatról. Budapest, ELTE BTK, 2007. <http://doktori.btk.elte.hu/folk/konczei/diss.pdf>

a tevékenységek, amelyeknél a fizikai jelenlétén alapuló formák visszaszorultak.² Melyek azok a szempontok tehát, amelyeken keresztül a témát fel szeretném vázolni? Írásomban kitérek a térbeliség kérdésére, vagyis, hogy a Kárpát-medence magyarok lakta külhoni régióiban milyen sűrű a kulturális intézményhálózat? Ez(ek) a hálózat(ok) mennyire függetlenek Magyarországtól, másképp fogalmazva, az anyaország mennyiben vállal szerepet a határon túli magyarok kulturális hálózatának alakításában, fejlesztésében? A finanszírozás kérdésére ugyanakkor hangsúlyosan nem térek ki, hiszen az adatok nagy része titkos vagy szentív.

KÖNYVTÁRAK

Az Elektronikus Információs Szolgáltatás (EISZ) Nemzeti Program által épített kulturális hálózatnak immár³ 34 határon túli intézmény a tagja. Olyan partnerek csatlakoztak a kezdeményezéshez, amelyek elsődlegesen könyvtárak (szak- vagy közkönyvtárak) vagy szakmai feladatellátásuk része a könyvtári szolgáltatás biztosítása (múzeumok, felsőoktatási intézmények). A határon túli magyar könyvtári hálózat ennél persze jóval szélesebb. Három régióról van részletes képünk, így Kárpátalját, Erdélyt és Vajdaságot nézzük meg közelebbről. Áttekintésünkben a magyarok által (is) lakott településeket vesszük sorra, ahol a könyvtárban magyar nyelvű könyvekhez és sajtótermékekhez juthat az érdeklődő. Kárpátalján összesen 38 könyvtár található, amely lefedi a magyarok lakta járások településeinek többségét.⁴ Erdélyben a magyar könyvtári hálózat jelentősen nagyobb és összetettebb, jellemzően területi hatóköri és fenntartási szintekre tagolódik (községi, megyei, városi, municípiumi könyvtárak). A 379 könyvtárba már az egyetemi könyvtárakat is beleszámoltuk.⁵ A legtöbb könyvtár a kulturális és városközpontokban

² Különösen aktuális a kérdés a 2020 tavaszán kicsúcsosodó járványügyi veszélyhelyzet alkalmával. Például, az Ausztriai Magyar Pedagógusok Egyesülete kénytelen volt online formában megtartani a 11. alkalommal meghirdetett Mesemondó- és Szavalóversenyét. Az eredeti 168 jelentkezőből így is maradt 151 fiatal, akik videón küldték el produkciójukat. Közülük 56-an Magyarországról, 66-an Vajdaságból, Felvidékről és Erdélyből, 17-en Ausztriából neveztek, továbbá 8-an Németországból és 4-en Spanyolországból küldték el jelentkezésüket. <https://amaped.at/hirek/mesemondo-es-szavaloverseny-az-ausztriai-magyar-pedagogusok-egyesuletenel/>

³ http://eisz.mtak.hu/images/dokumentumok/intezmenyi_lista_hataron_tul.xls

⁴ A nagyobb városokban több könyvtár is működik, így Beregszászon 4, amibe nem is számoltuk bele a más profilú intézmények könyvtárait (pl. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola). A következő településeken rendelkeznek saját könyvtárral: Nagyszőlős, Técső, Nagydobrony, Nagyszőlős, Gyula, Tiszabökény, Nagypalád, Fancsika, Salánk, Verbőc, Tiszaújhegy, Ungvár, Tiszaújlak, Batár, Királyháza, Beregszász, Munkács, Dercen, Izsnyéte, Barkaszo, Fornos, Korláthelmeç, Kisdobrony, Aknaszlatina, Kereknye, Gállocs, Csongor, Tarnóc, Salamon, Császlóc, Palágykomoróc, Téglás, Szernye, Asztély

⁵ A romániai magyarság által lakott települések, ahol működik könyvtár: Uzon, Zilah, Máramarossziget, Bethlen, Nagybánya, Krasznabélték, Segesvár, Arad, Nagyszében, Csíkszentmárton, Belényes, Gyergyóremete, Fejér Miklós Zabola, Beszterce, Maroshévíz, Margitta, Óradna, Tasnádszántó, Csíkszereda, Borszék, Kézdiszentlélek, Oroszhegy, Óbék, Igazfalva, Oklánd, Parajd, Csíkszentdomokos, Csíkszentsimon, Székelyandrásfalva, Salamás, Újszékely, Gyergyóújfalu, Siménfalva, Vasláb, Ákosfalva, Ádámos, Fehéregyháza, Magyaró, Küllőlővár, Cintos, Magyarforró, Szászbogács, Alsógárd, Balavásár, Magyarlapád, Mezőbánd, Székelykocsárd, Bátos, Miriszló, Marosbogát, Marosnagylak, Mezőcsávás, Tompaháza, Maroskece, Torockó, Nyárádkarácson, Szépmező, Maroskeresztúr, Felvinc, Nyárádremete, Nagyerne, Gyulakuta, Nyárádgálfalva, Vámosgálfalva, Makfalva, Marossárpatak, Gernyeszeg, Csermő, Görgényszentimre, Nyáalkút, Székelyhodos, Gyorok, Nyárádmagyarós, Nagyiratos, Fakert, Szásznádas, Tözmiske, Havad, Mezőbodon, Németpereg, Backamadaras, Nagypél, Mezőrűcs, Németség, Marosszentkirály, Szekesút, Marosszentgyörgy, Selénd, Kerelőszentpál, Szinte, Marosszentanna, Sofronya, Mezősámsond, Vinga, Marosfalva, Nagyzerénd, Csíkfalva, Zimándújfalu, Székelyvécke, Vajdaszentivány, Érábrány, Vedresábrány, Érbogyoszló, Erzsébetbánya, Vámosláz, Hosszúmező, Szentjobb, Koltó, Érkörtvélyes, Kővárremete, Felsőderna, Bihardiószeg, Szalacs, Érsemjén, Értarcsa, Tóti, Ákos, Érszőlős, Egri, Bihar, Érendréd, Bors, Börvely, Hegyközsatár, Bogdánd, Illye, Batiz, Körszűcs, Kaplony, Fugyivásárhely, Érkávás, Mezőszakadát, Oláhcsaholy, Váradszentmárton, Királydaróc, Biharszentandrás, Nagykolcs, Mezőtelegd, Szamosdob, Keményfok, Pusztadaróc, Madarász, Mezőfény, Tenke, Halmi, Hadad, Szászfalva, Lázári, Rév, Mikola, Kismajtény, Feketekápolna, Szatmárudvari, Várasfenes, Magyarremete, Szatmárpálfalva,

található. Kolozsváron például az Octavian Goga Megyei Könyvtár több fiókkönyvtárat is fenntart az egyes városnegyedekben. Vajdaságban 115 könyvtár biztosítja az írott magyar kultúrához való hozzáférést.⁶ Itt az úgynevezett népkönyvtárak egy-egy jelentősebb központban találhatóak (pl. Nagykikinda, Topolya, Zombor), amelyek a környező kisebb településeken fiókkönyvtárakat tartanak fenn. A határon túli magyar könyvtári hálózat fontos szerepet játszik a helyi közművelődésben, ami a szülőföldön történő megmaradás és magyarként való boldogulás záloga. A kisebb települések nagy részén a könyvtár, a kultúráközvetítést és identitáserősítést biztosító intézmények sorában – a templom, az iskola és a kultúrház mellett – jelentős szerepet játszik a helyi közösségek építésében. Ugyanakkor megállapítható, hogy jelentős területi különbségek tapasztalhatók e könyvtárak között, mind a magyar nyelvű könyv- és folyóirat-ellátottságban, mind a digitalizáció előrehaladottságában. Van, ahol még a legkülönfélébb műfajú nyomtatott könyvekre lenne szükség, máshol már a digitális tartalmakhoz való hozzáférés kiszélesítése a cél.

MÚZEUMOK

Bár Magyarországon az egyes országos múzeumoknak és közgyűjteményeknek egyre szélesebb határon túli hálózati kapcsolatai vannak⁷, átfogó Kárpát-medencei hálózat építését formálisan a Magyar Vidéki Múzeumok Szövetsége (MVMSZ) kezdte. A kecskeméti székhelyű szervezet 2019. március 14-én fogalmazta meg felhívását, miszerint a már meglévő 63 rendes és pártoló tag mellett várják a határon túli muzeális intézmények

Mezőpetri, Szilágyper, Piskolt, Apanagyfalu, Érszakácsi, Magyarneমেgye, Szaniszló, Felőr, Alsószopor, Teke, Mezőterem, Sajóudvarhely, Vetés, Szentmáté, Szatmárhegy, Galacsfalu, Szászlekenye, Árpástó, Váralmás, Apáca, Benedekfalva, Botfalu, Kémer, Bodola, Kárásztelek, Krizba, Kraszna, Földvár, Cigányi, Hóltövény, Ipp, Olthévíz, Magyarkecel, Homoród, Szilágynagyfalu, Szilágybagos, Ürmös, Szilágypercesen, Alsórákos, Szilágyuszeg, Sárkány, Szilágysámon, Tatrang, Sarmaság, Keresztvár, Varsolc, Szásztúkos, Bálint, Újszentes, Gyér, Végvár, Újvár, Ajton, Egeres, Apahida, Kisbács, Bonchida, Búza, Magyarkályán, Kiskalota, Pusztaakamarás, Magyararkpus, Kajántó, Kolozs, Magyarszarvaskend, Erdőfelek, Szászfenes, Gyeke, Magyargorbó, Gyalu, Körösfő, Felsőzsuk, Aranyoslóna, Magyargyermónostor, Mikeháza, Szentmihály, Várfalu, Magyarpalatka, Tordaszentlászló, Kalotaszentkirály, Szék, Magyarszovát, Tordatúr, Bálványosváralja, Aranyosegerbegy, Borsaujfalu, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Barót, Kovászna, Nagyajta, Árkos, Nagybacon, Böllön, Sepsibodok, Nagyborosnyó, Barátos, Bardóc, Bereck, Szentkatolna, Kőkös, Kommandó, Esztelek, Gelence, Gidófalva, Hidvég, Illyefalu, Lemhény, Mikóújfalva, Maksa, Oszdola, Kézdiszentkereszt, Réty, Torja, Sepsikőrőspatak, Előpatak, Vargyas, Zágón, Etéd, Szentábrahám, Karcfalva, Kápolnásfalu, Gyergyócsomafalu, Korond, Kozmás, Székelyderzs, Csíkdánfalva, Oroszhegy, Felsőboldogfalva, Szépvíz, Galócás, Szárhegy, Lövete, Gyimesközéplek, Gyimesfelsőlók, Farkaslaka, Homoródomlás, Bögöz, Nagyenyed, Gyulafehérvár, Szászsebes, Marosvásárhely, Csíkrákos, Marosújvár, Dicsőszentmárton, Balázsfalu, Fogaras, Szecseseváros, Aranyosgyéres, Dés, Szamosújvár, Székelyudvarhely, Gyergyószentmiklós, Kolozsvár, Nagykároly, Nagyvárad, Élesd, Szászrégen, Retteg, Csernáton, Szatmárnémeti, Temesvár, Torda, Nagyszalonta, Brassó, Kapnikbánya, Szinérváralja, Misztótfalu, Sülelmed, Radnót, Marosludas, Nyárádszereda, Erdőszentgyörgy, Nagysármás, Szovátá, Tövis, Kisjenő, Kürtös, Pankota, Ópécska, Újszentanna, Borossebes, Felsőbánya, Érmihályfalva, Székelyhid, Erdőd, Sárköz, Tasnád, Szilágycseh, Zsibó, Szilágyosmlyó, Kőhalom, Medgyes, Lugos, Detta, Gátalja, Zsombolya, Nagyszentmiklós, Bánffyhyunad, Tusnádfürdő, Balánbánya, Székelykeresztúr, Szentegyháza.

⁶ Bajmók, Törökkanizsa, Bégaszentgyörgy, Magyarittabe, Párdány, Tamásfalva, Torak, Udvarnok, Vidapuszta, Hódság, Gombos, Csantavér, Csóka, Verbász, Krcedin, Novi Karlovci, Ingyija, Maradék, Cseryne, Felsőhegy, Belgrád, Szabadka, Mitrovica, Hajdújárás, Beocsin, Lug, Rakovác, Martonos, Nagykikinda, Egység, Kisoroszi, Szaján, Magyarkanizsa, Horgos, Topolya, Bácskossuthfalva, Bajsa, Pacsér, Pannónia, Zentaganaras, Zombor, Béreg, Bezdán, Csonoplya, Doroszló, Gádor, Kerény, Küllöd, Monostorszeg, Nemesmilitics, Órszállás, Regőce, Sári, Sztapár, Kelebia, Kevi, Királyhalma, Kishegyes, Bácsfeketehegy, Nagyfény, Kúla, Alibunár, Apatin, Bácskertes, Bácsszentiván, Szilágyi, Szond, Fehértemplom, Óbecse, Bácsföldvár, Péterréve, Ópáva, Ópázova, Petróc, Sid, Szécsány, Szenttamás, Törökbecse, Bocvár, Karlova, Kumán, Zichyfalva, Antalfalu, Palics, Nagybecskerek, Hajdújárás, Magyarcseryne, Tittel, Ada, Mohol, Törökfalu, Szeghegy, Muzslya, Padé, Temerin, Tavankút, Tornyoos, Ruma, Újvidék, Versec, Zenta, Hertelendyfalva, Csóka, Zsalya, Palánka, Bács, Kevevár.

⁷ Példaként említhető a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum (Skanzen), amely most építi Erdély tematikájú új tájegységét (<https://skanzen.hu/hu/a-skanzen/erdely/erdellyel-valik-teljesse-a-magyarsag-nepi-kulturajanak-bemutatasa>). A több mint egy évtizedet átfogó szakmai-kutatási és fizikai-megvalósítási előkészületek során a Skanzen számos erdélyi kulturális szervezettel alakított ki kapcsolatokat.

csatlakozását a hálózathoz.⁸ A tagsággal számos előny jár. A szervezet koordinációs segítséget nyújt a kiadványok digitalizálásában, vándorkiállítás-adatbázist működtet, kölcsönösen ingyenessé tette a múzeumi belépést, kiadványcseréket és közös kiállítási projekteket kezdeményez. A történelminek nevezhető hálózatépítés eredményeként az MVMSZ-nek már 26 határon túli tagja van, továbbá összeállítottak egy adatbázist a Kárpát-medence magyar örökségének múzeumi szereplőiről, amelyben több mint 120 intézmény szerepel.⁹ Az összefüggő Kárpát-medencei hálózat építése mellett elindult a regionális nemzetrészek informális hálózatosodása, még ha az eredmények egyelőre csak alig láthatóak. A nagy múltú Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) tevékenysége csak nevében szorítkozik a gyűjteményi kultúrára, valójában inkább egy akadémiai jellegű magyar tudományos társaság, és mint olyan, elsősorban a Magyar Tudományos Akadémiával ápol szoros szakmai kapcsolatokat.¹⁰ Az EME mint kolozsvári székhelyű nonprofit kutatóintézet, az EISZ tagja is.

KULTÚRHÁZAK

A kultúrházak, vagy más kifejezésekkel művelődési házak, közösségi terek, a határon túli magyar kulturális hálózat fontos, általában komplex feladatokat ellátó intézményei. Vannak települések, ahol része a könyvtár és az előadótér (színpad) is, vagyis a szabadidő-eltöltés különböző gyakorlatainak is teret ad. Kisebb termeiben különböző foglalkozások megtartására is lehetőséget kínál. A kisebb településekre jellemzőek e komplex, kultúrát közvetítő intézmények, a nagyobb városokban jellemzően különálló intézmények és épületek látják el ezeket a feladatokat. Az eddig tárgyalt intézménytípusok közül a kultúrházak körében a legalacsonyabb a hálózatosodás mértéke.

⁸ A szervezet honlapjának címe: <https://videkimuzeumok.hu>. A Dr. Rosta Szabolcs elnök által aláírt felhívás részlete: „Szervezetünk az eddigieknél is nagyobb, nyilvánosabb és szervezettebb nyitást kezdeményez határon túli intézmények felé, a »magyar vidéki múzeum« fogalmának határokat átvéelő, nemzeti eszmévé emelésével. Célunk, hogy a Kárpát-medence magyar örökségének múzeumi szereplői számára elérhetővé váljanak mindazok az előnyök és lehetőségek, melyeket az egységes Magyar Vidéki Múzeumok Szövetségéhez való tartozás jelent. A szövetség ennek érdekében, jelen formában tagfelvételt hirdet. A meghívás határon túli, a magyar kultúra emlékeit, gyűjteményeit őrző, hivatalos működési engedéllyel/alapító okirattal rendelkező muzeális intézmények számára szól. E levéllel, a szövetségünk tagságának határon túli kapcsolatrendszere alapján összegyűjtött, a Kárpát-medencei magyar identitás megőrzéséért munkálkodó intézményeket kerestük meg.”

⁹ Az adatbázisban szereplő múzeumok és közgyűjtemények helyszínei. Vastaggal szedve azon települések, amelyek múzeuma a Szövetség formális tagjává is vált, dőlt betűvel pedig azok, amelyek az EISZ hálózatának tagjai. Erdély (Partiummal és Moldvával): **Arad**, Nagyvárad (3), **Kolozsvár**, Nagybánya, **Marosvásárhely** (2), **Csikszereda**, **Gyergyószentmiklós**, **Sepsiszentgyörgy**, **Székelyudvarhely**, Érkörtvélyes, **Érmihályfalva**, Érsemjén, **Gálospetri**, **Szalacs**, Mezőpetri, Nagyszalonta, Szatmárnémeti (2), Kisiratos, Csikszentmiklós, Gyergyóremete, Györgyfalva, Csernáton, Inaktelke, Jegenye, **Válaszút**, **Kászonaltság**, Kide, Küküllőpócsfalva, Korond, Kőkenyész, Kőrispatak, Kraszna, Lövete, Méréfalva, Méra, Lujzikalagor, Csikszentdomokos, Parajd, Sarmaság, Sáromberke, Siménfalva, Szentegyháza, Zabola, Szék, Szilágysámsón, Tordaszentlászló, Várasfenes, Avasújváros, Bogánd, Mezőpetri, Kézdivásárhely, **Ottomány**. Kárpátalja: **Ungvár** (3), Beregszász. Muravidék: Lendva, Dobronok, Kapornak. Vajdaság (Bánáttal): **Szabadka** (4), **Topolya**, **Óbecse**, **Zenta** (2), Pétervárad, Szivác, Temerin, Szenttamás, Újvidék, Zombor, Verbász, Nagybecskerek, Versec, Nagykikinda, Kupuszina, Szávaasztendmeter. Horvátország: Eszék. Felvidék: Pozsony, **Galánta**, Kassa, Fülekk, **Komárom**, **Rimaszombat** (4), Ipolyság, Losonc, Kékkő, Érsekújvár, Dunaszerdahely, Nagymihály, **Szenc**, **Párkány**, **Léva**, **Mikszátfalva**, Bátorkeszi, Bény, Búcs, Dunamocs, Ipolyszalka (2), Iza, Oroszka, Zalaba, Zseliz, Rozsnyó, Trencsén, Királyhelme, Homonna, **Töketeres**. Burgenland: Alsóór, Kismarton (2).

¹⁰ Ld.: <https://eme.ro/>

FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

A határon túli magyar egyetemek és főiskolák a regionális kultúraépítés és -közvetítés fontos centrumai. Szerencsére a Kárpát-medencei szintű hálózatosodás e területen is előrehaladt. A Nemzetstratégiai Kutatóintézet 2018–2019-ben olyan kutatást szervezett, amelynek egyik célja a tematikus együttműködés erősítése volt a felsőoktatás terén a Kárpát-medence szomszédos országaival.¹¹ A kutatás fő célkitűzése a magyarországi felsőoktatási struktúrákban tapasztalható hiányok és fejlesztési szükségletek orvoslása volt határon túli magyar kitekintésű műveletekkel. A határon túli, magyar nyelvű képzést nyújtó egyetemek különféle konstrukcióval működnek. A hálózatépítésre jó példa a Székelyudvarhelyi Egyetemi Központ (SZÉK), amely négy magyarországi felsőoktatási intézménnyel van kapcsolatban¹², képzéseit a Magyar Akkreditációs Bizottság akkreditálta, ám a megszerzett diploma Romániában is érvényes. A Kárpát-medencei magyar felsőoktatási hallgatók legfontosabb érdekképviseleti szervezete a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK), amely az utóbbi években egyre nagyobb hangsúlyt fektet a határon túli magyar egyetemisták és főiskolások hálózatának kiépítésére. A szervezeten belül Külhoni Régiót hoztak létre, és önálló tisztséget tölt be a Külhoni Programért felelős elnöki megbízott.

EGYÉB CIVIL SZERVEZETEK ÉS KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEK

A határon túli magyar civil szervezetek felismerték, hogy az Európai Unió 2014–2020-as pénzügyi ciklusa számos lehetőséget kínált a határon átnyúló kulturális hálózatépítésnek. Eredményesen pályázott uniós forrásokra például a szlovákiai Nagykapos és Vidéke Társulás, amely honlapja¹³ szerint 14 – nagyrészt a határon átnyúló magyar–magyar kulturális hálózat építéséhez hozzájáruló – EU-s projektre nyert támogatást. A Magyarország Kormányának Emberi Erőforrások Minisztériuma által kiírt EFOP pályázatok keretében alkalom nyílt a nemzetközi, transznacionális együttműködések támogatására, amely keretében több pályázat a Kárpát-medencei magyar–magyar kulturális kapcsolatok erősítését szolgálta. A civil szervezetek határon átnyúló hálózata sok esetben informális keretben ragadható meg.

A határon túli magyarok kulturális hálózatában fontos szerepet játszanak a különböző kutatási műhelyek. Kolozsváron működik a román állami fenntartású Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, amely elsősorban az erdélyi magyarsággal kapcsolatos társadalomtudományi kutatásokat folytat.¹⁴ Ugyanitt, az egyetemi műhelyek mellett végez kutatási tevékenységet a Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány, amelynek célja a tudomány-, ok-

¹¹ EFOP-3.10.1-17-00002, ld.: <http://www.nski.hu/efop-3-10-1-17-2017-00002.html>

¹² Az Eduvus Egyetem, a Pannon Egyetem Georgikon Kara, az Óbudai Egyetem és a Budapesti Gazdasági Egyetem felügyeli a kihelyezett képzéseket.

¹³ Ld.: <http://www.nvt-magyarhaz.eu/>

¹⁴ Ld.: <http://ispmn.gov.ro/hun/>

tatás- és kutatásszervezés mellett az ismeretterjesztés, valamint a szakmai és gazdasági érdekképviselés.¹⁵ A KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja Csíkszeredában működő társadalomkutató intézet. Önálló, független, nonprofit intézmény, amely kutatási programokból, megrendelésekből tartja fenn magát. A KAM tevékenységének legfontosabb terepe a székelyföldi térség.¹⁶ Felvidéken a somorjai központú Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében folynak elsősorban a határon túli magyarsággal kapcsolatos kutatások. Szerbiában a Zentán működő Vajdasági Magyar Művelődési Intézet a nemzetrészt magyarságának egyik legfontosabb kultúraszervező intézménye.

MAGYARORSZÁG SZEREPE A HATÁRON TÚLI MAGYAR KULTURÁLIS HÁLÓZATÉPÍTÉSSEN

Az eddigiekben tárgyalt hálózatosodási kezdeményezések mögött elsősorban magyarországi intézmények tevékenységét emeltük ki. Külön is hangsúlyozni kell Magyarország Kormánya szerepét, amely a nemzetegyesítés politikájának keretében kiemelt figyelmet szentel a határon átnyúló magyar hálózatok kialakításának és megerősítésének. A Külgazdasági és Külügyminisztérium alá tartozó Balassi Intézet a külföldi magyar intézetek kiépítésével és működtetésével az 1920-as évek klebelsbergi kulturális diplomácia célkitűzéseit újította fel. Az intézmények alapfeladata a nemzeti kulturális örökség megőrzése és széles körű megismertetése, Magyarország és a partnerország közötti kulturális diplomáciai kapcsolatok fejlesztése, a kulturális és tudományos nemzetközi együttműködések elősegítése, a magyar nyelvoktatás biztosítása, valamint a magyar kultúra és társadalom sokszínűségének bemutatása. Az intézetek egy része kulturális, oktatási és tudományos szervezési feladataik ellátásán túl például könyvtárat, magyar nyelvoktatási központot, galériát tart fenn. A külföldi magyar intézetek hálózata mára világszerte 22 országban, 24 intézettel képviseli a magyar kulturális diplomáciát. A Külgazdasági és Külügyminisztérium emellett fenntart egy oktatási és kulturális feladatokat ellátó szakdiplomata hálózatot is. Az oktatási és kulturális feladatokat is ellátó diplomaták feladata, hogy a magyar kultúrát és oktatást népszerűsítsék olyan országokban, ahol a magyar kultúrának nincs intézményes képviselete. Szakmai irányításukat, valamint a szakmai tevékenységükhöz szükséges források fedezetét a Külgazdasági és Külügyminisztérium Kulturális és Tudománydiplomáciáért Felelős Államtitkársága és az azon belül működő Külföldi Magyar Intézetekért és Nemzetközi Oktatási Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkárság közösen biztosítja. Az első ún. oktatási–kulturális szakattasék immár több mint tíz éve, 2007-ben kezdték meg működésüket, akkor még Pekingben, Sanghajban, Tel-Avivban, Belgrádban és Zágrában. A hálózat 2008-ban Madriddal bővült, azóta pedig számos új helyen kezdett bele a Külgazdasági és Külügyminisztérium a magyar kultúra és oktatás megismertetésébe. A felsorolt állomáshelyek közül többnek is megváltozott a státusza – Pekingben, Belgrádban és Zágrában megnyílt a magyar kulturális intézet. 2017-ben immár nyolc állomáshe-

¹⁵ Ld.: <https://www.maxweber.ro/>

¹⁶ Ld.: <https://www.kamintezet.ro/>

Ilyen dolgozik oktatási és kulturális feladatokat ellátó diplomata: Ammanban, Bakuban, Kijevben, Madridban, Sanghajban, Sao Paolóban, Tel-Avivban és Tokióban. A szakdiplomatak működésének jogi háttérét a 1434/2015 (VI.30.) kormányhatározat biztosítja.¹⁷ A Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága különböző programok (elsősorban a Kőrösi Csoma Sándor Program és a Petőfi Sándor Program) keretében támogatja a határon túli magyarok kulturális önszerveződését. A Hagyományok Háza 2017-től a népi kultúra köré szervezett formális hálózatot épít a Kárpát-medencében. A Kárpátaljára, Erdélyre, Vajdaságra és Felvidékre kiterjedő munka elsősorban a rendezvényszervezés, a gyűjteményezés és az élő hagyományátadás (képzések) területein folyik. Kiemelt szerepet kap ebben az Erdélyi Hagyományok Háza Alapítvány, amely önálló egységként tervezi működését. Az intézmény kolozsvári, marosvásárhelyi, székelyudvarhelyi és csíkszeredai területi irodákat fog létrehozni, központja Marosvásárhelyen lesz. Az alapítvány kilenc tagú kuratóriumában az erdélyi hagyományápolás kiemelkedő személyiségei, a Sapientia Alapítvány és Erdélyi Magyar Tudományegyetem (EMTE) képviselői vesznek részt.¹⁸ Az Agrárminisztérium keretében felépített hungarikum mozgalom 2012-től szervezi a magyar értékek, a nemzeti kulturális örökség legitimálást, gyűjteménybe történő felvételét. A mozgalom hálózatépítése kiterjed a határon túli magyarokra is. Ennek keretében alakult meg a Horvátországi Magyar Nemzetresz Értéktár Bizottság, a Felvidéki Értéktár Bizottság, az Erdélyi Magyar Értéktár Bizottság, a Muravidéki Magyar Értéktár Bizottság, legvégül pedig a Kárpátaljai Magyar Értéktár Bizottság is csatlakozott. A külhoni nemzetresz értéktár az országhatáron túl, egy adott ország területén élő magyarságra jellemző nemzeti értékek közül az adott Külhoni Nemzetresz Értéktár Bizottság által külhoni értékévé nyilvánított értékek adatait tartalmazó gyűjtemény. Érdemes áttekinteni, hogy a különböző külhoni nemzetreszekben mely szervezetek koordinálják a mozgalmat. Erdélyben a Kriza János Néprajzi Társaság; Felvidéken a Csemadok keretében működő Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet; Horvátországban a magyar kisebbségi érdekvédelmi szervezet, a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége; Kárpátalján a Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület; Muravidéken a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség; Vajdaságban a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet; míg Burgenlandon a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület vállalta az értéktárral kapcsolatos feladatokat. Az Agrárminisztérium keretében különböző pályázatokkal segítik a kulturális értékek ápolását.¹⁹ Az Európai Unió keretében is több olyan program működik, amely hozzájárul a határon túli magyar kultúra hálózatosodásához. A Kreatív Európa Program²⁰ mellett az Európa Kulturális Fővárosa Program is ide sorolható.²¹ 2021-ben Európa három kulturális fővárosa közül kettő (Temesvár és Újvidék – utóbbit az EU tagságra kandidáló ország képviselőjében hívták meg) a Kárpát-medencében található, és jelentős magyar kulturális tradícióval bír.

¹⁷ Ld.: <http://www.balassiintezet.hu/hu/nemzetkozi-kapcsolatok/szakdiplomatak/>

¹⁸ Ld.: <https://hagyomanyokhaza.hu/hu/node/4164>

¹⁹ Legutóbb a HUNG-2020 kódú felhívás jelent meg a hazai és a külhoni nemzeti értékek, hungarikumok népszerűsítésének támogatására, már működő helyi települési értéktárakkal együttműködésben települési, tájegységi értéktárak létrehozására, valamint a Kárpát-medencei hagyományos öltözet-kultúra továbbörökítésére. http://www.hungarikum.hu/sites/default/files/HUNG2020_felhivas.pdf

²⁰ Ld.: <https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/>

²¹ Ld.: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en

KONKLÚZIÓ

2010 óta Magyarország Kormánya kiemelt feladatának tartja a nemzetpolitikát, amely a határon túli magyarok kulturális hálózatának erősödéséhez vezetett. A korábban is létező, megannyi informális kapcsolatra formális, intézmények közötti kapcsolatok sokasága épült. A határon túli magyarok kulturális hálózata az anyaországgal szoros kapcsolatban vált mind láthatóbbá.

Dr. Bali János

Etnográfus, kulturális antropológus. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Néprajzi Intézetének adjunktusa, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet kutatási, stratégiai és koordinációs igazgatója. A Magyar Néprajzi Társaság Választmányának tagja, a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság alelnöke, az MTA Köztestületének és az MTA Néprajzi Bizottságának tagja.

Dr. Morvai Tünde

ABSZTRAKT

Tanulmányomban a Magyar Tudományos Akadémia és a határon túli magyar tudományosság kapcsolatának jelenlegi helyzetét mutatom be. A rendszerváltást követő első évtizedben az Akadémia megteremtette a pénzügyi és személyi alapjait annak, hogy az ezredfordulóra építkezni tudjon a határon túli magyar tudós közösség. Első körben a külső köztestületben, majd ezt követően már saját regionális szervezeteik megalakításával, továbbfejlesztésével, saját irányvonalak kijelölésével vették kezükbe az irányítást. Miközben a Domus Ösztöndíjprogram továbbra is stabil kutatási lehetőséget biztosít a kutatóknak, a Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság immár a Kárpát-medencén kívül élő magyar tudós közösségeket is összefogja.

A Magyar Tudományos Akadémiáról (MTA) szóló 1994. évi XL. törvény módosításáról szóló 2009. évi XX. törvény értelmében az Akadémia közfeladata: „kapcsolatot tart a külföldön élő magyar nyelvű és tárgyú tudományos kutatások művelőivel, támogatja a határon túli magyar tudományosságot.”¹ Kettős feladatkörét a Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság (MTK EB) az MTA Titkársága operatív végrehajtásáért felelős szervezeti egysége, a Határon Túli Magyarok Titkársága (HTMT) közreműködésével látja el. Az MTK EB 1996-ban alakult meg², ügyrendje³ szerint tagjai (30 fő) a határon túli magyar tudományos élet kiemelt kutatói, valamint a határon túli magyar tudományos szervezetek képviselői. Magyarországi tagjai a külföldi magyar tudományosság iránt elkötelezett kutatók, elsősorban az MTA korábbi kutatóintézeteiben foglalkoztatott munkatársak. Az MTK EB elnökét és tagjait – a HTMT vezetője kivételével – az Akadémia elnöke kéri fel hároméves időszakra, amely időszak megegyezik az Akadémia elnökének mandátumával.⁴

¹ A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény, a Magyar Tudományos Akadémia Alapszabálya és Ügyrendje egységes szerkezetben. Forrás: https://mta.hu/data/dokumentumok/hatteranyagok/akademiai_szabalyozasok/ALAPSZABALY_EGYSEGES_2015_03_31_januar1.pdf [2020. június 20.]

² Az MTK EB megalakulásának huszadik évfordulója alkalmából megjelent A nemzet mint tudományos közösség. Húszéves a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság (1996–2016) című nyomtatott és elektronikus kiadvány, amely történeti áttekintést nyújt a rendszerváltástól 2016-ig az Akadémia és a határon túli magyar tudományosság kapcsolatának alakulásáról. FEDINEC Csilla (szerk.): A nemzet mint tudományos közösség. Húszéves a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság (1996–2016). Budapest, MTA MTK EB, 2016.

³ A Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság ügyrendje. Igazgatási Ügyirat.

⁴ Az MTK EB jelenlegi tagjainak névsora megtalálható az MTA honlapján: <https://mta.hu/magyar-tudomanyossag-kulfoldon/magyar-tudomanyossag-kulfoldon-elnoki-bizottsag-105534>

Az MTK EB 2017-ig a Magyarországgal szomszédos országok magyar tudományos szervezeteink képviselőit tudhatta tagjai között, 2017-ben azonban csatlakoztak a nyugati diaszpóra szervezeteinek vezetői is, a Bizottság ezzel a világ magyarságának tudós reprezentánsait tömöríti. A nyugati tudományos szervezetek ezt megelőzően különféle szervezeti formákban működtek (Nyugati Magyar Tudományos Tanács, Magyar Tudományosság és Kárpát-medencén Kívüli Albizottság) és kötődtek az Akadémiához, míg végül az MTK EB biztosította számukra az MTA-val való intézményes kapcsolattartás lehetőségét.

TÁMOGATÁSI RENDSZER

Az Akadémia a határon túli magyar kutatók és tudományos műhelyek támogatását a Domus Ösztöndíjprogram működtetésével biztosítja. Az 1997-ben indult program kezdetben a határon túli magyar kutatók Magyarországon történő kutatásait támogatta ösztöndíjjal, illetve szállással. A program 2001-ben bővült, abban az évben már szülőföldi kutatómunka végzésére is lehetett pályázni. Ezt követően megjelent az igény a csoportos kutatások iránt, így 2003-tól a határon túli kutatók régióin belül, és a régiók egymással kooperálva is működtethetnek sikeres pályázat esetén kutatócsoportot. Az egyéni kutatási támogatások köre 2018-ban újabb kategóriával egészült ki, miután megjelent a határon túli kutatók nemzetközi részvételi támogatását előirányzó pályázat, amelynek keretében határon túli PhD-hallgatók, illetve az MTA külső köztestületi tagjai vehetnek részt. A pályázat a kutatók nemzetközi beágyazottságát kívánja szolgálni, ahogy az idén elindított nemzetközi publikációs pályázat is a rangos nemzetközi folyóiratok közlési díjának átvállalásával. A Domus Ösztöndíjprogram 2012 óta elektronikus úton pályázható, a jelentkezési adatok alapján megállapítható, hogy a pályázók túlnyomó többsége (80%) társadalomtudós és bölcsész.

Meg kell említeni, hogy az Akadémiának vannak olyan programjai, amelyek nem kizárólagosan határon túli kutatóknak szólnak, azonban ők is részt vehetnek ezekben. Kiemelném az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjat, amelyre elindításától, 1997-től a határon túli kutatók is pályázhatnak. A Bolyai-díjas határon túli kutatók számára az Akadémia magyarországi tartózkodási idejük alatt szálláshelyet biztosít az Domus 'Collegium Hungaricum'-ban.

Az MTA kiemelt célcsoportja a határon túli magyar tudományos szervezetek. Számukra 2005-ben nyílt meg a lehetőség, hogy működési költségeik fedezésére, illetve rendezvényeikre és könyvkiadásaira pályázatot nyújtsanak be. A határon túli magyar tudományos szervezeteket az MTK EB tartja nyilván, a Bizottság dönt arról, mely szervezetek folyamodhatnak működési pályázatért, és melyek csak rendezvény- és konferenciátámogatásért.⁵

⁵ Az MTK EB által nyilvántartott határon túli magyar tudományos szervezetek listája: <https://mta.hu/magyar-tudomanyossag-kulfoldon/karpat-medencei-magyar-tudomanyos-muhelyek-105581>

A Nemzetközi Főosztály – az egykori akadémiai kutatóintézetek és kutatócsoportok mellett – a legjelentősebb határon túli magyar tudományos szervezeteknek is lehetőséget biztosít nemzetközi konferenciaszervezési pályázatban való részvételre, hogy támogassa nemzetközi tudományos kapcsolataik előmozdítását, ápolását.

A Domus 'Collegium Hungaricum'-ot (DCH) 1999-ben bocsátotta az akkori oktatási minisztérium a Domus Ösztöndíjprogramjának szolgálatába abból a célból, hogy az ösztöndíjprogramban résztvevő, Budapesten tudományos tevékenységet folytató határon túli magyar kutatóknak térítésmentes szállást tudjon biztosítani. Az épületet a kormány 2011-ben 15 évre az Akadémia tulajdonába utalta. A DCH azon túl, hogy térítésmentesen tudja elszállásolni az ösztöndíjasokat, kedvezményes áron bocsátja rendelkezésre szobáit a határon túli magyar köztestületi tagoknak és külső tagoknak. A külső tagok számára évi 14 napon térítésmentesen biztosít szállást. A DCH azonban nem csupán szálláshely, rendelkezik konferenciateremmel és könyvtárszobával. A konferenciateremben lehetőség van az ösztöndíjasoknak saját kutatási eredményeik bemutatására, de más határon túli kutatók számára is nyitott rendezvények tartására. A könyvtár gyűjteményének különlegessége, hogy megtalálhatóak benne az ösztöndíjasok eddig megjelent munkái, illetve a legfontosabb kisebbségtudományi szakirodalom.

KAPCSOLATTARTÁS

Az MTA hazai köztestületéről az 1994. évi akadémiai törvény rendelkezett, a határon túli magyar kutatók 2000 óta jelentkezhetnek az Akadémia külső köztestületébe. Az Akadémia Alapszabálya (23. §. (1)) szerint: „A köztestület külső tagjává az az életvitelszerűen külföldön élő, tudományos tevékenységet külföldön folytató kutató válhat, aki hazájában, illetve Magyarországon elismert tudományos fokozattal rendelkezik, tudományát alkotó módon műveli, magát magyarnak vallja, és kapcsolatot tart a magyar tudományos élettel”.⁶ Az Alapszabályban lefektetett feltételeknek megfelelő határon túli kutatók külső köztestületi jelentkezésüket az Akadémiai Adattáron keresztül kitöltött és aláírt belépési nyilatkozattal, valamint tudományos fokozatuk igazolásával tudják kezdeményezni. Jelentkezésük elfogadásáról az MTK EB dönt. Kedvező döntést követően elnöki aláírással hitelesített oklevéllel értesíti a kutatót a külső köztestületbe történő befogadásáról.

A külső köztestületi tagsággal a HTMT közvetlenül tud kapcsolatot tartani. A tagokat folyamatosan értesíti a pályázati lehetőségekről, rendszeresen, havonta elektronikusan küldi a külföldi magyar tudományosságról szóló MTK EB hírlevelet. A külső köztestületi tagság lehetőség az MTA-val való folyamatos kapcsolattartásra, az Akadémia pályázatainál pedig feltétel a tagság: csak azok nyújthatnak be pályázatot, akik tagjai a köztestületnek.

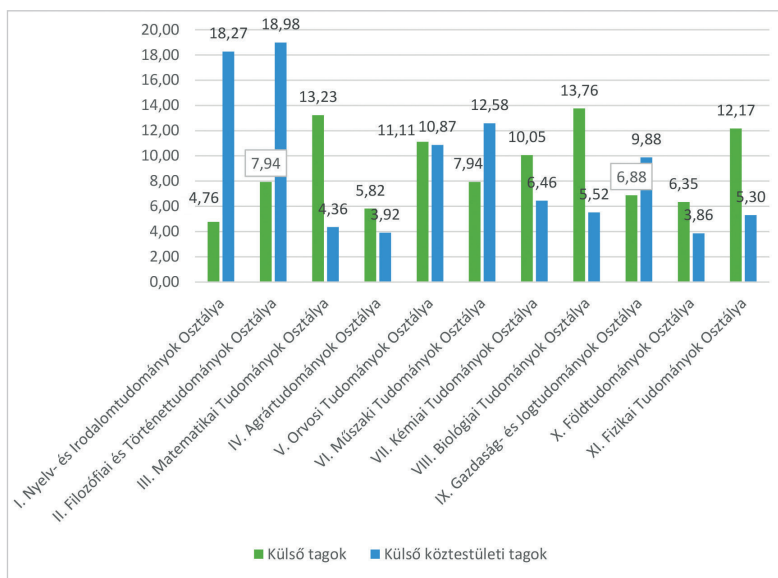
⁶ A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény (MTAtv.), a Magyar Tudományos Akadémia Alapszabálya és Ügyrendje egységes szerkezetben. Forrás: https://mta.hu/data/dokumentumok/hatteranyagok/akademiai_szabalyozasok/ALAPSZABALY_EGYSEG-ES_2015_03_31_januar1.pdf [2020. június 20.]

A tudományos osztályok akadémiai törvényből fakadó feladata, hogy „kapcsolatot tart a határon túli magyar tudományosság képviselőivel, a köztestület külső tagjaival.”⁷

Jelenleg a külső köztestület 1816 tagból áll: a legtöbb külső köztestületi tag Románia területéről származik (905 fő), ahol a legjelentősebb magyar közösség él. Ezt követően azonban már nem a határon túli magyar közösségek számarányának megfelelő a külső köztestületi tagok aránya (230 fő Szerbia, 211 fő Szlovákia, 169 fő Ukrajna, 103 fő az Amerikai Egyesült Államok területéről).

A külső tagok és külső köztestületi tagok között tudományterületi besorolás szerint jelentős eltérés mutatkozik (ld. 1. ábra). A külső köztestületi tagok közel fele (47,13%) tartozik a humán- és bölcsészettudományi osztályokba, ez az arány a külső tagoknál 19,58 %. A külső tagság szinte azonos arányban – 40-40% – oszlik meg a természettudományi (matematikai, műszaki, földtudományi), illetve az élettudományi (agrár, orvosi, kémiai, biológiai) tudományterülethez tartozó osztályokban.

1. ábra. A külső tagok és külső köztestületi tagok megoszlása tudományos osztályonként (%)

Az Akadémia külső tagságának intézménye⁸ korábban is ismert volt, azonban 1990-ben új tartalommal jelent meg: az MTA Alapszabályai és Testületi Ügyrendje (16. §)⁹ szerint

⁷ MTAtv. 10. § (4), Uo.

⁸ Az 1869-es MTA Alapszabályai 17. §. szerint: „A külső tagok azon nem magyarul író tudósok sorából választandók, kik vagy a tudományosság körül érdemeik által hírt szereztek, vagy Magyarországot, vagy az Akadémiát közelebbről érdeklő munkával az Akadémia különös kitüntetésére méltókká lettek. Az Akadémia mindennemű ülésében székök van.” Ld. KÓNYA Sándor: „...a Magyar Akadémia állíttassék fel...” Akadémiai törvények, alapszabályok, ügyrendek 1827–1990. Budapest, MTA Könyvtára, 1994. 135. p.

⁹ MTA Alapszabályai és Testületi Ügyrendje 1990. In: Uo.

a külföldi, magát magyarnak valló kutatót lehet külső taggá választani. A cél a külföldön élő magyar tudósok hazai akadémiai életbe való integrálása volt. Az Akadémia a rendes és levelező tagválasztáshoz hasonlóan háromévente választ külső tagokat, a külső tagok azonban az Akadémia közgyűlésén nem rendelkeznek szavazati joggal, kizárólag tanácskozási joggal vehetnek azon részt. Jelentős különbség, hogy tiszteletdíjban csak a Kárpát-medencében élő külső tagok részesülnek. A külső tagok (189 fő) földrajzi eloszlása jelentősen különbözik a külső köztisztületi tagokétól, a legtöbb külső tag az Amerikai Egyesült Államokban él (81 fő), a Kárpát-medence országaiban pedig további 31 fő.¹⁰

Az MTA külső tagjait a HTMT szintén folyamatosan tájékoztatja az aktuális pályázati lehetőségekről, és havonta kapják az MTK EB hírlevelét. Emellett a külső tagok bekapcsolódhatnak a tudományos osztályok munkájába.

Az MTA éves rendes közgyűlése keretében minden évben megrendezi a Külső Tagok Fórumát, ahol többek között átadják a határon túli kutatók számára az Arany János-díjakat és -érmet, valamint tudományos előadásokat tartanak a külső tagok, illetve a külső köztisztületi tagok. Az évenként megrendezett Külső Tagok Fóruma lehetőséget biztosít a tagoknak a rendszeres személyes kapcsolattartásra. A Fórumon a díjakat az Akadémia mindenkori elnöke adja át.

Az MTA az Arany János-díjat (2004 óta) és -érmet (2002 óta) a határon túli magyar tudósok munkájának elismerésére alapította. Az MTK EB három kategóriában ítél oda Arany János-díjat: Életműdíj, Kiemelkedő Tudományos Teljesítmény Díj, F fiatal Kutatói Díj. Az érem nem, a díj viszont pénzjutalommal is jár, ötszázezer, háromszázezer és kétszázezer forint értékben. Az Arany János-díj elsősorban a határon túli magyar kutatók tudományos teljesítményének díjazására szolgál; az Arany János-érem viszont a külhoni magyar tudományos közélet szervezésében, irányításában, az egyetemi oktatásban, tudományos könyvkiadásban, muzeológiai, levéltári, könyvtári munkában, tudományos ismeretterjesztésben, azaz általában a külhoni magyar tudományosság és közösség ügyének előmozdításában szerzett kiemelkedő érdemekért ítélni oda.¹¹

Magyarország területén már évtizedek óta működnek az MTA területi bizottságai mint az adott régió tudományos életének szervezői. Ennek mintájára jöttek létre a Magyarország határain túli akadémiai területi szervezetek. Elsőként, 2007-ben a Kolozsvári Akadémiai Bizottságot (KAB) hozta létre a romániai magyar tudós közösség, amely szervezet a magyarországi területi bizottságok sorába tartozik. A három kisebb magyar közösség akadémiai tanácsot hozott létre: időrendben elsőként a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács (2008), a Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács (2014) majd a Kárpátaljai Magyar

¹⁰ A 31 főből 22 romániai, 5 szlovákiai, 2-2 ukrainai és szerbiai.

¹¹ TARNÓCZY Mariann – KÖVÉR Alexandra (szerk.): Tudomány és Magyarság. Arany János-díj és -érem 2002–2010. MTK EB, Budapest, 2010.

Akadémiai Tanács (2015) alakult meg. A négy Kárpát-medencei akadémiai szervezet működését az MTA finanszírozza éves működési költség biztosításával.

A KAB mint a legnagyobb köztisztületi tagsággal rendelkező szervezet, a különböző tudományterületeket lefedve rendelkezik szakbizottságokkal, illetve a köztisztület földrajzi elhelyezkedéséhez igazodva regionális munkabizottságokat is működtet Bánsági és Bukaresti Regionális Munkabizottság néven.

A három akadémiai tanács minden évben szervez tagsága számára legalább egy nagyobb volumenű konferenciát, ahol immár hagyománnyá vált, hogy kiemelkedő kutatóiknak díjakat adnak át. A szervezetek a tudományos utánpótlás felkarolására különös figyelmet fordítanak.

Az Amerikai Egyesült Államokban is megfogalmazódott az igény területi bizottság alakítására. Fontos előzménye volt, hogy 2016-ban megalakult az Amerikai Magyar Akadémikusok Társasága (AMAT). A szervezet ezt követően évente szervez az Amerikai Egyesült Államok különböző városaiban konferenciát, ahol az ott élő magyar tudósok ismertetik legújabb kutatási eredményeiket, emellett a konferencia éves kapcsolattartási pont is a magyar kutatók számára. 2018-ban az AMAT mellett még három tudományos szervezet (Bostoni Tudósklub, New York-i Magyar Tudományos Társaság, Nyugati Parti Magyar Tudósklub) összefogásával létrejött az MTA Amerikai Magyar Bizottsága.

A magyarországi területi bizottságok és a határon túli KAB, illetve a három Kárpát-medencei akadémiai tanács évi két alkalommal találkozik: egyrészt minden év elején, ahol egyeztetik éves programjaikat, másrészt tavasszal a területi bizottságok találkozóján, amelyet minden évben más helyszínen szerveznek meg, így határon túli helyszínen is sor került már erre a találkozóra.

Az MTA november havi Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozata kiterjed a határon túli magyar területekre is, a KAB és a többi akadémiai tanács, valamint több határon túli magyar tudományos szervezet is szervez ez alkalomból konferenciákat, különféle tudományos programokat. A több mint 160 éves múlttal rendelkező Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2002 óta a szervezet megalakulásának évfordulójának napján (november 23-án) tartja a Magyar Tudomány Napja Erdélyben eseményt, csatlakozva az MTA rendezvénysorozatához.

ÖSSZEFOGLALÓ

A MTA és a határon túli magyar tudományosság kapcsolatának rövid bemutatása a jelen helyzet vázolására koncentrált, nem kívánta kronologikusan elemezni ennek a kapcsolatnak a fejlődéstörténetét. Ennek ellenére jól látható a fejlődési ív. A kilencvenes évek végén az

MTA lerakta a határon túli magyar tudományosság támogatási rendszerének alapköveit a finanszírozás és a kapcsolatok kiépítése terén. Ma már a határon túli magyar köztestület önálló akadémiai szervezetekkel rendelkezik, szervezi saját tagsága tudományos életét, erős magyarországi és más régiók szakmai kapcsolatainak birtokában. Teszik mindezt úgy, hogy az MTA a több mint húsz éve elindított programjait igyekszik külső köztestülete igényeinek megfelelően formálni, amelynek jelenlegi fő iránya a határon túli magyar tudományosság nemzetközi tudományos életbe való beágyazottságának erősítése.

IRODALOMJEGYZÉK

FEDINEC Csilla (szerk.): A nemzet mint tudományos közösség. Húszéves a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság (1996–2016). Budapest, MTA MTK EB, 2016.

KÓNYA Sándor: „...a Magyar Akadémia állíttassék fel...” Akadémiai törvények, alapszabályok, ügyrendek 1827–1990. Budapest, MTA Könyvtára, 1994.

A Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság ügyrendje. Igazgatási Ügyirat.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény (MTAtv.), a Magyar Tudományos Akadémia Alapszabálya és Ügyrendje egységes szerkezetben. Forrás: https://mta.hu/data/dokumentumok/hatteranyagok/akademiai_szabalyozasok/ALAPSZABALY_EGYSEGES_2015_03_31_januar1.pdf [2020. június 20.]

TARNÓCZY Mariann – KÖVÉR Alexandra (szerk.): Tudomány és Magyarság. Arany János-díj és -érem 2002–2010. MTK EB, Budapest, 2010.

Dr. Morvai Tünde (ORCID: [0000-0003-0898-8351](https://orcid.org/0000-0003-0898-8351))

Párkányban született, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karon szerzett politológus diplomát, majd az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskolájában doktorált. A neveléstudományok doktora, az MTA Testületi Titkárság Határon Túli Magyarok Titkárságának osztályvezetője. Kutatási területe: a szlovákiai magyar oktatás, kisebbségi elit, ifjúság.

INTÉZMÉNYEK

DÉL-BARANYA

HORVÁTORSZÁGI MAGYAR OKTATÁSI ÉS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ

Cím: Eszék, Drinska utca 12/A

Honlap: <http://www.centar-prosvjetnokulturni-madjara-os.skole.hr/HU/index.html>

E-mail: hmomk@pkcm.hr

A horvátországi magyarság oktatási zászlóshajója Eszéken működik. Szlavónia „fővárosában” 1999-ben nyitotta meg kapuit a Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ, amelynek keretein belül óvoda, általános iskola és középiskola is működik. Az óvodába és az általános iskolába főleg szlavóniai diákok járnak, míg a középiskolában Szlavónia és a horvátországi Baranya fiataljai egyaránt megtalálhatóak. Középiskolai szinten gimnázium, közgazdasági szak, hotel-turizmus,

szakács és kereskedő szakok között választhatnak a diákok a nyolcadik osztály befejezése után. Az oktatási intézmény az ún. „A” modell szerint működik, ami azt jelenti, hogy a horvát programot magyar nyelven oktatják a tanárok. Az általános iskolás könyvek magyar nyelvűek, amelyeket a Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ és más magyar tannyelvű iskolák munkatársai fordítottak magyarra. A horvátországi magyarság oktatási csúcshintézményének megalapításakor művelődési funkciót is megfogalmaztak, aminek csak 2017 óta tud megfelelni az intézmény – az illetékes horvát minisztérium azóta biztosít művelődésszervezőt. Az intézmény keretei között 2019-ben felépült a Diákothon is, amellyel a horvát állam két évtizedes adósságát törlesztette az itteni magyarság felé. Az ügy fontosságát és szimbolikáját jelzi, hogy a megnyitón részt vett mind a két ország miniszterelnöke. A Diákothon megnyitása új perspektívát nyújt, hiszen Horvátország távolabbi részéből is érkezhetnek diákok tanulni.

Pozitív diszkrimináció jellemzi a horvát politikát, hiszen nagyon kis létszámú osztályok indítását is engedélyezik, ami egyfajta magániskola jellegűt is kölcsönöz az intézménynek. Ezt ismerik fel a többségi nemzet tagjai, és mind többen iratják be az általános iskola első osztályába gyermekeiket. A kitűnő felszereltség, a képzett tanári kar, mind

biztosíték arra, hogy Horvátországban magyarnak és horvátnak egyaránt kiváló oktatási intézmény áll a rendelkezésére.

A Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ könyvtára és olvasóterme a térségben zajló oktatási-nevelési folyamatok szerves része. Feladatát a felhasználókkal folytatott közvetlen munkájával, a rendelkezésükre bocsátott információs tartalmakkal és forrásokkal végzi. A könyvtári tevékenységeknek egy 115 m²-es helyiség ad otthont, a könyvtár állományát pedig 7464 kötet és 186 audiovizuális egység alkotja. A könyvtárat az általános és a középiskolás korosztály, a szülők és az intézmény munkatársai egyaránt látogatják.

A könyvtár kommunikációjában és tevékenységének megszervezésében szakspecifikus megközelítést alkalmaz: rendszeresen felméri a felhasználói igényeket, az információk célzott és minőségi feldolgozását pedig sokoldalú (részben digitális) készségekkel és ismeretekkel támogatja. Dorki Diana, okleveles könyvtáros, valamint horvát nyelv és irodalom szakos tanár, 2007 óta vezeti az intézmény könyvtárát.

A kortárs társadalom alapvető elvárása az információs műveltség, amely mind a klasszikus ismeretforrások, mind az új média közegében lehetővé teszi az információk befogadását és alkalmazását. Hosszú távú tervünk, hogy a könyvtárat mint dinamikus alkotóteret közelebb hozzuk a „Z generáció”-hoz, és sokrétű kommunikációs eszköztárral segítsük a generáció tagjainak önkifejezését. Ezt szem előtt tartva olyan multimediális teret hoztunk létre, ahol a hagyományos könyv formátumú anyagok, illetve az új média által közvetített tartalmak biztosításával, továbbá korszerű oktatási módszerekkel fejlesztjük a tanulók vonatkozó készségeit és kompetenciáit, kritikai érzékét, valamint polgári felelősségudatát az információk felkutatása, értékelése és alkalmazása során.

Andócsi János

Andócsi János 2000-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, történelem szakirányon. Egy évre rá szerzett abszolutóriumot az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán politológia szakon. 2001-ben a Századvég Politikai Iskola politikai kommunikáció szakán abszolvált. Ugyanebben az évben fejezte be az egri Eszterházy Károly Főiskola felsőfokú újságíró képzését. 2002 óta a Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központban etikát, történelmet és politikát oktat, jelenleg a központ igazgatója. 2003 óta a Hercegszőlősi Magyar Kisebbségi Önkormányzat elnöke, illetve tagja Eszék-Baranya megye Magyar Kisebbségi Önkormányzatának. 2003 óta fő- és felelős szerkesztője a *Horvátországi Magyarság* című havilapnak.

ERDÉLY, PARTIUM

Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár

Cím: Kézdivásárhely, Petőfi Sándor utca 12.

Honlap: <https://www.kezdi.ro/baro-wesselenyi-miklos-varosi-konyvtar/>

E-mail: kezdivarosikonyvtar@gmail.com

Erdély délkeleti szögletében, a Felső-Háromszéki-medence központjában fekszik Kézdivásárhely 20 465 fős lakossággal, melynek nemzetiségi hovatartozás szerinti megoszlása: 18 612 magyar (90,95%), 1 596 román (7,8%), 202 cigány (0,92%), 38 más nemzetiségű (0,27%).

Kézdivásárhely első könyvtára, a Kaszinó Könyvtár 1842. december 25-én létesült. Wesselényi Miklós (1796–1850) programjának egyik pontját a társkörök, kaszinók szervezése képezte. Átala jutott el városunk a kaszinó létesítésének gondolatához, igen érdekes körülmények folytán. 1834. július 29-én, hat hétig tartó szárazság után, a tanácsház során tűz ütött ki, amely óriási erővel terjedt tovább. Alig két óra alatt a város háromnegyed része hamuvá lett. A várost ért csapás híre országszerte nagy részvétet keltett, és széles körben megindult a segélyező akció. Báró Wesselényi Miklós 1000 pengő rénes forintot adományozott a városnak. Ez a nagylelkű adomány annyira meghatotta a város polgárságát, hogy a városi képviselő testület nagy lelkesedéssel megválasztotta Kézdivásárhely város díszpolgárának. Ezt azonban a gubernium nem hagyta jóvá, azzal az indoklással, hogy Wesselényinek nincs birtoka Kézdivásárhelyen, és így nem választható a város díszpolgárává. A város nyomban megszerzett egy telket, amely a mai Wesselényi utca és a Molnár Józsiás utca között fekszik, és azt Wesselényi nevére íratta. Így a kormányzék kénytelen volt jóváhagyni a választást. Wesselényi Miklós a telket elfogadta, de azt fel is ajánlotta egy létesítendő kaszinó céljaira. Ez azonban nem vált valóra, mert a kormányzék felbízta az eladó egyik távoli rokonát, s az a telket visszaperelte.

Ha elmaradt is Wesselényi tervének megvalósulása, az eszmét többé nem tudták a polgárság lelkéből kitörölni. Papp István református lelkésszel az élen, a város nagyjai megpróbálták ezt az eszmét felszínen tartani és megvalósítását előkészíteni. Papp István azzal az óhajjal állt elő, hogy „kellene egy olyan hely, ahol az emberek összegyűlnének megbeszélni az egyházi és világi dol-

gokat, egymással társalkodnának, könyveket, hírlapokat olvasva magukat és családtagjaikat a műveltség terén fejlesztették”. Így alakult meg 1842. december 25-én a város-házán tartott közgyűlésen a Kézdivásárhelyi Társalkodó. Az eltelt idő alatt többször került névváltozásra sor: Polgári Társalkodó, Olvasó-egyesület, Kézdivásárhelyi Kaszinó, Kézdi Rajoni Könyvtár, Városi könyvtár. Az intézmény 1998. június 6-án vette fel a Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár nevet.

Ahogy változnak az olvasói igények, úgy kell kialakítani szolgáltatásaink sokféleségét, minőségét. Egyre inkább háttérbe kerül a konkrét műre irányuló kérés, és előtérbe jönnek a tematikus olvasói igények kerülnek. Jelenlegi szolgáltatásaink: kölcsönzés, előjegyzés, hosszabbítás, olvasóterem használata, időseknek és betegeknek könyvek házhoz szállítása, irodalomkutatás, tájékoztatás, bibliográfia készítése, internethozzáférés biztosítása, EISZ adatbázisok használata, nyomtatás, fénymásolás, kulturális rendezvények szervezése, játszóházas, meseklubos tevékenységek stb.

2019-ben 2700 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, a kölcsönzések száma elérte a 26 ezer dokumentumot, a látogatottság pedig az évi 20 ezer főt.

Az állomány 68 500 könyvtári dokumentumot tartalmaz, amelynek 60%-a magyar, 38%-a román, 2%-a más nyelvű. 2019-ben 151 saját rendezvényt tartott a könyvtár, amelyből a legtöbbet a meseklub tevékenysége teszi ki. Volt könyvkiállítás, író-olvasó találkozó, időgazdálkodási tréning, ünnepek köré szervezett foglalkozások, tematikus előadások, két napközis nyári tabor, és a 2019 februárjában indított felnőtt olvasóklub.

Mind ezt a tevékenységet öt könyvtáros látja el: Bokor Magdolna, Kovács Izabella Andrea, Pánczél Izabella, Szász Laura és Vántsa Judit.

Vántsa Judit

1993-ban az Országos Széchényi Könyvtárban szerzett könyvtári asszisztens, majd 1999-ben a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán könyvtáros végzettséget szerzett. 2002-ben kiváló minősítéssel elvégezte az informatika–könyvtár szakot a Szegedi Tudományegyetemen. Doktori kutatásait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatja, doktori témája az 1945 romániai magyar közkönyvtárügy megjelenése a szakajtóban. 1990 őszétől dolgozik a Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtárban, 2001 óta az intézmény vezetője. A könyvtárban rendszeresen szervez és tart olvasásmotivációs előadásokat, olvasóklubokat.

BOD PÉTER MEGYEI KÖNYVTÁR

Bod Péter Megyei Könyvtár

Cím: Sepsiszentgyörgy, Gábor Áron utca 14.

Honlap: <http://www.kmkt.ro>

E-mail: biblio@kmkt.ro

A Bod Péter Megyei Könyvtár (BPMK) 1974 óta Kovászna megye és Sepsiszentgyörgy municípium közkönyvtára; a hajdani székely székek egyikének, Háromszéknek a székházában, a későbbi Vármegye-háza műemlék épületében működik. A könyvtár előzményének tekinthető a Társalkodói Egyesület által működtetett Kaszinó könyvtára, amelynek 1884-ben 461, 1914 végén pedig 1827 kötetes állománya volt.¹

Kovászna megye és Erdély fontos kulturális intézményeként a Bod Péter Megyei Könyvtár küldetésének tartja a megye magyar és román nyelvű közössége művelődési, helytörténeti értékeinek feltárását, valamint valódi közösségi térként és reális kulturális partnerként való működését. Közönyvtárként enciklopédikus gyűjtőköre van, emellett székelyföldi, valamint tágabb regionális szerepet is vállal a romániai magyar nyelvű könyvek teljeskörű gyűjtésével. Alapvetően magyar és román nyelvű állományt épít, amely 2019 végén közel 246 000 dokumentumból (60%-a magyar nyelvű) állt, beiratkozott használóinak száma közel 9000 volt, akik évente átlagosan 75 000 dokumentumot kölcsönöztek.

Az intézmény információs szolgáltatásainak célközönsége a család, az egymáshoz kapcsolódó generációk, ezért szolgáltatásaink közül kiemelkednek: Könyvkelengye című programunk, diákvetélkedőink és Csodalámpa elnevezésű nyári olvasótáborunk, amely az olvasás megszerettetése révén segít nyári tevékenységet találni a gyerekeknek, megkönnyítve a szülők dolgát.

A könyvtár saját, partnerségben létrejövő és befogadott, évi 40-50 kulturális rendezvényének célja a szabadidő értelmes és kellemes eltöltése, a közösség érdekeltté tétele a

¹ A könyvtár történetéről bővebben: A sepsiszentgyörgyi könyvtári mozgalom dióhéjban.

Forrás: <http://kmkt.ro/a-sepsiszentgyorgyi-konyvtari-mozgalom-diohejban> [2020. július 1.]

könyvtár kulturális és szellemi kínálata, könyves és információs szolgáltatásai iránt. A Bod Péter Megyei Könyvtár fontosnak tartja a magyar és román kortárs irodalom meghatározó alkotóinak megismertetését, de számos rangos könyvkiadó és irodalmi-kulturális folyóirat szerkesztőit és alkotóit is bemutattuk olvasóinknak. Nagy fontosságúak a helyismeretre építő programok, így a helytörténeti kiadványok (*Nemere, Megyei Tükör, Háromszék* napilapok) digitalizálása és repertorizálása is.

Csergő Antal

1997-ben fejezte be a filozófia és a matematika szakot a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. Ugyanitt PhD-fokozatot szerzett filozófiából. 1997 és 2001 között történelmet és földrajzot tanított általános iskolában. 2001 óta a Bod Péter Megyei Könyvtár könyvtárosa.

Csíki Székely Múzeum

Cím: Csíkszereda, Vár tér 2.

Honlap: <https://www.csikimuzeum.ro>

E-mail: info@csikimuzeum.ro

Csíkszeredában már a 19. század vége felé foglalkoztatta az értelmiséget egy helyi múzeum létrehozása: „hol úgy a régi idők emlékei, mint a jelen eredményei a jövő nemzedékek okulására összegyűjtessenek”.¹ 1876. január 9-én, Tivai Nagy Imre elnökletével, megalakult a Csíki Székely Múzeum Egylet, de a múzeum létrehozása nem történt meg. Vitos Mózés a *Csikme gyei Füzetekben*,² Herrmann Antal néprajzkutató,

kolozsvári egyetemi tanár a *Csíki Lapok*ban fogalmazta meg egy múzeumi intézmény szükségességét.³ Utóbbi még azt is pontosította, hogy milyen szakosztályokból kellene, hogy álljon a létrehozandó múzeum. A törekvések ellenére azonban a tervek még sokáig nem valósultak meg.

1925-ben a csíkszeredai törvényszék másodszorra is bejegyezte a Csíki Múzeum és Kultúregyletet. Az egylet bejegyzése, vagyis az 1876-os egyesületalapítás megújítása, a húszas években elkezdődött székelyföldi népi mozgalmak része volt. 1929-ben Domokos Pál Péter népművészeti kiállítást rendezett a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban, amely előőrsa volt a következő évi nagy eseménynek. 1930 júniusában ugyanis Domokos Pál Péter tanár-néprajzkutató, Nagy Imre csíkszőgödi festőművész és Vámszer Géza tanár-néprajzkutató gyakorlati irányításával, valamint Gál Ferenc tanító és mások segédletével végre elkészült a hasonló nevet viselő egyesület által alapított Csíki Székely Múzeum első kiállítása Csíksomlyón, a Stabilimentben.⁴ Több mint 140 egyház- és képzőművészeti, valamint néprajzi tárgyat állítottak ki 14 teremben. A frissen alakult múzeum azonban székhelyet, épületet nem kapott, és a létrehozott gyűjtemény sok évig különböző épületekben vagy padlásokon kallódott. (Néhány évig Vámszer Géza felvigyázta a gyűjteményt).

¹ Megyei muzeum. = Csíki Lapok, 10. évf. 44. sz. 1898. 2. p.

² VITOS Mózés: Csikme gyei füzetek II. Adatok Csikme gyei leírásához és történetéhez. [Reprint]. Csíkszereda, Hargita Kiadóhivatal, 2003.

³ HERRMANN Antal: Csikme gyei muzeum I. = Csíki Lapok, 14. évf. 1. sz. 1902. 1–2. p.; HERRMANN Antal: Csikme gyei muzeum II. = Csíki Lapok, 14. évf. 3. sz. 1902. 2. p.; HERRMANN Antal: Csikme gyei muzeum III. = Csíki Lapok, 14. évf. 7. sz. 1902. 2. p.; HERRMANN Antal: Csikme gyei muzeum IV. = Csíki Lapok, 14. évf. 12. sz. 1902. 2. p.

⁴ Csíkszék egykori székháza, rezidenciája, más néven pretórium, ma tüdőkórháznak ad helyet.

1946-ban Kovács Dénes festőművész és rajztanár, majd múzeumigazgató, önkéntesen fogott hozzá a kallódó, porosodó alapgyűjtemény újraleltározásához és a múzeumi intézmény megalapításához. A csíkszeredai múzeumot önálló intézményként 1950-ben hozták létre. Előbb rajoni, majd megyei múzeumkomplexum lett belőle, hogy aztán 1990 után felvegye az egykori, Csíki Székely Múzeum nevet. Az intézmény kezdetben (1940-es évek végétől) a mai Gál Sándor utcában, az ún. Dávid-szállóban, majd ugyanabban az utcában, a Zakariás-féle házban működött. 1970 után János Pál igazgató vezetésével a múzeumot átköltöztették a Mikó-várba, ahol jelenleg is működik.

Az 1989-es romániai rendszerváltás után azonban a Csíki Székely Múzeumban is pozitív változások indultak el. 1994-ben a román Országos Múzeumi és Gyűjteményi Bizottság elfogadta a múzeum régi-új nevét. Hargita Megye Tanácsa ugyancsak ebben az évben hagyta jóvá a Hargita Megyei Múzeumi Komplexum helyi múzeumi egységekre való szétválását, Csíkszereda Helyi Tanácsa pedig 1995. január 1-jei dátummal megalakította a Csíki Székely Múzeumot Csíkszereda székhellyel.

2003 augusztusától Gyarmati Zsolt a Csíki Székely Múzeum igazgatója. Irányítása alatt intenzívvé váltak a magyarországi intézményekkel való kapcsolatok, és jelentős képzőművészeti, történeti, régészeti és irodalomtörténeti (mega)kiállítások kaptak otthont a Mikó-várban: többek között *Csontváry, Rippl-Rónai és Munkácsy festészete*, *Egyiptom művészete a fáraók korában*, *A tatárjárás*, *Weöres Sándor 100 – a megmozdult szótár*, *Kallós Zoltán kiállítás*, *Elit alakulat 2.0* stb. 2004-től az intézmény saját évkönyvet jelentet meg *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve* címmel (ennek folytatása lesz a *Patina* című múzeumi magazin).

A múzeum néprajzi, régészeti, történeti, képzőművészeti és természettudományi gyűjteményei jelenleg összesen mintegy 145 ezer tárgyval rendelkeznek, amelyeknek folyamatos a feldolgozása. A Mikó-várbeli székhelyen öt nagy alapkiállításunk látogatható: *Csíki idők járása* (néprajz), *Megmentett szakrális kincseink* (restaurált tárgyak), a *Csíksomlyói ferences nyomda*, *A Mikó-vár története* (vártörténet), *Útkereszteződésben – Csíkszereda város története* (várostörténet) és külön *Nagy Imre festészete* (folyamatos tematikus kiállítások a csíkszögödi *Nagy Imre-galériában*).

Málnási Levente

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem bölcsészkarának magyar-néprajz szakán végzett 1996-ban. Több évig magyart és angolt tanított vidéki majd csíkszeredai iskolákban, később könyvtárosként is tevékenykedett. 2016-tól a Csíki Székely Múzeumban dolgozik mint néprajzos-muzeológus és múzeumi szakkönyvtáros. Szabadidejében néprajzkutatással és irodalommal foglalkozik.

Erdélyi Múzeum-Egyesület

Cím: Kolozsvár, Jókai utca 2-4.

Honlap: <https://www.eme.ro>

E-mail: titkarsag@eme.ro

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület (EME) a Romániában élő magyarság tudományos és művelődési életének civil szervezete, amely 1859 őszén, gróf Mikó Imre kezdeményezésére alakult meg. Az idők során az egyesület életében a tudományos kutatás összefonódott az eredmények saját kiadványokban való közlésével – gyűjteményeivel nemcsak a kolozsvári egyetem megalapítását tette lehetővé 1872-ben, hanem az egyetemen folyó tudományos kutatást is támogatta. Az EME tudományművelő és

-népszerűsítő tevékenysége 1920-tól fogva vált egyre fontosabbá, amikor a magyar nyelvű egyetemi képzés hiányát sikerült pótolnia a szakosztályaiban megvalósuló tudományos közélettel.

Bár 1950-ben az Egyesület működését a kommunista diktatúra megszüntette, az erdélyi magyarság tudományos és művelődési igényeit szolgáló, szinte száz éves intézmény hagyományait és szellemiségét nem lehetett betiltani, a tudományos közösség tovább élt az egykori tagok munkásságában. Erre alapozva indult újra 1990-ben az Egyesület működése. Azóta az EME legjobb hagyományait folytatva igyekezett megújítani szervezeti kereteit, és kialakítani a tudományművelés intézményeit. Mára olyan, több pilléren álló intézmény, amely hét szakosztályt, hét fiókegyesületet, ifjúsági szakcsoportokat, kutatóintézetet, könyvtárat, digitális adattárat és kiadót működtet. Kiépült intézményes keretek között működő kutatóintézete, szakfolyóiratai, tudományos könyvsorozatai az akadémiai jelleget erősítik; a szakosztályok, fiókegyesületek szervezte tudományos konferenciák, emlékülések viszont a kutatá-

si eredmények közzététele mellett a színvonalas tudománynépszerűsítést is szolgálják. A Kutatóintézet Humán- és Társadalomtudományi Osztályában elsősorban történettudományi, nyelvészeti és irodalomtörténeti kutatások folynak. A Természettudományi, Műszaki és Orvostudományi Osztályban főként más intézményekkel együttműködésben folynak kutatások, nem főállású munkatársak közreműködésével, nagy hangsúlyt fektetve az interdiszciplináris jellegre, törekedve fiatal kutatók bevonására.

Az EME gyűjteményei tulajdonjogának fenntartása mellett új könyvtárat alapított, amely mára információs–dokumentációs központtá egészült ki, és biztosítja a digitális információkhoz való hozzáférést. Mindezek mellett folyamatosan bővíti, fejleszti szabad hozzáférésű repozitóriumát, az Erdélyi Digitális Adattárat (<http://eda.eme.ro>).

Az Egyesület 2006 óta a romániai rendszerben akkreditált tudományos kiadóként működik, évente 30-35 tudományos kötetet bocsát közre.

Az EME feladatának tekinti, hogy az erdélyi magyar értelmiségi hagyományokat ápolja; az egyetemes magyar tudományosságot szolgálja, és az európai kultúra és tudomány értékeit gyarapítsa.

Dr. Bitay Enikő

Mérnök–informatikus, akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem habilitált egyetemi docense, az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapító tagja és főtákará, az EME Műszaki Tudományok Szakosztály elnöke, a Magyar Mérnökakadémia tiszteletbeli tagja. A 2010-ben avatott Erdélyi Digitális Adattár alapítója, projektmenedzsere.

Kutatási területe a műszaki anyagtudomány és technológia, Erdély műszaki örökségfeltárása, oktatásfejlesztés. A *Műszaki Tudományos Füzetek* és a *Tudomány- és Technikatörténeti Füzetek* sorozatok szerkesztője, illetve az *Acta Materialia Transylvanica. Anyagtudományi Közlemények* folyóirat főszerkesztője.

GYULAFEHÉRVÁRI RÓMAI KATOLIKUS PAPNEVELŐ INTÉZET

Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet

Cím: Gyulafehérvár, Bethlen Gábor utca 3.

Honlap: <https://www.seminarium.ro>

E-mail: teologiasis@gmail.com

Gyulafehérváron a katolikus papképzésnek mély gyökerei vannak, a papnevelés története szorosan összekapcsolódik az erdélyi egyházmegye újjászületésével.

A Megtestesült Bölcsességről elnevezett szemináriumot (Seminarium Incarnatae Sapientiae) 1753-ban Báró Sztoyka Zsigmond Antal püspök alapította és látta el szabályokkal. A püspök állandó papnevelőházat építtetett, a Jerikó néven

ismert épület helyén. Az intézmény alapítását követően az utód főpásztorok legfontosabb tennivalójuknak a papképzést tekintették. A papnevelés első újjászervezése Bajtai J. Antal püspök nevéhez köthető. Kollonitz László püspök 1778-ban átköltöztette a Papnevelőt a volt jezsuita kollégiumba. Amikor II. József 1783-ban bezáratta a szemináriumot, a kispapok Kolozsvárra, majd Pestre kerültek. Batthyány Ignác püspök 1792-ben újra megnyitotta a Papnevelőt, a jelenlegi helyén, az egykori gyulafehérvári trinitárius rendházban. Rudnay Sándor püspök Gyulafehérvárra rendelte a ferences növendékeket is, hogy a Teológián tanulhassanak. A kispapok belső életére és a szeminárium szervezetére vet fényt az 1822-es egyházmegyei zsinat határozatai. Szepesy Ignác püspök megreformálta a papnevelést, lecserélte a régi tankönyveket, előírta a könyvtár leltározását. Az 1848–49-es pusztítások súlyosan érintették a Papnevelőt, épületeit lefoglalták, a kispapokat hazaküldték. Haynald Lajos püspök nagy figyelmet fordított a Teológia kézikönyvtárára, amely papi hagyatékokból és a Batthyány könyvtár duplumaiból gyarapodott. Fogarasy Mihály püspök alapítványt tett egy három fakultású egyetem (köztük a Teológia kar) létrehozására. Az állami tanügyi reformok értelmében a két éves filozófiai kurzust létesítette. Mivel a szeminárium épülete elégtelen volt, 1877-ben építtette

a Teológia utca felőli új szárnyát, ahol azóta is folyik az oktatás. A 20. század viharos történetében a Papnevelde is változásokon ment keresztül. A Majláth G. Károly püspök által tervezett új papneveldei épület felépítése nem valósult meg. 1918 után átlagban 40-60 kispap tanult a Papnevelde négy évfolyamán. Az 1934/35-ös tanévtől kezdve a papképzés ötéves, majd az 1947/1948-as tanévtől hatévfolyamos lett. Az 1948-as kultusztörvény súlyosan érintette a

romániai teológiai oktatást, csak a gyulafehérvári Papnevelő Intézet működését engedélyezte. A közös Papnevelde újjászervezésében fontos szerepet játszott Márton Áron püspök. Börtönből való szabadulása után (1955) az egyházmegyék közötti Teológia felvirágozott, annak ellenére, hogy az állami hatóságok akadályozták az utánpótlást.

A rendszerváltást követő években a Papnevelde a Pápai Lateráni Egyetemmel társult. Tíz év múlva, a 2007/2008. tanévtől a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Római Katolikus Kar Pasztorál Teológiai Intézeteként működik.

A Papnevelő Intézet részletes története Dr. Marton József *Papnevelés az erdélyi egyházmegyében 1753-tól 1918-ig*¹ című könyvében olvasható. A 250 éve alapított Gyulafehérvári Papnevelde jubileuma alkalmával kiadott emlékkönyv feltárja Erdély legfontosabb katolikus intézményének történetét.²

¹ MARTON József: *Papnevelés az erdélyi egyházmegyében 1753-tól 1918-ig*. Budapest, Márton Áron Kiadó, 1993.

² MARTON József (szerk.): *Seminarium Incarnatae Sapientiae. Jubileumi emlékkönyv. Gyulafehérvár 1753–2003*. Kolozsvár, Stúdium Könyvkiadó, 2003.

dr. Nagy József Gábor

2018-tól könyvtáros–levéltáros a Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézetben. 2015 és 2018 között régész a gyulafehérvári Nemzeti Egyesülés Múzeumban. 2014-ben főtanácsadó a Kulturális és Örökségvédelmi Minisztérium Kolozs Megyei Igazgatóságán. 2010 és 2013 között kutatási asszisztens, majd 2012-től óraadó oktató a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen.

HAÁZ REZSŐ MÚZEUM

Haáz Rezső Múzeum

Cím: Székelyudvarhely, Bethlenfalvi út 2-6.

Honlap: <http://www.hrmuzeum.ro>

E-mail: info@hrmuzeum.ro

Az Udvarhelyszék tárgyi és szellemi hagyatékát gyűjtő, feldolgozó és közszemlére bocsátó intézményként jellemezhető Haáz Rezső Múzeum fontos tevékenységet végez az egymást követő generációk lokális identitásának erősítése céljából. Nem tematikus gyűjteményről, hanem vegyes jellegű műtárgyállománnyal rendelkező kulturális intézményről beszélhetünk: a néprajzi-, régészeti-, történelmi-, természettudományi- és

képzőművészeti gyűjteményeket kiegészíti egy régikönyv állomány is, amely – bár jogilag nem független, de – fizikailag külön Tudományos Könyvtárként működik. Az udvarhelyi múzeum sajátosságaként említhető, hogy több külső egység fölött gyakorolja az ügykezelői státuszt (Borvízmúzeum, Képtár, Tompa László-emlékszoba). Egyfajta szakmai szellemi bázisként működik, ahova kulturális szolgáltatást nyújtó további kisebb gyűjtemények csatlakoznak. Némelyikük esetében jogi értelemben is függőségi viszonyról beszélhetünk, ugyanakkor az évek során kiépültek olyan formalizált kapcsolatok, amelyeket szakmai elkötelezettségből fakadó felelősségvállalás motivált (Jézus-kápolna, Tamási Áron Emlékház).

A modern muzeológiai kihívásoknak való megfelelés vezérli a múzeumban dolgozó kis létszámú (mindössze 13 fős) személyzetet, akiknek szakmai tevékenysége szerteágazó, oly módon, hogy a helyi közösségben tudományos katalizátor szerepet is betöltenek. Az intézmény struktúráját tekintve a történész szakterület a legerőteljesebben reprezentált. Ugyanakkor a régészeti munka folyamatosan gyarapodó tudományos teljesítményével is büszkélkedhet az intézmény, hiszen az utóbbi évekre – az egyházi és világi jellegű beruházások terén egyaránt – jellemző a feltárások és leletmentés iránti fokozott kereslet. A klasszikusnak minősíthető képzőművészeti tárgyállomány gondos ápolása és a kortárs művészeti produktumok gyűjtése közötti egyensúlyteremtés intézményi cél, ezért a munkaközösség összetételén is érzékelhető ez a kettőség. Más területek lefedettsége viszont legfeljebb egy szakképzett munkatárs által biztosított, és így a humán erőforrásainknak megfelelő arányban beszélhetünk a néprajzi vagy restaurátori szakmai

teljesítményekről. Sajnos van teljesen hiányzó ágazat is: ilyen a mi intézményünk esetében a természettudomány.

A kulturális szolgáltatók körében regionális jelentőségű intézményként számon tartott Haáz Rezső Múzeum legexponáltabb termékei a létrehozott kiállítások, amelyek megvalósítása során nélkülözhetetlen szempont a látogató számára biztosítandó élmény. A szolgáltatásaink iránt érdeklődő közönség rétegzettségére való tekintettel a múzeum kiadói tevékenysége fókuszál a tudományos publikálás lehetőségére (*Székelyföld története* című monográfia), hiánypótló részterületekre (*ISIS – Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek* sorozat), ugyanakkor kiemelt jelentőséggel bír a szélesebb közönséget kiszolgáló tudománynépszerűsítő lapunk (*Lustra* című periodika), újabban pedig középpontba került a családcentrikusabb formában megfogalmazott lokális történetírás (*Kincses képeskönyv – Székelyudvarhely*).

Dr. Miklós Zoltán-István

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán néprajz-magyar szakon végezte el az alapképzést. Ugyanitt magiszteri képzésen vett részt, majd hungarológia szakon PhD-fokozatot szerzett. Társadalomnéprajzi és kulturális antropológiai érdeklődése már az egyetemi évek alatt kiformalódott, és kutatásai mindvégig ezekre a területekre fókuszáltak.

2004 szeptemberétől a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum néprajzos munkatársaként tevékenykedett, majd 2010 novemberétől az intézmény igazgatójaként dolgozik.

Jakabffy Elemér Alapítvány

Cím: Kolozsvár, Luliu Maniu utca 39/4.

Honlap: <https://www.jakabffy.ro>

E-mail: doktar.jakabffy@upcmail.ro

A Jakabffy Elemér Alapítvány 1997 októberében alakult. Célja a két világháború közötti Romániában élő Jakabffy Elemér jeles jogász és nemzetközi hírnevű tudós szellemi örökségének őrzése, fejlesztése és folytatása; általában az emberi jogok és sajátosan a kisebbségek jogainak védelme és tiszteletben tartása; Közép- és Kelet-Európa nemzeti, etnikai, nyelvi, kulturális és vallási kisebbségeiről történő

minél pontosabb képalkotás; valamint ezek kulturális, anyagi és szellemi örökségének tudományos kutatása. Az alapítvány elnöke Székely István.

A Jakabffy Elemér Alapítvány tevékenysége három folyamatos jellegű, nagyobb program köré csoportosul:

- kiadja a *Magyar Kisebbség* című, Kolozsváron megjelenő társadalomtudományi folyóiratot;
- az alapítvány székhelyén a Kortörténeti Gyűjtemény program keretében szeminárium- és olvasótermi szolgáltatást tart fenn;
- 2004 és 2013 között részt vett az erdélyi internetes társadalomtudományi kézikönyvtár, az Erdélyi Magyar Adatbank tartalomfejlesztésében; 2018-tól az Erdélyi Digitális Tudománytár tartalomfejlesztéséhez járul hozzá.

A Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteménye 2002 óta kínál szeminárium- és olvasótermi szolgáltatást. A dokumentációs tár elsődleges célja összegyűjteni, feldolgozni és kutathatóvá tenni minden olyan dokumentumot, amely a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához szükséges. A Kortörténeti Gyűjtemény egyszerre folyamatosan bővülő társadalomtudományi, politológiai kézikönyvtár; a romániai magyar kisebbségre vonatkozó dokumentumokat felölelő kéziratár 1918 utáni iratállománnyal; illetve gyűjti az 1990 utáni romániai magyar civil és politikai szervezetek közlönyeit is.

A Gyűjtemény ezeken felül magában foglal vidéki és központi újságokat, hírlapokat, folyóiratokat; fontosabb kurrens szakfolyóiratokat; az 1990 utáni romániai magyar közéleti sajtó (főleg 1990 és 2000 közötti) szinte teljes gyűjteményét. A Kortörténeti Gyűjtemény gyűjtőkörének megfelelően a romániai és magyarországi sajtótermékek közül beszereztük a jelentősebb politológiai és társadalomtudományi kiadványok teljes sorozatait.

A Gyűjtemény állománya az Alapítvány székhelyén berendezett olvasóteremben tanulmányozható, ahol a kutatóknak 15-20 olvasóhelyet tudunk biztosítani. A hírlapgyűjtemény, a könyvtár- és kézirat-katalógus elérhető az interneten, az alapítvány honlapjáról.

Györgyakab Izabella

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem Kommunikációtudományi Kar adjunktusa, az Erdélyi Magyar Adatbank digitalizációs programjának vezetője. Doktori értekezését 2010-ben védte meg az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.

KÁJONI JÁNOS MEGYEI KÖNYVTÁR

Kájoni János Megyei Könyvtár

Cím: Csíkszereda, Stadion utca 1/b

Honlap: <http://www.konyvtar.hargitamegye.ro>

E-mail: info@konyvtar.hargitamegye.ro

A Kájoni János Megyei Könyvtár Hargita megye legnagyobb közművelődési könyvtára. Hargita Megye Tanácsa által működtetett kulturális, információs, tudományos, oktatási, tájékoztató és szabadidős központként változatos programokkal szolgálja a megye és Csíkszereda lakosságát. Megyei könyvtárként kiemelt feladatának tekinti a regionális szellemi értékek megőrzését és széleskörű megismertetését. Módszertani központként irányítja, összehangolja a megye közkönyvtárainak te-

vékenységét. Közel 190 000 dokumentumból álló gyűjteményei: könyvek, periodikák, audiovizuális, valamint elektronikus és egyéb dokumentumok képezik sokrétű szolgáltatásainak alapját. Regisztrált könyvtárhasználóinak száma évente több mint 4700, a látogatások száma meghaladja az évi 55 000-et, az évente kölcsönzött dokumentumok száma mintegy 84 000.

Csíkszeredában 1950 óta működik városi könyvtár, amely az 1968-as megyésítés után mint megyei könyvtár kapott otthont az új városi művelődési ház épületében. Az intézmény 2007-ben vette fel Kájoni János, a 17. századi tudós ferencrendi szerzetes nevét, ezzel is jelezve a névadó személyisége által képviselt egyetemes kulturális és emberi értékek szolgálatával való azonosulását.

A könyvtár hamar kinőtte korábbi székelyét, a megfelelő épület hiánya évtizedeken át gondot jelentett. 2012-ben új székhelyre költözhetett az intézmény; a Stadion utcai új, háromszintes épületben, modern, funkcionális könyvtári terekben, megújult szolgáltatásaival fogadhatja használóit. Nyitott kulturális térként teszi lehetővé különböző

érdeklődésű csoportok és minden korosztály számára, hogy kellemes, kulturált környezetben olvassanak, művelődjenek, tájékozódjanak, tanuljanak, szórakozzanak.

A használók a könyvtár szolgáltatásairól, változatos közösségi- és kulturális rendezvényeiről az intézmény honlapján is tájékozódhatnak. Az online katalógusban saját gyűjteményei mellett más székelyföldi könyvtárak állományában is lehet keresni.

A gyűjtemény értékes, székelyföldi helytörténeti dokumentumait folyamatosan digitalizálják, ezek a digitális dokumentumok is elérhetők a könyvtár honlapjáról. Fontos intézményi célkitűzés a lokális–regionális tartalmak széleskörű közvetítése a könyvtári szolgáltatások révén – a könyvtár honlapjához kapcsolódva érhető el két ilyen lokális–regionális tartalmú online adatbázis is, amelyek folyamatosan bővülnek.

Kelemen Katalin

1990 óta dolgozik a csíkszeredai Kájoni János Megyei Könyvtárban. Egy évig bibliográfusként tevékenykedett, 1991-ben a Helyismereti- és különgyűjtemények gondozását vette át. Könyvtári osztályvezetőként a helyismereti tevékenység mellett munkaköréhez tartozik az intézményi honlap tartalmának frissítése, könyvtári programok, rendezvények szervezése. 2006 óta egyik szerkesztője a Romániai Magyar Könyvtárosok elektronikus hírlevelének, a ReMeK-nek.

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet

Cím: Kolozsvár, Bocskai tér 13.

Honlap: <https://proteo.hu>

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára

Cím: Kolozsvár, Bocskai tér 13.

Honlap: <https://konyvtar.proteo.hu>

E-mail: konyvtar@proteo.hu

1895-ben az Erdélyi Református Egyházkerület létrehozta Kolozsváron a Református Teológiai Fakultást, és megkezdődött a könyvtár kialakítása is. A nagy múltú erdélyi református kollégiumi könyvtárak árnyékában a nulláról induló gyűjtemény viszonylag hamar felzárkózott a célirányos beszerzés és a kapott könyvadományok révén.

1948-ban állami kényszer hatására létrejött az Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet, amely egyesítette az evangélikus, unitárius és református teológiai fakultásokat. Az állammal létrejött egyezség révén az Intézet könyvtárát – a többi egyházi könyvtártól eltérően – nem államosították.

1956-ban az állomány meghaladta az 50 000 kötetet; időközben továbbra is több jelentős hagyaték és gyűjtemény érkezett intézményektől és magánszemélyektől. A kommunizmus utolsó éveiben a könyvtár valójában csak vegetált: hozzáértő alkalmazottak híján semmilyen szakmai munka nem folyt, lényegében az állománynak az egyetemi oktatásban használt kötetei voltak csak hozzáférhetőek, érdemben a gyűjteményt használni nem lehetett, külföldi beszerzésre nem volt lehetőség, hazai egyházi könyvkiadás pedig gyakorlatilag nem létezett.

1990 után a könyvtári tevékenységek is fellendültek. A rendszermegingást követő kezdeti lelkesedés könyvszállítmányokat, polcokat és egyéb felszereléseket hozott, a gyűjtemény bővülése miatt átszervezési munkák kezdődtek, számítógépes nyilvántartás készült. Az állomány a külföldről kapott, de nagyon sok esetben nem gyűjtőkörbe tartozó, vagy idejétmúlt könyvekkel közel 100 ezer kötetre duzzadt.

2000 után egy átfogó átszervezési munka indult meg, amely magába foglalta az állomány teljes revízióját, duplumszűrést, különgyűjtemények kialakítását, a muzeális állomány preventív konzerválását, részleges restaurálását, digitalizálást, a könyvtári terek és bútorzat felújítását, az infrastruktúra megújítását.

2005-ben a Corvina integrált könyvtári rendszer használatával megkezdődött az állomány katalogizálása. Több jelentős hazai és külföldi könyvtárral és intézménnyel sikerült együttműködést kialakítanunk. 2014-ben két raktártermet kiállítótérre és látványraktárrá alakítottunk át, ezek révén bekapcsolódunk az erdélyi egyházi turizmus vérkeringésébe, illetve iskolás csoportoknak tartunk tárlatvezetéseket és bemutatókat.

Az elmúlt években több jelentős könyvgyűjtemény került a könyvtárba. Az Erdélyi Református Egyházkerület Belmissziói Intézetének közel 16 ezer kötetes könyvtárát, és a Diaszpóra Alapítvány könyvanyagát vettük át. Ezek mellett számos hazai és külföldi teológiai tanár, lelkész és magánszemély könyvtára került részben vagy egészben gyűjteménybe. A könyvtár jelenleg, a román jogrend értelmében, nyilvános magánkönyvtár státuszban működik, fenntartója a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, állami támogatásban nem részesül. Négy könyvtáros dolgozik teljes munkaidőben.

A könyvtár 120 éves jubileuma alkalmából, 2015-ben új honlapot készítettünk, és egy digitális archívum készítését kezdtük el. Kizárólag erdélyi protestáns teológiai anyagokat digitalizálunk és teszünk hozzáférhetővé, ezen belül is elsődlegesen az Intézet meghatározó tanárainak a munkáit, erdélyi protestáns egyházi periodikákat, valamint az egyházkerületekre vonatkozó hivatalos anyagokat.

A könyvtár napjainkban több funkciót tölt be egyszerre: egyetemi könyvtárként biztosítja a romániai református, lutheránus és unitárius egyházak lelkészképzéséhez, oktató, nevelői munkájához a szakirodalmi háttérrel; dokumentációs könyvtárként a romániai magyar protestáns egyházak teljes könyvanyagát gyűjti; jelentős muzeális állományával pedig érdekességeket kínál tudományos kutatóknak és turistáknak egyaránt.

Az elmúlt években felénk is megnőtt a kereslet a digitális anyagok iránt, ezért komoly előrelépésnek számított az EISZ-hez való csatlakozás. A hagyományos, papíralapú dokumentumok és a digitális adatbázisokban elérhető szakanyag együttes használata adhatja meg kizárólag azt az alapot, amelyre tanár, diák, kutató az ismeretszerzés és ismeretátadás során biztosan támaszkodhat. A tapasztalataink jók, az eredményeket az egyházban mindig hosszú távon és széles körből várjuk: ha a jövő lelkészgenerációi megállják a helyüket a meglehetősen összetett szolgálatukban, akkor érdemes volt ezekkel a dolgokkal foglalkozni.

Kurta József

Lelkész, főkönyvtáros. Tanulmányait a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte, 2001-től az intézmény munkatársa. 2004-től a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Doktori Iskolájának hallgatója, ahol 2010-ben abszolvált. 2004-től a Romániai Református Egyház Liturgiai Bizottságának, 2013-tól az Erdélyi Református Egyházkerület Parókiális Könyvtári Bizottságának a tagja. Kutatási területei: az erdélyi református liturgia elvi és történeti kérdései; erdélyi protestáns könyves kultúra; könyv-, könyvtár- és könyvkötéstörténet.

„Lucian Blaga” Központi Egyetemi Könyvtár

Cím: Kolozsvár, Clinicilor utca 2.

Honlap: <https://www.bcucluj.ro/hun>

E-mail: secretariat@bcucluj.ro

A kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtárat 1872-ben alapították, a Ferenc József Tudományegyetemmel egyidőben. Első igazgatója Szabó Károly volt, a jeles történész és bibliográfus, aki sokrétű tevékenységével megalapozta a könyvtár későbbi fejlődését. A gyűjtemény alapját a volt kolozsvári Jogakadémia, illetve az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtárai képezték. Már a kezdet kezdetén arra törekedett a

könyvtár, hogy minél hatékonyabban, az egyre növekvő igényeknek megfelelően gyarapítsa gyűjteményeit, újabb és újabb módszereket alkalmazva a kiadványok feldolgozásában. Így a könyvtárnak kis, de biztos lépésekkel sikerült beépülnie az eszmék európai áramlatába, amit nagymértékben tanúsít a jelzett időszakban beszerzett gyűjtemények jellege is.

A 20. század első éveiben, Erdélyi Pál irodalomtörténész igazgatósága alatt, újabb jelentős fejlődés volt tapasztalható könyvtárunk életében, ugyanis az 1906–1907-es években valósult meg az új, szecessziós stílusú könyvtári épület, amely a továbbiakban több magyarországi és más európai könyvtár számára is példaként szolgált. Az 1908-as beköltözést követően, az intézmény korszerű felszerelésével együtt, a korabeli Magyarország legmodernebb könyvtárává vált. Utólag újabb raktárépület, valamint olvasótermek egészítették ki a Giergl Kálmán és Korb Flóris által tervezett palotát, harmonikusan illeszkedve az épület eredeti stílusába.

Az évek folyamán olyan jelentős személyiségek dolgoztak könyvtárunkban, mint az irodalomtörténész Ferenczi Zoltán – aki Kolozsvárról való távozása után a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának lett az igazgatója –, a művelődéstörténész Kelemen Lajos, a hírlapíró Gyalui Farkas, a genealógus Köblös Zoltán, a bibliográfus Valentiny Antal, valamint Veress Endre, a magyar–román kapcsolatok kiváló kutatója.

Csaknem négymillió kötetével intézményünk jelenleg Erdély legnagyobb könyvtára. Különleges gyűjteményei 5972 kéziratot, 86 ősnymtatványt, 5123 régi magyar könyvet, 1213

régi román könyvet, valamint több mint 50 000 képeslapot számlálnak. A könyvtár gyűjteményeit 2019-ben több mint 17 000 olvasó használta. Az intézményben jelentős tudományos tevékenység is zajlik, mely bibliográfiákban, forráskiadványokban, tanulmánykötetekben ölt testet. Az intézmény 1996 óta kiadója a *Philobiblon – Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities* című referált lapnak. E sokrétű tevékenységhez nyújt kiemelkedő segítséget az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program keretében biztosított adatbázis-hozzáférés.

séghez nyújt kiemelkedő segítséget az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program keretében biztosított adatbázis-hozzáférés.

Győrfi Dénes

Nagyenyeden a Bethlen Gábor Kollégiumban érettségizett, majd 2004-ben a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen történelem–könyvtár szakon diplomázott. Az egyetemen 2012-ben szerzett doktori fokozatot. 2004 óta a kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtárban, az Állománygyarapítási Osztályon dolgozik.

MAROSVÁSÁRHELYI MŰVÉSZETI EGYETEM

Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem

Cím: Marosvásárhely, Köteles Sámuel utca 6.

Honlap: <https://www.uat.ro> ; <https://www.szini.ro>

E-mail: uat@uat.ro

Az Egyetemet 1946-ban alapították; első székhelye Kolozsváron volt, 1954-ben áthelyezték Marosvásárhelyre. A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Magyar Kara jelenleg alapfokon színész, bábszínész, rendező, koreográfia, teatrológia, zene, látványtervező, audiovizuális kommunikáció: forgatókönyv- és reklámírás, média szakokon biztosít képzést. Színművészet, bábművészet, művelődésszervezés (impresszárió), drámaírás, művészetek és új média, rendezői, kortárs zenei koncepciók szakokon pedig magiszteri fokozatú oktatást. Az Egyetem doktori iskolája színház- és előadóművészetek szakterületen működik.

Az intézmény keretében két önálló kar működik, a Román Művészeti Kar, illetve a Magyar Művészeti Kar – az egyetemi szenátusban a két kar egyenlő arányban képviselteti magát.

Az egyetem előadóművészeti intézmény is, rendelkezik egy színházi (Stúdió Színház, www.studioszinhaz.ro) és egy bábszínházi (Stúdió 2.1) előadóteremmel, amelyekben elsősorban a hallgatók, de a művész tanárok is fellépnek professzionális színházi évadok keretében. A művészi alkotómunka terén az iskola – az alkotói szabadság szellemében – feltételeket

biztosít előadások bemutatására, évente színházi évadot szervez, a végzős diákok előadásaival hazai és külföldi színházi fesztiválokra vesz részt. Minden évben megszervezi saját nemzetközi fesztiválját (Stúdió Fesztivál) és kétévente a Kárpát-medencei Magyar Színházi Iskolák Nemzetközi Találkozóját (MASZIDI).

Tudományos kutatás terén az Egyetem ösztönzi a művészetek tudományos jellegű tanulmányozását. E célból ülészeket szervez előadóművészetek, média, zene szakterületeken. Az egyetem keretében önálló színháztörténeti és multimédia kutatóintézet is működik (<http://theatre-research.ro>), önálló könyvkiadóval (UARTPress) is rendelkezik, valamint évente kétszer megjelenteti a *Symbolon* című periodikát.

EISZ kapcsolattartó: Dr. Balási András

Balási András, PhD, teatrológus, költő, dramaturg, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem professzora, 2011 óta az Egyetem prorektora. Egyetemi tanulmányait is a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen végezte. Három verskötetet és három önálló szakkönyvet jelentetett meg, számos verset és tanulmányt közölt kötetekben, szakfolyóiratokban, illetve több tudományos, művészeti és fejlesztési projekt tagja és vezetője. Tagja a Magyar Tudományos Akadémia Külső Köztestületének, a Romániai Írószövetségnek, a Romániai Színházi Szövetségnek.

Partiumi Keresztény Egyetem

Cím: Nagyvárad, Primariei utca 36.

Honlap: <https://www.partium.ro>

E-mail: partium@partium.ro

A Partiumi Keresztény Egyetem (PKE) az erdélyi magyar nyelvű felsőoktatás évszázados hagyományainak folytatója, a romániai magyarságnak az 1989-es változások után létrehozott első önálló, akkreditált egyeteme. Az intézmény magáénak vallja, illetve felvállalja mindazokat a célokat, amelyeket az alapítók – az erdélyi–partiumi magyar nemzeti közösség iránti felelősségüket és kötelességüket felismerve – az egyetem indításakor megfogalmaztak. Mindezeknek

megfelelően a PKE Chartája a tudatosan vállalt keresztény értékrendben és magyar szellemiségben, valamint a magyar felsőfokú oktatás évszázados hagyományaiiban jelöli meg azt az alapot, amelyre felépíthető egy, a 21. század követelményeinek megfelelő, modern és versenyképes egyetem.

A PKE intézményi akkreditációját a román parlament két háza által megszavazott, 2008. október 21-én kiadott 196-os számú törvény szentesítette, amely szerint a PKE magyar tannyelvű felsőoktatási intézmény, magánjogi státussal rendelkező önálló és közhasznú jogi személyiség.

A PKE az Európai Felsőoktatási Térség és a romániai magyar nyelvű felsőoktatási rendszer szerves része. Az intézményt történetének kezdetétől fogva az a felismerés vezérelte, hogy az erdélyi magyar kisebbség számára az anyanyelven szerveződő önálló egyetem ugyanolyan létkérdés, mint az anyanyelvű közoktatás teljes körű intézményrendszerének kialakítása. A mindenkor oktatási–tudományos feladatokon túl az egyetem nemzetpolitikai szempontból is stratégiai fontosságú szerepet tölt be. Célkitűzése, hogy Erdélyben és Partiumban élő magyar nemzeti közösségünk számára biztosítsa az esélyegyenlőséget az oktatás területén, és hogy – a magas színvonalú oktatás és tudományosság követelményei szerint – közösségünk számára versenyképes szakembereket képezzen. Az értelmiségiek képzésével egyetemünk kultúrmissziós feladatokat is teljesít, biztosítva a szakember-utánpótlást az anyanyelvi kultúra átadására és továbbfejlesztésére.

A PKE a következő elvek és szempontok megvalósítására törekszik: a keresztényi és egyetemes emberi értékek érvényesítése; nemzeti közösségünk identitásának megőrzése és fejlesztése; a Partium regionális igényeit kielégítő szakemberképzés és továbbképzés biztosítása; versenyképes, minőségi oktatás és kutatás biztosítása; az egyetem átlátható, következetes működtetése, a szakmaiság és akadémiai szellem

értékeinek érvényesítése; széleskörű intézményi kapcsolatok kiépítése, az egyetemi autonómia törvény által biztosított gyakorlata.

2012. február 15-én a Magyar Kormány Nemzetpolitikai Tárcaközi Bizottságának döntése értelmében a PKE felkerült a magyarság megmaradását és fejlődését szolgáló nemzeti jelentőségű intézmények listájára.

Egyetemünkön a 2019–2020-as tanévben a Bölcsészettudományi és Művészeti, illetve a Gazdaság- és Társadalomtudományi Karon összesen 797 hallgatónk volt, 13 alap és 6 mesterszakon, amelyek mindegyike akkreditált.

Dr. Debrenti Edith

Tanulmányait a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen végezte 1996-ban, alap és mesterszakon, majd 2004-ben ugyanitt szerzett doktori fokozatot matematikából.

A közoktatásban dolgozott 15 évig, 2010 októberétől pedig a Partiumi Keresztény Egyetem adjunktusa, ahol gazdasági matematikát, statisztikát, matematika módszertant, didaktikát tanít, és pedagógiai gyakorlatot vezet. 2016 és 2018 között a Partiumi Területi Kutatások Intézetét vezette, 2018 decemberétől az egyetem tudományos igazgatója. Szintén 2018-tól a Debreceni Egyetem doktori iskolájában témavezető oktató, matematika- és számítástudományok területén.

SAPIENTIA ERDÉLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEM

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Cím: Kolozsvár, Mátyás király utca 4. / Cluj-Napoca, str. Matei Corvin 4.

Honlap: <http://www.sapientia.ro>

E-mail: office@sapientia.ro

Csíkszeredai Kar

Cím: Csíkszereda, Szabadság tér 1. /
Miercurea Ciuc, Piața Libertății 1.

Kolozsvári Kar

Cím: Kolozsvár, Tordai út 4. /
Cluj-Napoca, Calea Turzii 4.

Marosvásárhelyi Kar

Cím: Marosvásárhely, Op. 9., Cp. 4. /
Țîrgu Mureș, Op. 9., Cp. 4.

Sepsiszentgyörgyi Tanulmányi Központ

Cím: Sepsiszentgyörgy, Csíki utca 50. /
Sfântu Gheorghe, str. Ciucului 50.

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (Sapientia EMTE) 2001-ben azzal a fő céllal alakult, hogy elismert szakmai színvonalú oktatást és tudományos életet biztosítson a romániai magyar nemzeti közösség számára. A több száz éves múlt-ra visszatekintő erdélyi magyar felsőoktatási hagyományok szellemében, az egyetem fontosnak tartja az erdélyi magyar értelmiségi utánpótlás kinevelését és helyben tartását, nemzetközileg is jegyzett kutatási eredmények elérését, illetve a helyi közösségek nemzeti, kulturális identitásának erősítését. A négy erdélyi városban, hálózatos szerkezetben működő intézmény, mára a romániai magyar felsőoktatás egyik meghatározó szereplőjévé vált.

A 2019/2020-es tanévben a Sapientia EMTE 30 alapképzési szakon és 12 mesterszakon 2246 hallgató képzését biztosította. A Csíkszeredai Kar gazdasági-, humán- és társadalomtudományok, valamint biomérnöki területen kínál szakválasztékot. A Marosvásárhelyi Kar, a Sepsiszentgyörgyi Tanulmányi Központtal együtt, országos viszonylatban egyedülálló módon biztosít magyar nyelvű képzést nyolc műszaki-mérnöki (gépész-, villamosmérnöki valamint informatika szakterületen) és négy agrártudományi szakon (kertész, tájépítész, agrár- és erdőmérnöki). Emellett humán- és társadalomtudományi programokra is lehet jelentkezni. A Kolozsvári Kar a helyi magyar felsőoktatási kínálatból az egyetem indulásakor hiányzó szakokra összpontosítva alakította ki képzési kínálatát környe-

zettudomány, politikatudomány, jog, fotóművészet, filmművészet, média, valamint táncművészet szakterületeken.

A Sapientia EMTE már a kezdetektől nyíltan vállalta és támogatta a lehető legmagasabb szintű tudományos munka művelését. Ebben jelentős szerepe van a Kutatási Programok Intézetének (KPI), amely pályázati rendszerben biztosítja az erdélyi magyar magánegyetemi hálózat keretében folyó tudományos kutatások, konferencia-rész-

vételek, illetve egyéb, az oktatók tudományos tevékenységével kapcsolatos programok támogatását. Az elmúlt években a Sapientia EMTE keretében végzett kutatások eredményeit egyre jelentősebb, nemzetközi viszonylatban is elismert lapok publikálták.

Az egyetem 2012-ben csatlakozott a MTA Könyvtár és Információs Központ által működtetett EISZ Nemzeti Programhoz, és határon túli felsőoktatási intézményként 2019 óta részesülhet ingyenesen az EISZ által biztosított szolgáltatásokban, amelyeknek köszönhetően számottevően megnőtt a digitális szakirodalomhoz való hozzáférés lehetősége.

Balog Adalbert

Egyetemi tanulmányait a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem biológia szakán végezte 1997-ben, majd ökológia mesterszakon 1998-ban. A Budapesti Corvinus Egyetemen doktorált 2003-ban rovarökológia szakterületen. 2002-ben kutatási asszisztens az East Malling Kutatóintézetben (Kent, Anglia), 2002–2003-ban a Sapientia Alapítvány posztdoktori ösztöndíjasa, 2004–2007-ben az MTA Bolyai János-ösztöndíjasa, 2009-ben Marie Curie-ösztöndíjas Németországban, Jénában a Friedrich-Schiller Egyetemen, 2010-ben Fulbright-ösztöndíjas az USA-ban a Yale Egyetemen. 2004-től a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karának oktatója (2004–2008-ban adjunktus, 2008–2013-ban docens, 2013-tól egyetemi tanár). 2016-tól az egyetem tudományos rektorhelyettese.

SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM

Székelly Nemzeti Múzeum

Cím: Sepsiszentgyörgy, Kós Károly utca 10.

Honlap: <https://www.sznm.ro>

E-mail: office.sznm@gmail.com

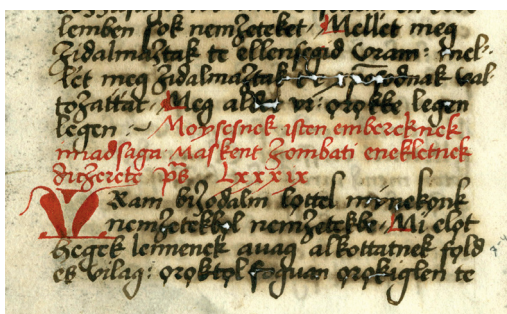

A Székely Nemzeti Múzeum egy 1876 óta tudományos intézményként működő, regionális jellegű és gyűjtőkörű általános múzeum, könyvtári, régészeti–történelmi, néprajzi és képzőművészeti osztállyal. 1950-ben már és még – a pécsi múzeumok egyesítése és levéltári gyűjteményünk kiszakítása előtt – a legnagyobb vidéki magyar múzeumi gyűjtemény volt. Ma a legnagyobb határon túli magyar tudományos közgyűjtemény. Másrészt szervezeti központja Kovászna megye – magyarországi fél megyényi – múzeumi hálózatának, ahová még a kézdivásárhelyi,

csernátoni, baróti, zabolai múzeum és a sepsiszentgyörgyi kortárs művészeti központ tartozik.

Épületei Kós Károly és talán a teljes Arts and Crafts mozgalom legszebb épületcsoportja. Megvalósításukat 1911–1913-ban a magyar súlyponti közgyűjtemény–művelődésiházak első világháború előtt kidolgozott koncepciója tette lehetővé, hasonlóan az ebben a hároméves időszakban épült aradi és marosvásárhelyi kultúrpalotához. Az építési kölcsön részleteit a magyar kormány évtizeddel az impériumváltás után is magyar adófillérekből törlesztette, és ma is a magyar tudomány és művelődés javára térülnek meg.

Az állami támogatás feltételeként a kiállítótermek, raktárak, műhelyek és egyéb funkcionális terek mellé a főépületbe képtár-nagyelőadótermet, könyvtáriolvasó-kiselőadótermet, kézművesipari kiállításokra alkalmas szuterén-teret, valamint műterem-manzárdot is ki kellett alakítanunk – utóbbiban, ha nem jön a világegés, állami alkalmazott művész

dokumentálta volna a műtárgyanyagot, népszerűsítette volna a térség turisztikai lehetőségeit. Az intézmény kisebbségi körülmények közötti működését leginkább a következő példával illusztrálhatjuk: az épületeket az első magyar skanzen egészíti ki, és az ún. Csiki ház ide-telepítését a múzeum vezetősége azzal ellentételezte Kósnak, hogy előfizetőket gyűjtött számára 1934-ben Szerb Antal magyar irodalomtörténetének a kiadásához.

A múzeum könyvtára a budapesti Ráday Könyvtárral vethető egybe. Gyűjteménye hasonló jellegű, mintegy kétharmad akkora, és ellátása mintegy tíz szakembert kérne, de ennyit a legkisebb romániai megye Kovászna,

mint fenntartó, önmagában nem biztosíthat. Legnagyobb értéke a legrégebb fennmaradt magyar bibliafordítás zsoltaírait is tartalmazó Apor-kódex – az ún. „huszita biblia” másik két fennmaradt részlete Budapesten és Münchenben található. Tudományos periodikáink mellett a kiadványaink jelentős része is hozzáférhető elektronikusan a MEK/EPA/MATARKA és a román CiMeC alól, hírlapgyűjteményünket az Arcanum kezdte digitalizálni.

Boér Hunor

Geológus végzettséget 1988-ban a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen szerzett. 1990 és 1992 között az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatott filozófiai tanulmányokat; művelődéstörténeti doktori értekezését 2008-ban védte meg az egyetemen. 1988 és 1995 között geológus mérnökként és földrajztanárként dolgozott Sepsiszentgyörgyön. 1993 óta a Székely Nemzeti Múzeum könyvtáros–muzeológusa. 1999 és 2006 között a Délkeleti Intézet tudományos titkáráként is tevékenykedett.

SZÉKELYKERESZTÚRI VÁROSI KÖNYVTÁR

Székelykeresztúri Városi Könyvtár

Cím: Székelykeresztúr, Szabadság tér 22.

Honlap: online katalógus: <http://keresztur.ro/index.php/hu/kultura/varosi-koenyvtar>
<https://www.facebook.com/konyvtarkeresztur/>

E-mail: malakka11@yahoo.com

Mint sok más közkönyvtár esetén, a Székelykeresztúri Városi Könyvtár előzményét is egy iskolakönyvtár jelentette. Sándor János *A Székelykeresztúri Unitárius Gimnasium történelme* című művéből megtudhatjuk, hogy a könyvtár egykorú az iskolával; nagylelkű adományokból és az intézmény pénzén alakult 1798-ban.

A katalógusoknak és egyéb más bizonylatoknak, amelyek a kezdetektől nyilván tartották a könyveket, és átvészelték a két világegést, nyoma veszett a kommunizmus alatt. De az egykori újságokból, monografikus írásokból, nyomtatásban is napvilágot látott könyvekből, elbeszélésekből tudjuk, hogy a város tehetősebb polgári rétege a múltban iskoláknak, egyházaknak adományozott könyveket, megalapozva ezzel a későbbi városi könyvtár állományát.

A 19. század második felében sorra alakultak meg a város művelődési, szakmai és jótékonyági egyesületei. Ilyen volt 1867-ben a Székelykeresztúri Olvasó- és Társaskör, amely aztán pár évvel később, 1894-től, már Kaszinóként is működött. Ezen polgári társaságok mind fontosnak tartották elérhetővé tenni a könyveket bárki számára.

A Székelykeresztúri Városi Könyvtár 1952-ben Falusi Könyvtár néven kezdte meg működését; könyvállományának nagysága ekkor 2081 könyv volt. Míg az 1960-as, 1970-es és 1980-as években a Könyvelosztó Vállalat látta el a könyvekkel a könyvtárat, 1990 után ez a terület a Városi Tanácshoz tartozott. Napjainkban az állomány több mint 55 000 kötetből áll – pályázatokból, a Székelykeresztúr Város

Önkormányzata által kiutalt költségvetésből, valamint civil adományokból növeljük az állományt.

A Városi Könyvtár ma nagy tudás- és dokumentumvagyonnal várja olvasóit. Ezt bővítette az EISZ által biztosított felbecsülhetetlen online szakirodalmi és közművelődési források elérése. Az egyetemisták, a továbbképzéseken résztvevő felnőttek, pedagógusok, érdeklődő olvasók keresik ezeket a munkákat.

Intézményünk óvodákkal, iskolákkal, egyházakkal és kulturális szervezetekkel ápol jó kapcsolatokat. Így közös művelődési tevékenységek színtere vagy partnere, minden olyan mozzanattal, amelynek a tájékozódás, az olvasási élmény megszerettetése a lényege. Irodalmi és

más művelődési körök koordinátora; kezdeményezője és támogatója művészeti tevékenységeknek; házigazdája a rendszeresen megtartandó, több évre szóló ifjúsági és felnőtt oktatásnak, más programoknak.

Lőrinczi Edit

Mérnökstanár, könyvtáros. Nevelőként dolgozott egy tehetség-gondozó kollégiumban, majd tanárként erdélyi iskolákban. 16 éve dolgozik a Székelykeresztúri Városi Könyvtárban.

SZÉKELYUDVARHELYI VÁROSI KÖNYVTÁR

Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár
Cím: Székelyudvarhely, Kőkereszt tér 2.
Honlap: <https://biblioudv.ro>
E-mail: biblioudv@yahoo.com

Nehéz volna megmondani, hogy mikor létesült városunk első közösségi használatra szánt könyvtára, de a gyökerek mindenképpen messzire nyúlnak. A „Székely Támadt” vár helyén működő domonkosrendi (vagy ferencrendi) zárda tekintélyes építmény volt, amelyet az 1490-es évek kezdetén Báthori István vajda rövid idő alatt vár-rá tudott alakíttatni. A zárda – már csak méreteinél fogva is – mindenképpen kellett, hogy a szertartáshoz, a szerzetesek képzéséhez (közös és egyéni olvasás formá-

jában) rendelkezzen kisebb könyvtárral. Ez hangsúlyozott módon valószínűsíthető a jezsuiták 16. század végén létrehozott udvarhelyi kolostorára, amely 1593-tól kezdődően egy középfokú tanintézet fenntartását is biztosította. A jelenleg több mint 77 000 kötetet számláló Tudományos Könyvtár az egykori Református Kollégium könyvtárának az utóda, amely az iskola alapításától kezdődően formálódott. Három ősnymtatvány (incunabulum), több száz, a 16. század második feléből származó könyv, régi magyar könyv, hungarica, kézirat, több ezer 18-19. századi kötet, folyóirat, iskolai értesítő adja e gyűjtemény felbecsülhetetlen értékét.

A 19. század második felében megjelentek a városban a polgári jellegű közkönyvtárak. Ilyen könyvtárral bírt az 1872-ben létrejött Polgári Olvasókör, az 1875-ben alakult Nőegylet, az 1887-től működő Kereskedő Ifjak Olvasó Egylete, az 1880-ban életre hívott Ipari Önképző és Segélyegylet. Egy 1895-ből származó feljegyzés szerint a helyi polgári “Cassino” öt szobás kényelmes helyiséggel, olvasóteremmel, számos újsággal rendelkezett.

Az 1951-ben alakult városi könyvtár e polgári könyvtárak szellemi utódjának tekinthető.

Első igazi otthonát 1958-ban nyerte el a Művelődési Ház emeletén, majd miután ez szűkössé vált, 1988-ban a Kossuth utca 23. alatti egykori banképületbe költözött. A tulajdonjogi problémák, a gyarapodó állomány nyomán kialakult zsúfoltság lassan szinte lehetetlenné tette az itteni működést. A városi önkormányzat több éves keresése után 1996-ban döntött az egykori „Szabó Károly vendéglő” könyvtárrá való átépítése mellett.

Az építkezés 2000-ben, az átköltözés és berendezkedés 2001 februárjában fejeződött be. 2001. február 19-től a régió legkorszerűbb könyvtára várja olvasóit Székelyudvarhelyen, amelyben a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett számtalan közösségformáló, tudomány-népszerűsítő, tartalmas szórakozást és kikapcsolódást biztosító közművelődési program kapott helyet, úgy a gyerekek, mint a felnőttek számára.

Szócs Endre

1999-ben az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán szerzett földrajz tanári diplomát, majd 2005-ben a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem geográfus végzős hallgatója volt. 2010-ben kulturális menedzseri képesítést szerzett. 14 év pedagógiai munka után, 2002-ben a Hargita Megyei Kulturális Központ, majd 2007-től szintén a megyei önkormányzathoz tartozó Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont munkatársa volt. A Székelyudvarhelyi Városi Könyvtárban 2013-tól dolgozik.

FELVIDÉK

Eperjesi Egyetem

Cím: Eperjes, November 17. utca 15.

Honlap: <https://www.unipo.sk>

E-mail: unipo@unipo.sk

Eperjesi Egyetem Egyetemi Könyvtára

Cím: Eperjes, November 17. utca 1.

Honlap: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/strana/nazov/uvodna-strana>

E-mail: library@pulib.sk

Az Eperjesi Egyetem (Prešovská univerzita v Prešove – PU) 1997. január 1-én alakult meg. Ekkor vált ki a kassai Pavol Jozef Šafárik Egyetemből (Univerzita P.J. Šafárika – UPJŠ), amelynek egészen 1959-től része volt. (Meg kell említeni, hogy Eperjesen már a Šafárik Egyetem megalakulása előtt lehetett főiskolai tanulmányokat végezni.) Saját egyetem megalakulása a helyi lakosok több évszázados igyekezetének eredménye volt, amely egészen az 1667-ben alakult,

híres evangélikus kollégium történetéhez vezethető vissza. Jelenleg az Eperjesi Egyetemen több mint 8300 diák tanul hét egyetemi tudományos és pedagógiai intézményben és nyolc karon: Bölcsészettudományi Kar (1959), Görögkatolikus Teológia Kar (1880–1950, megújult 1990-ben), Humán- és Természettudományi Kar (1997), Menedzsment Kar (2004), Pedagógiai Kar (1949), Pravoszláv Hittudományi Kar (1950), Sporttudományi Kar (2004) és Egészségtudományi Kar (2002). Az egyetem több tudományterületen gyakorolja a habilitációs és professzori kinevezési jogokat.

Az Eperjesi Egyetem Egyetemi Könyvtár (Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity v Prešove – UK PU) működését két történelmi könyvtár alapozta meg: az evangélikus kollégium könyvtára és a görögkatolikus püspökségi könyvtár. Az egyetem könyvtára az 1949-ben alakult, amikor Kassán létrehozták a pozsonyi Szlovák Egyetem Pedagógiai Karát és vele együtt a könyvtárat is. 1952. július 8-án a Pedagógiai Kar, és vele

együtt a könyvtár is, Eperjesre lett áthelyezve. 1997-ben, az Eperjesi Egyetem létrehozásával a könyvtár is megkapta mai elnevezését. A gyűjtemény elsősorban az egyetem diákjainak és dolgozóinak biztosít könyvtári és információs szolgáltatásokat. A könyvtárnak egy központi része és két kihelyezett telephelye van, amelyek a kölcsönzési és a tájékoztató szolgáltatásokat biztosítják. Az egyetemi könyvtárnak jelenleg 6060 beiratkozott felhasználója van, akik tanulmányaikhoz és tudományos munkájukhoz 303 férőhelyen 6 kutatóteremben használhatják a gyűjteményt. A könyvtár állománya 220 986 kötet, ebből 750 digitális egység. 2019-ben a könyvtár összesen 257 451 kölcsönzést tudott lebonyolítani, és ezen felül 51 kulturális és társadalmi eseménynek adott helyet (kiállítás, konferencia, beszélgetés, könyvbemutató stb.). A rendezvényeken 60 452 fő vett részt, és a könyvtárnak 355 690 internetes látogatója volt.

Peter Hal'ko

A kassai Műszaki Egyetemen végzett. Tanulmányai befejezése után, 1992-ben lett az akkori Šafárik Egyetem könyvtárának munkatársa informatikusként, majd könyvtárosként. 1998-ban a könyvtár igazgatója lett, és jelentős eredményeket ért el a könyvtár modernizálása és digitalizálása terén – az intézmény nagyban bővült, és új, korszerű helyiségekkel gyarapodott. Munkájáért több díjat kapott, így 2017-ben az Eperjesi Egyetem Ezüst Medálját.

Fórum Kisebbségkutató Intézet

Cím: Somorja, Park utca 4.

Honlap: <http://foruminst.sk>

E-mail: foruminst@foruminst.sk

Zalabai Zsigmond Városi Könyvtár

Cím: Somorja, Park utca 4.

Honlap: <http://kniznicasamorin.sk>

E-mail: kniznicasamorin@gmail.com

A Fórum Kisebbségkutató Intézet 1996-ban jött létre azzal a céllal, hogy megfelelő infrastrukturális és szakmai háttérrel biztosítsa a szlovákiai magyar társadalom különböző szegmenseinek tudományos igényű kutatásához. A nonprofit szervezetként működő intézet székhelye Somorja, ahol az intézet székháza, tudományos könyvtára, levél- és kéziratára található. Itt működik az

intézet történeti, szociológiai és demográfiai, valamint nyelvi részlege, illetve az intézet digitalizációs központja is. Az intézet Etnológiai Központjának Komárom a székhelye.

A Fórum Kisebbségkutató Intézet szerves részét képezi a Bibliotheca Hungarica nevű tudományos könyvtár, amelynek elsődleges célja a szlovákiai magyar társadalom kutatásának elősegítése. A könyvtár gyűjtőkörét a volt Csehszlovákia, illetve a mai Szlovákia területén 1918-tól napjainkig megjelent magyar nyelvű, valamint a szlovákiai kisebbségek történelmére, művelődésére, társadalmi és politikai életére vonatkozó magyar és idegen nyelvű (szlovák, cseh, angol stb.) kiadványok alkotják. A könyvtár jelenleg mintegy 33 ezer feldolgozott kötettel rendelkezik.

A Fórum Kisebbségkutató Intézet működteti a vele egy épületben található Zalabai Zsigmond Városi Könyvtárat, amely Somorja város magyar és szlovák olvasóközönségét szolgálja ki. A könyvtárban mintegy 40 ezer kötet található, az olvasóteremben pedig 33 folyóiratból válogathatnak az olvasók.

A Fórum Kisebbségkutató Intézet belső munkatársainak száma 28, ebből a Bibliotheca Hungaricában és a Zalabai Zsigmond Városi Könyvtárban egyaránt 3-3 kolléga dolgozik.

Simon Attila

Történész, a Fórum Kisebbségkutató Intézet igazgatója, a komáromi Selye János Egyetem történelem tanszékének vezetője. Habilitált doktor, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. Fő kutatási területe a szlovákiai magyarok két világháború közötti története.

MATEJ HREBENDA KÖNYVTÁR

Matej Hrebenda Könyvtár

Cím: Rimaszombat, Fő tér 8.

Honlap: <http://www.kmh.sk>

E-mail: kniznica@kmh.sk

A Matej Hrebenda Könyvtár kulturális, közművelődési, információ- és ismeretközvetítő közintézmény, amelynek feladata a felhalmozott tudás és kultúra dokumentumainak könyvállományba való gyűjtése, feldolgozása, rendszerezése, megőrzése és rendelkezésre bocsátása, valamint további könyvtári–információs szolgáltatások nyújtása.

A könyvtár Rimaszombat város települési könyvtárának, illetve Rimaszombat és Nagyrőce járások regionális könyvtárának szerepét is betölti. Támogatott közhasznú szervezet, fenntartója Besztercebánya megye önkormányzata.

A könyvtár a gömöri Hacsóról származó Matej Hrebendáról, a 19. századi könyvkultúra szegény sorsú, szerény terjesztőjéről kapta nevét, ezzel tisztelve a művelődés iránt elkötelezett, nemes lelkű, vak kolportőr előtt. Ezen hagyományok szellemében, és a jelenkor modern információs elvárásainak megfelelően nyújtjuk szolgáltatásainkat intézményünk látogatói számára.

A könyvtárnak az információ- és ismeretközvetítés, közművelődés és kultúra terén ellátott feladatai közé tartozik, hogy már az iskoláskor előtt segítsen a gyerekek olvasási szokásainak kialakításában és megerősítésében; hogy megfelelő körülményeket teremtsen az információs műveltség fejlesztésére, és elmélyítse a kulturális örökség megismerése iránti vágyat.

A könyvtárak nemcsak az oktatás, de a nevelés színterei is. A könyvtárban a látogatók alapvető társas viselkedési normákat sajátíthatnak el, és nemcsak a gyerekek, de a fel-

nőttek is gyakorolhatják a szabadidőtöltés kulturális formáinak íratlan szabályait.

A Matej Hrebenda Könyvtárnak 2200 regisztrált olvasója van, és évente 50 000 olvasó látogatja, különböző korosztályokból. A könyvtár kellemes környezetében évente kb. 380 irodalom- és könyvtár-népszerűsítő, valamint oktatást és önművelést segítő rendezvény szervezésére kerül sor. A rendezvények körébe tartozik a kis elsősök ünnepélyes könyvtárba

íratása is, kiállítások, szakmai előadások, író-olvasó találkozók, rendhagyó irodalmi órák, hangos élményolvasás, emlékezőképességet fejlesztő tréningek, brainstormingok, interaktív délutánok és különböző workshopok. A könyvtár évről évre országos és nemzetközi rendezvényekbe kapcsolódik be, mint pl. az „Egy éjszaka Andersennel”. A könyvállomány több mint 90 000 könyvtári dokumentumot tartalmaz, és évente 195 000 könyv kölcsönzésére kerül sor.

A hagyományos könyvtári–információs szolgáltatások mellett a könyvtár más kulturális és oktatási intézményekkel és egyesületekkel karöltve további szolgáltatásokat is nyújt:

- gyengénlátó és vak olvasók számára hangoskönyveket biztosít kölcsönzésre;
- idősek, tartósan betegek és rászorulók számára igény szerint könyvek házhoz szállítást vállalja;
- a *Magtár* projekt keretében a Szlovák Kertész Szövetség helyi szervezetével együttműködve virág- és gyógynövénymagvak, valamint haszonnövények magvainak cseréjét teszi lehetővé, hogy erősítse a könyvtárat rendszeresen látogató olvasóközösségen belüli kapcsolatokat, illetve új olvasókat vonzzon a könyvtárba;
- a *Könyvesbódé* projekt segítségével lehetővé teszi a kurinci Zöld Víz rekreációs központ látogatói számára a bódéban található könyvek kölcsönzését és esetleges cseréjét.

Herczeg Rita

Tanulmányait az Eperjesi Egyetem könyvtár szakán és a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem kultúra és idegenforgalom szakán végezte. 1994 óta a rimaszombati Matej Hrebenda Könyvtár munkatársa, 1994 és 2019 között könyvtáros–bibliográfus, 2016 és 2019 között az Olvasószolgálati Osztály vezetője, 2020-tól az intézmény kinevezett igazgatója.

Selye János Egyetem

Cím: Komárom, Pozsonyi út 3322.

Honlap: <https://www.ujs.sk>

E-mail: info@ujs.sk

Egyetemi Könyvtár

Cím: Komárom, Hradná utca 2.

E-mail: konyvtar@ujs.sk

2003. október 23-án a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa elfogadta a komáromi Selye János Egyetem megalakulásáról szóló határozatot. 2004 szeptemberében, az első tanévnyitót követően, elkezdődött az a folyamat, amely azóta is azt hivatott szolgálni, hogy a szlovákiai magyar nemzeti közösség tagjai anyanyelvükön szerezhessenek diplomát szülőföldjükön. Bár a történelmi pillanat óta eltelt 15 év, a Selye János

Egyetem nem tért el küldetésétől, amelynek eredményeként mára egy európai színvonalú intézménnyé nőtte ki magát. Kb. 1800 hallgatónk három karon folytathatja tanulmányait: a Gazdaságtudományi és Informatikai Kar, a Tanárképző Kar, valamint a Református Teológia Kar nemzetközi szinten is elismert szakemberei biztosítják a színvonalas oktatást.

Az Egyetemi Könyvtár 2004-es megalakulásától kezdve arra törekedett, hogy könyvállományával és sokrétű, színvonalas szolgáltatásaival az egyetemi hallgatók és oktatók tudományos munkájának, a szlovákiai magyar tudományos életnek biztos támasza legyen. Alapozó állományát a budapesti Országos Széchényi Könyvtártól kapta, de felbecsülhetetlen jelentőséggel bírt a Duna TV által meghirdetett könyvgyűjtés is.

2006 decemberében az Egyetemi Könyvtár egy teljesen felújított épületben kapott helyet, ahol mintegy 800 négyzetméternyi területen fogadja a látogatókat; illetve 400 négyzetméternyi raktárhelyiségben tárolja a feldolgozásra váró dokumentumokat. A könyvtár szabadpolcos; 30 számítógép áll az érdeklődők rendelkezésére; állománya mára

meghaladja a 100 000 kötetet, ami a sikeres pályázatoknak köszönhetően folyamatosan bővül.

Az Egyetemi Könyvtár munkatársai rendszeresen részt vesznek hazai és külföldi képzéseken, konferenciákon, ezzel is hozzájárulnak a szolgáltatások minőségének emeléséhez.

Valach Andrea

2005 szeptemberétől a Selye János Egyetem munkatársa, a pedagógia doktora (PaedDr.). Az Egyetemi Könyvtár tagjaként igyekszik elősegíteni annak fejlődését. Rendszeresen jár konferenciákra, pályázatokat ír, belföldi és külföldi könyvtárosokkal tartja a kapcsolatot.

KÁRPÁTALJA

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Cím: Beregszász, Kossuth tér 6.

Honlap: <http://kmf.uz.ua/hu>

E-mail: foiskola@kmf.uz.ua

Apáczai Csere János Könyvtár

Cím: Beregszász, Kossuth tér 6.

Honlap: <http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-egysegei/apaczai-csere-janos-konyvtar>

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola első tanéve 1994-ben indult mint a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett képzése, majd két év múlva önálló, Ukrajnában bejegyzett intézménnyé vált. A Rákóczi Főiskola alapítványi jellegű intézmény, Ukrajnában a magánegyetem kategóriába tartozik. Jelenleg három szinten (szakgimnázium, BA, MA) és 12 szakon folyik akkreditált

képzés, valamint 15 szakon nem akkreditált képzési programot kínálunk a továbbtanulni óhajtóknak.

Az intézmény létrejöttével egy időben alakult a könyvtár is, egy kölcsönzői és egy olvasótermi részleggel. 2005-ben a főiskola oktatási célra megkapta az egykori Bereg Megyei Törvényszék épületét Beregszász központjában, és a könyvtár teljes állománya is ide került áthelyezésre. Ekkor vettük fel az Apáczai Csere János Könyvtár nevet. A főiskola Információs Központjának egyik szervezeti egysége vagyunk. Mivel a termeink felújításához magyarországi megyék közgyűlései és városi önkormányzatai is hozzájárultak, ezért részlegeink termei róluk kapták neveiket.

Jelenleg 580 négyzetméteren, hat részlegen dolgozunk: központi olvasóterem (*Vas megye*), szakirodalmi- (*Pápa*) és szépirodalmi kölcsönző (*Békéscsaba*), folyóirat-olvasó és médiatár, kéziratár (*Tolna megye*), régi kiadványok (*Vác*) és tankönyvek tára (*Szabolcs*). Ezen kívül a Calibre e-könyv-kezelő rendszerében az intézmény saját elektronikus könyvtárát is gondoz. Az állományt

az Egyetemes Tizedes Osztályozás szerint osztályozzuk az e-Corvina könyvtári rendszerben. A teljes könyvtári állomány elektronikusan feldolgozott, a világ bármely részéről elérhető online katalógussal rendelkezünk. Könyvtárunk elsősorban a Rákóczi Főiskola oktató, nevelő és kutató munkáját segítő tudományos intézmény, ezért korlátozottan nyilvános könyvtár (nem közkönyvtár). A dokumentumokhoz történő hozzáférést azonban minden érdeklődő számára lehetővé tettük a látogatójegy bevezetésével,

helybenhasználati joggal. A 2020. júniusi állapotok szerint a teljes könyvtári állományunk meghaladja a 120 ezer dokumentumot.

A könyvtár gyűjtőköre a Kárpátalján, illetve a Kárpátaljáról máshol kiadott dokumentumok. Állományunk elsősorban magyar nyelvű, ám az államnyelvű állományrész is több mint 30%-ot tesz ki. Emellett angol, német, orosz, francia, szlovák és cseh nyelvű kiadványaink vannak. Jelen állapotunkban Kárpátalján könyvtárunk a leggazdagabb anyanyelvű szakkönyvtár.

Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya

Könyvtárigazgató, történész. Történelem tanári oklevelét az Ungvári Állami Egyetemen szerezte, majd 12 évet dolgozott középiskolában. 1999-től óraadó, 2001-től főállású oktatója lett a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolának. 2005-ben meghívásos pályázat útján lett az Apáczai Csere János Könyvtár igazgatója, miközben óraadó oktatója is maradt a Történelem és Társadalomtudományi

Tanszéknek. Egyetemi doktori fokozatát az ELTE-n szerezte (Kelet-Európa története szakirányon). A mai napig folytat történelmi kutatásokat.

MURAVIDÉK

LENDVAI KÖNYVTÁR ÉS KULTURÁLIS KÖZPONT

Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ

Cím: Lendva, Fő utca 12.

Honlap: <https://www.kkl.si/hu>

E-mail: info@kkl.si

A lendvai nyilvános könyvtár küldetése a könyvtári tevékenység ingyenes biztosítása, valamint hogy azoknak a gyűjteményeknek a tárháza legyen, amelyek a társadalom minden rétege számára kínálnak olvasnivalót. Ennek szellemében korra, nemre való tekintet nélkül, műveltségi, világnézeti, foglalkozási, valamint anyanyelvi hovatartozástól függetlenül biztosítja az olvasnivalót az irodalom, ismeretterjesztés, oktatás és egyéb területekről, amelyek főleg

a művelődést, a tanulást és a szórakozást szolgálják. A könyvtár folyamatosan fejleszti gyűjteményét, és a következő alapszolgáltatások elérését teszi lehetővé: a könyvtár állományába való betekintést és annak használatát; az országos katalógus és más adatbázisok és információs források használatát; biztosítja a hatóságok elektronikus forrásainak elérhetőségét és használatát; információt szolgáltat a könyvtár dokumentumairól és dokumentumaiból; biztosítja az állomány helyben használatát és kölcsönzését, a könyvtárközi kölcsönzést; segíti a könyvtárhasználók képzését; tájékoztat a dokumentumok és információk keresésének módjáról, segítséget nyújt a könyvtár használatánál; ismerteti a könyvtári újdonságokat; másolási és sokszorosítási lehetőséget biztosít; lehetővé teszi az előjegyzést az igényelt anyagra; a könyvtárhasználók számára biztosított technikai eszközök használatát, internetes hozzáférést biztosít; ingyenesen lehetővé teszi rendezvényeinek és egyéb tevékenységeinek látogatását.

Gyakran hallani, hogy Lendván a városközpont szívében, a Zala György téren látható épület egyedi. Ez a Színház- és Hangversenyterem, amely mint egy misztikus bárka, elvezet a művészet legkü-

lönfélébb világaiba. A Színház- és Hangversenyterem a benne zajló rendezvények látogatóinak társalgási- és találkozóhelye. Karbantartott környéke, a tágas tér szökőkúttal, és a városi park közelsége, valamint a csodálatos kilátás Lendva lankáira és a várra, kiemelik a kellemes hangulatot, amely a kultúra és a művészet csomópontja. A kulturális és a művészeti élet löktetését, a művészet különböző műfajainak összefonódását jelenti, ami által a kultúrák közti dialó-

gus helyszíne. A földszinten és az aulában a pénztár, a ruhatár és a kellemes kávézó található. Az aulát és az épület két folyosóját alkalmi kiállítások színesítik. A teremben minőségi színházi előadások, zenei programok és gyermekelőadások zajlanak, javarészt szlovén és magyar nyelven; továbbá a szlovén és magyar központi ünnepélyek, műkedvelő csoportok találkozóinak, köznevelési intézmények, cégek és szervezetek programjainak helyszíne.

Dejan Vučko

Végzettsége szerint okleveles villamosmérnök. A lendvai könyvtárban 2005-től dolgozik informatikus könyvtárosként, szakterülete az informatika. Feladatai közé tartozik a könyvtár honlapjának bővítése és frissítése, valamint a számítógépes park és a szerver kezelése és karbantartása.

VAJDASÁG

EURÓPA KOLLÉGIUM EGYETEMISTA KÖZPONT

Európa Kollégium Egyetemista Központ

Cím: Újvidék, Cirill és Metód utca 11.

Honlap: <https://europakollegium.com>

E-mail: office@eukol.rs

Az Európa Kollégium Egyetemista Központ 2015 szeptemberében kezdte meg működését Újvidéken, azzal az elsődleges céllal, hogy otthont nyújtson a tartományi székvárosban tanuló magyar anyanyelvű vajdasági hallgatók számára.

Az Európa Kollégium küldetése, hogy a fiatalok számára segítséget nyújtson tudásuk gyarapításában, és ezáltal hozzájáruljon a

Vajdaság Autonóm Tartományban élő magyar nemzeti közösséghez tartozók oktatási szintjének növeléséhez. Az Európa Kollégium nemcsak egyedülálló szakkollégium, hanem a vajdasági magyarság szellemi, tudományos és művészeti központja is kíván lenni.

Az Európa Kollégium működtetésével széles körű lehetőségek nyíltak az újvidéki felsőoktatási intézményekben tanuló vajdasági magyar nemzetiségű fiatalok számára. Ezek elsősorban a bentlakási és közösségi lehetőségekben, valamint az intézmény megnyitásával párhuzamosan beindított, és azóta is folyamatosan fejlődő szakkollégiumi programokban nyilvánulnak meg. Ezeket a programokat a nevelőtanárok irányítják a magyarországi szakkollégiumi intézményekhez hasonlóan. Ennek keretében műhelymunkák, közéleti és kulturális események, valamint szakmai előadások kerülnek megszervezésre.

Az Európa Kollégium 2017 óta biztosít kollégistáinak elektronikus adatbázisokhoz való hozzáférést, ami a szerbiai Magyar Nemzeti Tanács indítványára és közreműködésével, valamint a Magyar Nemzeti Bank Pallas Athéné alapítványai támogatásával valósult meg. A kollégium 2018-ban csatlakozott az MTA Könyvtár és Információs Központban működő Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti

Program (EISZ) konzorciumi hálózatához. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium égisze alatt működő Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal 2019-től fedezi céltámogatás keretében az Európa Kollégiumban elérhető elektronikus adatbázisok költségeit az EISZ-en keresztül. Így az elektronikus folyóiratok mellett 2019-től immár elektronikus könyveket és szótárakat is böngészhetnek a kollégisták a kollégium hálózatán keresztül. Az adatbázisok

használata a kollégiumban 2018 és 2019 folyamán elérte egy átlagos magyarországi könyvtár vagy kutatóintézet szintjét.

Az Európa Kollégium kollégistái elsősorban a szakkollégiumi műhelymunkák keretében elkészített szakdolgozataik megírásánál veszik igénybe az elektronikus adatbázisokat, de már jelentős számban használják egyetemi tanulmányaikhoz, illetve kikapcsolódás, művelődés céljából is.

Igazgató: Snejder-Sára Ildikó

EISZ kapcsolattartó: Kovács Birkás Zsolt

József Attila Könyvtár

Cím: Magyarkanizsa, Damjanich utca 2.

Honlap: <http://www.jab.org.rs>

E-mail: jab@jab.org.rs

A magyarkanizsai József Attila Könyvtár jelenlegi szervezeti felépítési formájában 1962 óta áll az olvasók rendelkezésére. Köz-művelődési könyvtárként általános olvasói igényeknek igyekszik eleget tenni magyar és szerb nyelvű állományával.

A 2005-ös esztendő hatalmas változást hozott intézményünk életében, hiszen hosszas hányattatás után végre méltó helyre költözhetett Magyarkanizsa község egyetlen közgyűjteménye. Az új és impo-

zans épületben négy szinten, 600 négyzetméteren nyert elhelyezést a közel hatvanezres könyvállomány. A több mint másfélezer aktív olvasó szabadpolcos rendszerben válogathat. Az évenkénti gyarapodás általában 1000 új címszó. A könyvek mellett mintegy 40 féle sajtótermék is várja az olvasókat.

Könyvtárunk számos, évenként ismétlődő rendezvénnyel áll olvasói szolgálatára. A gyermekeket a téli szünidő idején kézműves foglalkozások várják, tavasszal a versmondók mérik össze tudásukat, nyár elején pedig az óvodások mesemondó találkozójára kerül sor. 35 éves múltra tekint vissza a nyaranta meghirdetett, általában 500 gyermeket megmozgató, községi szintű olvasási verseny. A résztvevők szorgalmát november elején díjazzuk. Irodalmi és képzőművészeti pályázatokon is részt vehetnek a diákok. Külön ki kell emelni azokat a tanév folyamán rendszeresen tartott könyvtári foglalkozásokat, amelyeken a tanulók elsajátítják az alapvető könyv- és könyvtárhasználati tudnivalókat.

A felnőttek könyv- és folyóirat-bemutatókon, irodalmi találkozókon vehetnek részt; előadásokat hallgathatnak különböző témakörökben. A könyvtár évtizedek óta szervezője vagy társszervezője a hagyományos Kanizsai Írótábornak.

Horgosi fiókkönyvtárunk a 2020-as évben beköltözhetett az új Művelődési Ház 120 négyzetméteres termébe, ahol nemcsak a jelentős könyvállomány, de új bútorzat, gyermekeknek kialakított könyvsarok, valamint újszerű tájékoztatói lehetőségek várják az olvasókat.

A kicsiny, de lelkes munkaközösség szívügyének tekinti szakmai továbbfejlődését és az olvasói igények teljes körű kiszolgálását.

Bús Csaba

2005-ben, főiskolai tanulmányai befejeztével kezdett el dolgozni a magyarkanizsai József Attila Könyvtárban mint könyvtári-informatikus. 2007-ben tett könyvtárosi szakvizsgát, majd informatikus mérnöki oklevelet szerzett. 2009-től néhány évet a magyarkanizsai önkormányzatban dolgozott informatikus munkakörben, majd 2016 decemberétől visszatért a könyvtárba. 2018-ban nevezték ki az intézmény igazgatójának.

Juhász Erzsébet Könyvtár

Cím: Topolya, Fő utca 16.

Honlap: <http://www.bibltop.org/biblioteka-erzebet-juhas-juhasz-erzsebet-konyvtar.php>

E-mail: bibltop@bibltop.org

Topolyán, ebben a 15 ezer lakosú vajdasági kisvárosban, a 19. század óta működik valamilyen formában olvasóköri vagy könyvtári. Több elnevezés után intézményünk 2013-ban vette fel Juhász Erzsébet (1947–1998) topolyai születésű író, könyvtáros, egyetemi tanár nevét – az író hagyatéka is nálunk került elhelyezésre. Könyvtári állományunk mintegy 130 ezer kötetet számlál, ennek több mint 60 százaléka magyar nyelvű. Ezzel a második legnagyobb magyar nyelvű

könyvgyűjteményt jelentjük a Vajdaságban. A környező településeken öt fiókkönyvtárat működtetünk.

Az ezredfordulót követően kezdődött meg a könyvtár átalakulása olyan módon, hogy a hagyományos könyvtári funkciók mellett egyéb feladatokat is felvállalt. Ennek köszönhetően nem csak megőrizni, de növelni is sikerült olvasóink számát.

Az intézmény a könyvállomány gyarapításán túl gyűjti, feldolgozza és elérhetővé teszi a helyi vonatkozású dokumentumokat, adatokat, információkat. A helytörténeti gyűjteménynek kiemelten fontos szerep jut, hiszen a helyi közösség, a község, az itt élők azonosságtudatát erősíti. E tevékenység célja a kulturális identitás etnikai, kulturális, felekezeti és nyelvi sokféleségének támogatása, hiszen Topolya községben négy hivatalos nyelv: szerb, magyar, szlovák és ruszin van használatban.

A könyvtár olvasóit, használóit – a legfiatalabbaktól a legidősebbekig – eltérő igényüknek megfelelően szolgáljuk. A város könyvtárának és fiókkönyvtárainak egyszerre kell megfelelniük a hagyományos könyvtárral szembeni elvárásoknak, és a ma, holnap virtuális könyvtárát igénybe

vevőknek, mert intézményünk csak így lehet Topolya meghatározó kultúráközvetítő közintézménye.

Az olvasáskultúra fejlesztéséhez intézményünk új módszerekkel és programokkal járul hozzá; közösségi szolgáltatásaival és a formális, nonformális és informális tanulás támogatásával segíti az életminőség javítását, az egyének versenyképességének

növelését. Ehhez kiváló alapot nyújtanak az olyan, évek óta zajló tevékenységek. A CoderClub a programozás rejtelmeibe vezeti be az általános iskolásokat. Az idősebb generáció részére szervezett számítógépes oktatás speciálisan az idősök tanulási szokásaihoz és igényeihez igazodó, gyakorlatorientált, kiscsoportos internetoktatási tanfolyamként működik. A tudományok különböző területeibe betekintést nyújtó „Mi fán terem...?” foglalkozásokon az alsós tanulók részére fiatal magyar szakemberek mutatnak be egy-egy szakmát, foglalkozást vagy tudományágat. Ezekon kívül még számos egyéb programmal, a hagyományos könyvtári tevékenységhez többé vagy kevésbé közel álló rendezvénnyel – az irodalmi esteken, előadásokon, kiállításokon kívül nyelvtanfolyamokkal, játszóházakkal, kézműves programokkal – tesszük intézményünket vonzóvá az idelátogatók számára.

Náray Éva

Egyetemi tanulmányait az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén végezte, ahol tanárként és könyvtárosként diplomázott. 1982 és 2002 között a *Magyar Szó* napilap újságírója, szerkesztője, rovatvezetője; 2001 és 2003 között a belgrádi B92 hírportál magyar oldalának hírszerkesztője volt. 2002 novemberétől vezeti a topolyai könyvtárat.

Kishegyesi Könyvtár

Cím: Kishegyes, Fő utca 30.

Honlap: <http://librarykh.org.rs>

E-mail: kishegyesikonyvtar@gmail.com

A Kishegyesi Könyvtár, a bácsfeketehegyi Kozma Lajos Fiókkönyvtárral és a szeghegyi Mitar Pešikan Fiókkönyvtárral együtt, fennállása óta törekszik rá, hogy a község kulturális, információs központja és közösségi tere legyen.

Alapítója és fenntartója Kishegyes Község Önkormányzata; társalapítója a Magyar Nemzeti Tanács; törzskönyvtára a Szabadkai Városi Könyvtár. Tagja a „Kapocs” vajdasági magyar könyvtárak csoportjának.

Három fiatal szakképzett könyvtárosa van, akik évente szakmai továbbképzéseken vesznek részt. Mindhárman pedagógusok is, ami nagy előnyt jelent gyerekfoglalkozások alkalmával.

Felszerelése korszerű, van honlapja, Facebook és Instagram oldala, és tagintézménye az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Programnak is. Több mint 35 000 kötettel rendelkezik, amelynek fele magyar, fele szerb nyelvű. A köteteket a Szirén integrált könyvtári rendszerben dolgoztuk fel. Állományunk folyamatos újítását a Márai-programnak, a szerbiai Művelődésügyi és Tájékoztatási Minisztériumnak, Vajdaság Autonóm Tartománynak, Veresegyház Önkormányzatának, az alapítóknak és könyvbarátoknak köszönhetjük.

Rendezvényeinket saját forrásból és pályázati eszközökből szervezzük. Ismeretterjesztő előadásokkal, kiállításokkal emlékezünk meg a történelem, irodalom, művészet kiemelkedő magyar személyiségeiről és a magyar vonatkozású jeles eseményekről. Fontosnak tartjuk, hogy hozzájáruljunk anyanyelvünk és nemzeti identitásunk megőrzéséhez.

Óvodásainkat és az alsós diákokat évközben bábjátékra, interaktív foglalkozásokra várjuk. A szünetekre irodalmi művekhez, világnapokhoz kapcsolódó unaloműző délutánokat állítunk össze – vetélkedővel, társasjátékokkal, kézművességgel színesítve. Könyvbemutatókat, könyvvásárokat is tartunk. Idős, beteg olvasók kérésére: „A könyv házhoz megy!”

Hálás szívvel nyugtázzhatjuk, hogy törekvő közösség vagyunk, hiszen kis falvaink számos köztisztelőben álló embert neveltek a nagyvilágnak. Közös érdekünk, hogy ez a forrás ne apadjon el, ezért a szárnyukat bontogató fiataljaink minden évben lehetőséget kapnak a bemutatkozásra a Magyar Nemzeti Tanács kiemelt jelentőségű kistérségi rendezvényein – Kishegyesen a Hegyesi LITERAtúra, Bácsfeketehegyen pedig a Podolszki József Irodalmi Emléknappal keretében.

Jó érzés osztozni azok örömeiben, akik díjban, elismerésben részesülnek, hisz tudjuk, az eredmény szülőik, tanárok, egyesületek munkáját is tükrözi.

Nagy Erzsébet

A Kishegyesi Könyvtárban 1990-ben kezdett dolgozni könyvtárosként. Óvónő, osztálytanító végzettséget Szabadkán szerzett. 1996-ban könyvtáros szakvizsgát tett Belgrádban. 2016-ban megbízott igazgatója, 2018-tól pedig kinevezett igazgatója a Kishegyesi Könyvtárnak.

Szabadkai Városi Könyvtár

Cím: Szabadka, Dusán cár utca 2.

Honlap: <https://www.subiblioteka.rs>

E-mail: subiblioteka@gmail.com

A Szabadkai Városi Könyvtár Szabadka város gyöngyszeme. 1890-es megalakulás óta könyvtárunk több helyre vándorolt. A Raichle Ferenc építőművész tervezte szecessziós épület, amely Városi Kaszinóként látott napvilágot, 1953 óta ad otthont intézményünknek. A már történelmet író könyvtár 130 éve él és lélegzik együtt Szabadka város polgáraival. Megálmodója Iványi István, gimnáziumi tanár volt. Nevéhez fűződik a Közkönyvtár létrejötte, amely a vala-

mikori városháza egy szobájában, 124 olvasóval és egy szekrényi könyvvel kezdte meg működését. A fennállásának 130. évfordulóját ünneplő Szabadkai Városi Könyvtár ma már közel 6000 könyvtáratagot számlál, és csaknem 400 000 írott anyaggal, a birtokában levő 8600 régi és ritka könyvvel, városunk aranybányája. Könyvtárunk rendelkezik a legnagyobb magyar könyvállománnyal a régióban.

Szerbia-szerte a Szabadkai Városi Könyvtár az egyedüli háromnyelvű könyvtár. Szakszolgálatainkban magyar, szerb és horvát nyelven történik az olvasókkal való kapcsolattartás. Programjaink is a kívánt nyelven kerülnek megrendezésre. Évente több mint 180 ezerre tehető a látogatók száma. Korabeli helytörténeti dokumentumok igazolják a nemzeti, nyelvi sokszínűséget, amelyet Szabadka ma is őriz és ápol. Nem véletlenül hívják a „Béke oázisának”.

A Szabadkai Városi Könyvtár törzskönyvtár, az Észak-bácskai régió 64 könyvtára felett végez vezetői, felügyeleti tevékenységet és képez összekötő szerepet (8 fiókkönyvtár, számos általános- és középiskolai könyvtár, Topolya és Kishegyes községek könyvtárai). Határon túli kapcsolatokat budapesti, szegedi, csongrádi, érdi, makói, mórhalmi könyvtárakkal ápol.

A Szabadkai Városi Könyvtár feladatai közé tartozik a könyvtár állományának gyarapítása, őrzése, valamint az időszerű követelmények figyelemmel kísérése és megvalósítása.

Fontos az olvasói elvárások kielégítése, a jó kapcsolat kiépítése és bővítése.

Könyvtárunk a kedvezményezett határon túli könyvtárak közé tartozik, Magyarországtól több formában érkezik segítség: a Márai-program, az EISZ Nemzet Program, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. pályázatai. Ez utóbbi pályázatokon nyert összeg segítségével épülhet fel a Szabadkai Városi

Könyvtár új épületszárnya az átriummal, multimediális felszereléssel – európai színvonalat biztosítva ezzel.

Berényi Eszter

Pályafutását általános iskolában, osztálytanítóként kezdte. 2004 óta a Szabadkai Városi Könyvtár munkatársa. A gyermekosztály könyvtáros pedagógusaként végezte feladatait, majd a felnőtt kölcsönző tájékoztató könyvtárosa lett. Jelenleg a könyvtár vezető könyvtárosaként tevékenykedik.

SZABADKAI VÁROSI MÚZEUM

Szabadkai Városi Múzeum

Cím: Szabadka, Zsinagóga tér 3.

Honlap: <https://www.gradskimuzej.subotica.rs>

E-mail: muzejsubotica@mts.rs

Szabadkán, a Magyar Királyság harmadik legnagyobb városában, viszonylag későn, 1892-ben alakult meg a Szabadkai Közkönyvtár- és Múzeum Egylet. A kutatások, gyűjtések azonban évtizedekkel korábban indultak, főleg a gimnáziumi tanárok kezdeményezésére. Az úttörők közül kiemelkedik Bibó Bige György, aki régészeti ásatásokat végzett a város területén, és Vojnich Oszkár, aki ázsiai és afrikai utazásai során gyűjtött értékes

tárgyakat. 1906-ban az egylet támogatás hiányában megszűnt, a tárgyak dobozokban, a gimnáziumban és magángyűjteményekben vészték át azokat az évtizedeket, amelyek 1948-as újjáalakulásáig tartottak. 2007-ben a szecessziós Dömötör-házba költözött a múzeum, amely a Raichle-palota és a Városháza után a harmadik épület, amely otthont ad az intézménynek.

Múzeumunk különlegességét környezete adja – munkatársaink egy többnyelvű, többnemzetiségű város múltját tárják fel és mutatják be.

Könyvtárunk az intézménnyel egyidős. Az első évben az állomány mindössze 200 kötetet számlált. Az évek során, a beszerzésnek és a cserepéldányoknak köszönhetően, ez a szám több mint 13 ezerre nőtt.

A múzeumi osztályoknak megfelelően az antropológia, biológia, néprajz, művészettörténet, történelem, restaurálás témaköréből gyűjtjük a régióban használatos nyelveken megjelent szakirodalmat. Állományunk

legértékesebb példányai azok az 1868 előtt kiadott művek, amelyek többek között az egykori főgimnázium, a Vojnich család és Zomborcsevics Vince hagyatékából származnak.

Hulló István

Biológus, író. Az Újvidéki Egyetem Természettudományi Karának Biológiai Intézetében diplomázott. Magiszteri fokozatot Újvidéken szerzett 1996-ban. 1982 és 1989 között általános és középiskolai biológiatanárként dolgozott Szabadkán, 1990 és 1994 között a szabadkai önkormányzat környezetvédelmi szakmunkatársa, 1994 és 1996 között a Palics-Ludas Közvállalat természetvédelmi szakmunkatársa, 1996 és 2001 között a szabadkai Egészségügyi Szakközépiskola igazgatója. 2001-től a Szabadkai Városi Múzeum igazgatója. Több kiadvány szerzője: *Madárlesen: jegyzetek Vajdaság élővilágáról* (2004), *Ködvirágos hajnalok* (2008), *Róka (tan)ösvény* (2010), *Palics madárvilága* (2016), *Észak-Bácska természeti értékei* (Kajdoci Lovász Gabriellával közösen, 2018).

Szarvas Gábor Könyvtár

Cím: Ada, Felszabadulás tér 3/A

Honlap: <https://www.biblada.org>

E-mail: biblioteka.ada@gmail.com

A Szarvas Gábor Könyvtár története hivatalos dokumentumok alapján 1957-től követhető nyomon. A 19. század második felében megalakult olvasóegyletek, egyházi, polgári és iparos olvasókörök azonban a könyvtár elődjének tekinthetők. Ezek az olvasóegyletek szép könyvtárlománnyal rendelkeztek, állományuk egy része napjainkban is megvan. Az adai könyvtár jogi státusa 1957 óta többszöri változáson ment keresztül. Volt, amikor

önálló jogi személyként létezett, többször azonban beolvadt a művelődési központba, és annak keretén belül mint a művelődési ház egyik tevékenységi ágazata működött. Önálló jogi státusát 1997-ben nyerte vissza, de tevékenységi köre változatlan maradt. A Szarvas Gábor Könyvtár jelenleg Ada község művelődési életének központi intézménye. A könyvtár többszintes épülete a város központjában helyezkedik el, az épületben kapott helyet a Bartók Béla Zeneiskola is.

2010 óta kiemelt jelentőségű művelődési intézmény a Szerb Köztársaságban élő magyar nemzeti kisebbség nemzeti öntudatának megőrzése és fejlesztése szempontjából. Tevékenysége a szokásos könyvtári tevékenységen túl a művelődési élet számos más területére kiterjed: színházi előadások, képzőművészeti kiállítások, zenei rendezvények, filmvetítések és további tevékenységek szervezése. A könyvtár fontos szerepet játszik a művelődési téren tevékenykedő amatőr és civil szervezetekkel való kapcsolattartásban is.

hetőséget kínál az olvasóközönség számára. Kétnyelvű közösség lévén könyvtárunk egyaránt beszerez szerb és magyar nyelvű könyveket, periodikát.

Célunk, hogy egyéneket és csoportokat egyaránt bátorítsunk a könyvekhez, információhoz, tudáshoz való korlátlan hozzáférés kihasználására. A Szarvas Gábor Könyvtár nyilvános közkönyvtárként működik, és online kapcsolatban van a Szirén integrált könyvtári rendszeren keresztül számos vajdasági és magyarországi könyvtárral.

Morvai Nagyballi Tamara

Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének mesterszakán diplomázott 2016-ban. 2013 óta a Szarvas Gábor Könyvtár munkatársa.

Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ

Cím: Zenta, Posta utca 18.

Honlap: <http://www.tlkk.org>

E-mail: info@tlkk.org

A zentai Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ 1977-ben jött létre egy közös szakszolgálat kialakításával: a városi könyvtár, a múzeum, a művelődési ház, két mozi és a felnőttképzést ellátó ún. munkásegyletem összevonásával. Ennek a közművelődési modellnek a célja, hogy a helyben lakók művelődéssel, közélettel, társas együttléttel kapcsolatos igényével és öntevékenységgel találkozzon az intézmény feltétel-

rendszere. Szintén cél volt, hogy az intézmény épületei az önként szerveződött zentai csoportok aktív és alkotó tevékenységének olyan színhelye legyen, amely egy egész régió művelődési és oktatási életét is mozgásba hozhatja, fellendítheti. A Városi Múzeumot a II. világháború után alapították, és a 70-es években vált alapszabályával összhangban a Tisza-vidék tájmúzeumává és tudományos intézményévé. Alaptevékenysége a néprajz valamennyi ágának kutatása, dokumentumainak és múzeumi tárgyainak gyűjtése, feldolgozása és bemutatása. Jelentős környékbeli helytörténeti anyaggal is rendelkezik. Keretében bontakozott ki 1952-ben a Zentai Művésztelep, a 90-es években pedig a Vajdasági Magyar Népzenei Archívum. A Munkásegyletemen kapott helyet a Budapesti Corvinus Egyetem, majd a Szent István Egyetem Kertészettudományi Kara Határon Túli Levelező Tagozatának Zentai Konzultációs Központja is. A Művelődési Ház mind a tájékoztatás, mind a kommunikáció, mind pedig a kreatív szférában szép eredményeket tud felmutatni. A Zentai Magyar Kamaraszínház és a Zentai Színtársulat is itt működik. Az intézmény legjelentősebb rendezvényei: a Hagyományaink Ünnepe, az Énekelt Verseket Zentai Fesztiválja, a Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny, a Zentai Művésztelep eseményei, a Középiskolások Szín- és Filmművészeti Vetélkedője, a Városi Múzeum hagyományos néprajzi tanácskozása stb. Művelődési központunk a szervezője és lebonyolítója a Zenta Város Ünnepe elnevezésű hagyományos városnapi rendezvénysorozatnak és a minden év augusztusában megrendezésre kerülő Táncpanoráma nevet viselő fesztiváljellegű nagyszabású rendezvénynek is. 2010 novemberében a Magyar Nemzeti Tanács a Központot kiemelt jelentőségű intézménnyé nyilvánította, 2012 óta pedig a Zentai Önkor-

mányzaton kívül társalapítója is. A zentai Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ a Magyar Nemzeti Tanács döntése alapján kiemelt jelentőségű kulturális intézmény, 2013-ban az alapítói jog részleges átruházása is megtörtént. A Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ szakszolgálatát egységes rendszerbe foglalja össze, koordinálja és irányítja az intézmény keretei közé tartozó szervezeti egységeket. A szakszolgálat a könyvelési, pénzügyi, ügyviteli és informatikai feladatok és munkafolyamatok elvégzésével döntő mértékben hozzájárul az intézményrendszer zökkenőmentes működéséhez.

ZENTAI VÁROSI KÖNYVTÁR

A Zentai Városi Könyvtár, amely a zentai Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ keretében működik, mint a Magyar Nemzeti Tanács kiemelt jelentőségű intézménye 650 négyzetméternyi működési területtel, a rendelkezésére álló Zentai Alkotóházzal, Felső-hegyen és Tornyoson egy-egy fiókkönyvtárral, valamint 7 könyvtárossal és egy takarítóval látja el alapvető közgyűjteményi feladatait. Bár több mint hetvenezer könyvtári dokumentummal rendelkezik, nem tartozik a Vajdaság legnagyobb közművelődési könyvtárai közé, ugyanakkor egyike azon keveseknek, amelyekben a könyvtári munka komplex gépesítése megtörtént. Gazdag a könyvtár helyismereti gyűjteménye is.

Könyvtárunk olyan közösségi tér, amely inspirációt ad a tanuláshoz, a munkához és a szabadidő tartalmas eltöltéséhez; hozzájárul a közösség fejlesztéséhez; gyűjti és hozzáférhetővé teszi a kulturális örökséget; a rendezvényeknek köszönhetően elősegíti a közösség erősítését, az összetartozás érzését. Nagyon fontos feladat hárul emiatt a könyvtárosokra is, hiszen a könyvtárosi lét hivatás és lehetőség, hogy közösségünk tagjait megismerhessük, megszeretessük velük a könyvet, a könyvekbe rejtett titkot, azaz olyan ismeretet továbbítsunk, amely fölemel és büszkévé tehet.

Fontos megemlíteni, hogy nagyon jó kapcsolatot ápolunk a vajdasági, az anyaországi könyvtárakkal. A csongrádi Csemegi Károly Könyvtár és Információs Központnak, valamint a Kapocs Könyvtári Csoportnak köszönhetően olyan hálózatot sikerült kialakítanunk, amely segíti munkánkat, és megerősít bennünket abban, hogy nem vagyunk egyedül, van kire támaszkodnunk.

Hugyik Richárd

Magyar nyelv és irodalom szakos tanár. A zentai Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ igazgatója.

ÚJVIDÉKI EGYETEM

MAGYAR TANNYELVŰ TANÍTÓKÉPZŐ KAR

Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar

Cím: Szabadka, Strossmayer utca 11.

Honlap: <http://www.magister.uns.ac.rs>

E-mail: office@magister.uns.ac.rs

Több mint 50 000 hallgatójával és 5000 dolgozójával az Újvidéki Egyetem az egyik legnagyobb oktatási és tudományos központ Szerbiában. Az Újvidéki Egyetem fejlett tudományos infrastruktúrával és jelentős innovációs potenciállal rendelkezik. A központi könyvtár, valamint a karok és intézetek könyvtárai minden mérvadó tudományterületet lefedő, gazdag könyvtárlománnyal rendelkeznek, illetve lehetővé

teszik a nagy elektronikus adatbázisokhoz való hozzáférést is.

Az Újvidéki Egyetem székhelye Újvidéken, a Duna-parti központi kampuszban található, a Péterváradai vár, illetve a régi városközpont közvetlen közelében. Ugyanitt van a Bölcsészettudományi Kar, a Mezőgazdasági Kar, a Természettudományi Kar, a Jogi Kar, a Műszaki Tudományok Kara, a Technológiai Kar, a Testnevelési Kar, az Élelmiszer-technológiai Intézet, valamint a szabadkai Közgazdasági Kar kihelyezett tagozata is. Gyakorlati okokból az Orvostudományi Kar, a Művészeti Akadémia, illetve az Alföldi Erdészeti- és Környezetfejlesztési Kutatóintézet a város más pontjain helyezkednek el.

A Pedagógiai Kar Zomborban, míg a Mihajlo Pupin Műszaki Kar Nagybecskerekben található. Szabadkán a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon kívül a Közgazdasági Kar, valamint az Építőmérnöki Kar működik.

Az Újvidéki Egyetem keretein belül a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar különleges helyet foglal el, hiszen lehetővé teszi a Szerbiában élő magyar közösség tagjai számára, hogy az európai standardoknak megfelelően valósíthassák meg kisebbségi jogukat a tudomány, az oktatás és a kultúra területén, ezenkívül hozzájárul a régió jószomszédi viszonyainak fejlődéséhez is.

Az Újvidéki Egyetem nagy egyetemi közösségének keretében működő 14 kar közül a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar a legfiatalabb, ahol kizárólag magyar nyelven folyik az oktatás. 2006-ban alakult meg, amikor az új intézmény új könyvtárat is kapott.

A kar könyvtára nagyjából 3000 könyvvel kezdte meg működését. Állományunk azóta mintegy 30 ezer könyvtári egységgel rendelkezik. A könyvtár megalapításának alapvető célja volt a legnagyobb magyar nyelvű pedagógiai és módszertani jellegű szakirodalmi bázis létrehozása a Vajdaságban.

Huszka Márta

Egyetemi tanulmányait 2004 és 2009 között végezte az Újvidéki Egyetemen, ahol osztálytanító mesterdiplomát szerzett. 2008–2009-ben a horgosi Október 10. Általános Iskolában dolgozott. 2009 óta az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar könyvtárának vezetője.

Vajdasági Magyar Művelődési Intézet

Cím: Zenta, Posta utca 18.

Honlap: <http://www.vmmi.org>

E-mail: info@vmmi.org

A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet regionális intézmény, tevékenysége kiterjed egész Vajdaságra. Az Intézetet a magyar nemzeti kisebbség kulturális örökségének és élő kultúrájának megőrzése céljából 2005-ben alapította a Magyar Nemzeti Tanács. A 2008-as évtől állami intézmény, társalapítója a Vajdaság Autonóm Tartomány, amely a magyar kisebbségi érdekképviselő erősségének bizonyítékeként meghatározó sarokkő az intéz-

mény történetében. Az Intézet a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetséggel partnerségben valósítja meg projektjeit. Szándéka szerint együttműködik az azonos területeken működő vajdasági intézményekkel, szervezetekkel. Feladata, hogy a vajdasági magyar nemzeti közösséget már átfogó, a legtöbb esetben mozgalmi jellegű kulturális szerveződésekkel közösen felvállalja az ott folyó munkának az irányítását, segítségét a kultúra és a tudományosság minden olyan területén, ahol önálló kisebbségi intézmények nem hozhatók létre (könyvtárak, múzeumok, levéltárak, műemlékvédelem stb.) – mégpedig az egész régióra kiterjedő közművelődési tanácsadással és szolgáltatásrendszerrel.

Az Intézet feladatkörei közé tartozik a közgyűjteményi és közművelődési feladatok ellátása, digitalizációs és dokumentációs tevékenység végzése, tudásháttér megalkotása (szakmai képzések és mentorprogramok segítségével), kulturális tartalmak szolgáltatása, tudományos kutatások és azok eredményeinek közreadásaként kiadói tevékenység, internetes adatbázisok működtetése, továbbá szakmai segítségnyújtás mindezen területeken. Az Intézet szolgáltatásai mindenki számára ingyenesen hozzáférhetők.

A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet négy, hasonló feladatok ellátására alapított tartományi intézménnyel, a horváttal, a románnal, a ruszinnal és a szlovákkal közösen

alakítja munkáját és együttműködését. Az Intézet alapító tagja a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztalnak, amely a közös múlt és az egységesülésre törekvő jelen újragondolásának szándékával jött létre. Ennek a sajátos intézményhálózatnak a célja a regionális sajátosságok megőrzése mellett a Kárpát-medencei magyar identitástudat erősítése a közművelődés eszközeivel; együttes közművelődési gondolkodásmód és közös cselekvés kialakítása képzésekben, művelődéskutatásban, jövőtervezésben, módszertani központok létrehozásában; az egységes szakmai minimum megfogalmazása egy közös magyar információs hálózat kialakításával és működtetésével, továbbá naprakész információk szolgáltatásával; nem feledkezve meg a multikulturális környezet lehetőségeinek hasznosításáról sem. Intézetünk a Nemzeti Művelődési Intézet határon túli partnerintézménye; illetve együttműködésben dolgozunk a budapesti székhelyű Magyarság Házával.

A budapesti Hagyományok Háza a teljes Kárpát-medencében létrehozta a Hagyományok Háza Hálózatot (HHH)¹, amelynek célja egy Kárpát-medencei szintű hálózat működtetése, és a népművészettel és néphagyománnyal foglalkozó szakma újraegyesítése. Intézetünk a HHH – Vajdaság háttérintézményeként a vajdasági hálózat munkáját koordinálja és segíti minden eszközével, minél szélesebb körben bekapcsolva a kezdeményezésbe a vajdasági népművészeti és mozgalmi szakmát.

Az Intézet könyvtára az intézmény küldetésével összhangban teljességre törekvően gyűjti a vajdasági magyar közösséghez kötődő könyveket, folyóiratokat és egyéb dokumentumokat. Gyűjteményében megtalálhatóak a vajdasági magyar szerzők művei, akár Vajdaság területén, akár más országban, akár eredeti nyelven, akár fordításban jelentek meg. Gyűjti a szépirodalmat és a szakirodalmat, ez utóbbin belül főleg a társadalom- és bölcsészettudományi művekből van jelentős gyűjteménye (történelem, honismeret, néprajz, szociológia, művészettörténet, irodalomtudomány). Az Intézet kiterjedt Kárpát-medencei kapcsolataiból kifolyólag más határon túli magyar közösségek dokumentumterme is szép számmal szerepel az állományban. Folyóirat-gyűjteménye 230 címet

¹ Ld.: <https://hagyomanyokhaza.hu/hu/node/2815>

tartalmaz, amelyek között megtalálhatóak a legfontosabb vajdasági magyar sajtótermékek, valamint szakfolyóiratok, települési hírlapok és még sok ritkaság – töredékes, vagy csak néhány számot megélt kisperiodikák is. Az Intézet fennállása óta több jeles vajdasági alkotó hagyatékával gyarapodott a könyvtár, így Deák Ferenc drámaíró, Dévavári Zoltán író, szerkesztő, Kovács Endre néprajzkutató, Bodor Anikó népzene kutató hagyatékával, továbbá Gerold László színikritikus, irodalomtörténész több mint 4000 kötetes gyűjteményével. Érdemes még megemlíteni két jelentősebb gyűjteményt, amelyeket Szeli István irodalomtörténész és Jung Károly folklórkutató adományozott Intézetünk könyvtárának. A gyűjtemény az Intézet székhelyén, valamint egy külső raktárban van elhelyezve. A teljes állomány megközelítőleg 15 000 kötetet ölel fel, amelynek katalogizálása folyamatosan halad. A könyvtár szolgáltatásai ingyenesek, beleértve a fénymásolatok és digitális másolatok készítését.

Az Intézet feladata a teljes vajdasági magyar kultúrkincs megőrzése digitális formában. Párhuzamosan zajlik a papír alapú anyagok, a hang- és mozgókép anyag mentése, a fotóanyagok feldolgozása. A megalapítástól működő Vajdasági Magyar Digitális Adattár (Vamadia) a 2020-as évtől a <https://www.vamadia.rs> oldalon kapott új formát és tartalmakat. E munkában nem vagyunk egyedül, hiszen a Kapocs Csoport könyvtárai közül is végzik ezt a feladatot, ahogyan a vajdasági levéltárakban, könyvtárakban, múzeumokban, műemlékvédelmi intézetekben egyaránt folyik digitalizáció. A Vamadia mindannyiunk forrása kíván lenni, ingyenes hozzáférést biztosítva a vajdasági magyarság digitálisan mentett szellemi, tárgyi és épített örökségéhez, valamint a kortárs alkotások digitálisan mentett tartalmaihoz. Ugyanakkor számba veszi azokat az alkotásokat és eredményeket is, amelyekhez szerzői jogi okok miatt nem csatolhat digitális tartalmat, így próbál teljes képet adni mindezen területekről.

Az Intézet további feladata, hogy kapcsolatba lépve a magyar tartalmakat, gyűjteményeket is gondozó vajdasági közgyűjteményekkel, segítse az ott folyó digitális mentést. Ennek megfelelően szakmai tanácsadást és felkészítést biztosít az ezt igénylő közgyűjteményeknek digitális műhelyek kialakításához, befogad külső anyagokat digitalizálás céljából, illetve elvégzi a digitális anyagok metaadatolását.

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló törvény meghozását követően 2013-ban minden külhoni régióban kezdeményezték a közös Külhoni Nemzetresz Értéktár felállítását. A vajdasági magyarság részéről 64 érték került be ebbe a gyűjteménybe, amelyeket felkért szakértők javasoltak a listára. 2015-ben életbe lépett egy törvényt módosítás, amely lehetővé tette azt is, hogy az anyaország mintájára a határon túli régiókban is létre lehessen hozni települési és tájegységi értéktárakat, s így itt is megvalósulhasson az alulról felfelé építkező értékpiramis elve. Az Intézet által üzemeltetett Vajdasági Magyar Értéktár oldalán² valamennyi értékkel bíró szellemi, emberi, tárgyi és természeti kincsün-

² Ld.: <http://ertektar.rs/>

ket szeretnénk összegyűjteni, rendszerezni és bemutatni mind a települési, tájegységi és vajdasági szintről. A helyi értéktárba bárki javasolhat értéket úgy, hogy kitölti és a helyi értéktár bizottságnak beküldi a javaslattevési űrlapot.

Az Intézet által létrehozott Délvidéki mártírium 1944–1948 adatbázis célja az 1941–1948-as időszakra vonatkozó kutatások összegzése és az emlékezetgyűjtés. A levéltári kutatások során a <http://martirium.vmmi.org> honlapon 7511 áldozat adatait rögzítették a kutatók a 2015-ös évvel bezáróan. Az adatbank egyes adataihoz – ahol rendelkezésre áll – hozzá vannak rendelve a szakirodalmi források, így nemcsak az adatok, de a források is követhetők. Digitalizált dokumentumok, kiadványok szintén megtalálhatók az oldalon, amelyek a kutatók számára jelentősek lehetnek.

Gondi Martina

2006 óta a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet munkatársa. Munkáját a közművelődési területen kezdte, majd 2015-től az Intézet minden területén foglalkozik a projektek kísérésével és irányításával.

Vázsonyi Csilla

Az intézet könyvtárosa, a Kapocs Könyvtári Csoport, a Vamadia-projekt, az Értéktár-mozgalom koordinátora. Néprajzkutató, kulturális örökségvédelemmel megbízott munkatárs.

Virág Kiss Anita

Közművelődési referens, az intézetben projektmenedzsmenttel foglalkozik, kiemelten a következő területeken: ifjúságsegítés, módszertani képzések kidolgozása és levezetése, műkedvelő mozgalmak segítése (színjátszás), munkafolyamatok lebonyolítása és a kollégák segítése.

KIADÓK

Az Akadémiai Kiadó Magyarország legrégebbi, 1828 óta működő kiadója, a közép-európai régió tudományos piacának vezető tartalomszolgáltatója. A kiadó több mint hatvan magyar és idegen nyelvű tudományos folyóiratot ad ki a magyar és a nemzetközi piac számára, elsősorban online tartalomszolgáltatásként, többségüket nyomtatott formában is.

A kiadó második szakterülete a magyar egynyelvű és kétnyelvű szótárkiadás. A szótárak 1998 óta folyamatosan bővülő, strukturált adatbázisban, számos programozott kényelmi funkcióval ellátva, online szótárszolgáltatás keretében és nyomtatott formában is megvásárolhatók.

Harmadik nagyobb kiadási területe a tudományos könyvek, tudományt népszerűsítő művek, felsőoktatási tankönyvek, valamint a tudomány alapvető kézikönyvei. 2016 óta ezek a művek egyrészt visszamenőlegesen digitalizálva (ez a régebben megjelent, időtálló akadémiai kiadványokat jelenti), másrészt az új tartalmakkal bővítve, online szolgáltatásként, a MeRSZ okoskönyvtárban érhetők el.

A kiadó alapítója és egyik tulajdonosa a Magyar Tudományos Akadémia, többségi tulajdonosa a Wolters Kluwer multinacionális információszolgáltató vállalat.

AZ AKADÉMIAI KIADÓ EGY- ÉS KÉTNyelvű SZÓTÁRI ADATBÁZISA

A kiadó alapítása óta folyamatosan ad ki szótárakat. Az MTA elődjét, a Tudós Társaságot szótárak, folyóiratok és a tudomány műveléséhez szükséges kézikönyvek kiadása céljából hozták létre. Az Akadémia alapítása körüli időszakot a Habsburg Monarchiától való elszakadás, a független Magyarország felépítésének gondolata és terve határozta meg. Az önállósodásban mint nemzeti törekvésben kiemelt szerepe volt a magyar nyelv használatának: „Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós...”. Magyar nyelvű színház, magyar nyelvű könyvkiadás, magyar nyelvű parlament – ezek lelkesítették az akkori magyarságot.

Ebben a korszakban jelent meg a társaság első kiadványa: *Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai* – a magyar nyelv rendszerező, az írásbeli kommunikációt előmozdító regulája és az első szótár, Vörösmarty Mihály *Magyar–német zsebszótára* (1832).

Történelmi korszakok, kormányok, rezsimek váltották egymást, két világháború pusztított, de a Magyar Tudós Társaság eredeti gondolata, miszerint kellene egy tudományos kiadó, amely magyar nyelven adja ki a magyar tudomány eredményeit és a tudomány műveléséhez elengedhetetlenül szükséges kézikönyveket, szótárakat, maradandónak, időtállóknak és értékesnek bizonyult.

Az Akadémiai Kiadó a következő, 1950 utáni periódusban, a szocializmus múltat eltörölő és újat építő korszakában nyerte el mai nevét, és ekkor rendelték az MTA felügyelete alá. A cél ugyanaz volt: a magyar tudományos eredmények közzététele magyar és idegen nyelven. Ebben a korszakban az Akadémiai Kiadó mint állami vállalat abszolút monopolhelyzetben volt, versenytársak nélkül, kizárólagos joggal rendelkezett folyóiratok, lexikonok és szótárak kiadására. A megírás, szerkesztés, kiadás és gyártás költségei rendelkezésre álltak. Ez volt a kiadó legtermékenyebb korszaka. A szótárakat érintette a legkevésbé az ideológiai nyomás, szakmailag világszínvonalú szótárak készültek. A hatalmas mennyiség egyrészt a monopolhelyzetből adódott, másrészt folyamatosan rendelkezésre állt egy belső szerkesztői stáb, harmadrészt megvolt hozzá a kiadói szakértelem. A szakszerkesztőségekben az arra szakosodott szerkesztők szerkesztették és alkották meg a szótárakat, lexikonokat. A minőségi, profi szótárszerkesztés időigényes és költséges vállalkozás, és hosszabb tanulási folyamat eredményeként megszerzhető szaktudást igényel. Nyelvismeretet, nyelvészeti alapismereteket és precíz filológiai munkát, sok-sok utánanézés, szakmai konzultációt kíván. A kiadóban a hosszú évek alatt létrejött szótárszerkesztőség mint szellemi műhely olyan hozzáadott értékkel rendelkezett, amely másutt nem volt. Ez a termékeny és magas színvonalú „szótártermelési” időszak 1950-től 1990-ig tartott.

1996 áprilisában a Wolters Kluwer multinacionális kiadó lett az Akadémiai Kiadó többségi tulajdonosa. Az új tulajdonosi szerkezet következtében jelentős tőke áramlott be a kiadásba, és a három fő terület némi profiltisztítás után megmaradt. Megkezdődött a teljes szótári portfólió digitális adatbázisba rendezése, szerkesztése, bővítése, frissítése. A tartalom és a szótári tartalmat közvetítő szoftver együttes felépítése világszínvonalú adatbázist eredményezett. A <https://szotar.net> domain regisztrálása 1998-ban megtörtént. Mind az XML-adatbázis, mind az adatbázis létrehozását elősegítő technológia egyedülálló volt Magyarországon. Akkor ez a hatalmas beruházást és emberi erőforrást igénylő innováció korainak bizonyult. A szótárakat továbbra is nyomtatott formában vásárolták. Az ekkortól épített adatbázis lett a jövő záloga. A kiadó volt Magyarországon az első, amelyik képes volt arra, hogy az adatbázisból bármikor, bármilyen kimenetet létrehozson: nyomtatott művet, CD-ROM-mal, majd online hozzáféréssel, csak online szolgáltatást, bármilyen eszközön és bármilyen szoftverhez integrálva. A kiválasztott technológiai háttér időtállóan

bizonyult, a kiadó 2003-ban elsőként tudott online tartalmaival a EISZ Nemzeti Programhoz csatlakozni.

Ma a program segítségével 31 online szótárhoz férhetnek hozzá az intézményi felhasználók. Kitágult és jelentősen megváltozott a formátum és a hozzáférés módja. Ma egyetlen szolgáltatási felületen, ugyanabban a keretrendszerben használható, kereshető valamennyi szótár. Számos kényelmi funkciót dolgoztunk ki a szótári adatbázis folyamatos építésekor. A magyar nyelvű kereséseket ragozott alakban is beírhatja a felhasználó. Az angol szótárban a kiejtés kattintással maghallgatható. Az adatbázis szótárai minden ma létező platformon használhatók és az MS Word szövegszerkesztőjébe is beépíthetők.

Ugyanakkor nem egyenszótárakat hoztunk létre (az ilyen kísérletek megbuktak a szakmában), hanem az adott nyelv nyelvi sajátosságait messzemenően figyelembe vevő, egyedi szótári alkotásokat. A szótári adatbázisok folyamatosan, ütemezetten frissülnek, és ez nemcsak a tartalmi bővítésekre, kiegészítésekre, korrekciókra vonatkozik, hanem az informatikai megoldásokra is. A globális rendszer fejlesztésének előnye, hogy valamennyi tartalmat érinti (pl. szótóves, ékezetek nélküli keresés, transliterációs keresés a nem latin betűt használó nyelvek esetében). A szótári adatbázis a felhasználói igényeket a lehető legnagyobb mértékben tudja kiszolgálni. Az adatbázis – összetettsége és információgazdagsága következtében – API segítségével más informatikai rendszerekbe integrálható. A sok-sok folyamatos szakmai, szerkesztési munka meghozza a gyümölcsét: a legkorszerűbb nyelvtechnológiai megoldások és profi szótárszerkesztők, lexikográfusok közös munkája eredményeképpen olyan hatalmas adatbázis jött létre, amely hosszú távon biztosítja, hogy a szótárhasználókat a legjobb szótárakkal lássuk el.

Vörösmarty szótára véges számú szótárhasználóhoz jutott el – ma fizikai, földrajzi határok nélkül, formátumbeli korlátok nélkül szótárazhatunk.

Egy 2018-as, 29 európai országot érintő és 9099 főt megkérdező online kutatás feltérképezte, milyenek a szótárhasználati szokások, és milyen szótárat igényel a mai szótárhasználó.¹ A kutatás eredményei szerint a felhasználó elsősorban azt várja a szótártól, hogy legyen hiteles, megbízható, áttekinthető, naprakész, gyors, hozzáférhető és testre szabható. Az online tartalomfogyasztási kultúrában nincs jelentősége a földrajzi helynek, csak internetre van szükség.

Az Akadémiai Kiadó szótári adatbázisa szakember által szerkesztett szótárakból áll, profi kiadói, informatikai háttérrel rendelkezik. Az XML-alapú, strukturált adatbázis 35 millió szótári adatot, 5 millió címszó értékű keresőkifejezést, 40 szótárat tartalmaz 12 nyelven (magyar, angol, német, francia, olasz, spanyol, holland, orosz, svéd, latin, szlovén, kínai).

¹ KOSEM, Iztok [et al.]: The Image of the Monolingual Dictionary Across Europe. Results of the European Survey of Dictionary Use and Culture. = International Journal of Lexicography, 32. évf. 1. sz. 2019. 92-114. p. DOI: [10.1093/ijl/ecy022](https://doi.org/10.1093/ijl/ecy022)

A program biztosítja a gyors keresést: 0,2 másodperces átlagos keresési idővel, prediktív szövegbevitellel, szótöves kereséssel, transliterációval, ékezet, szóköz nélküli kereséssel segíti a felhasználókat. A felület automatikusan alkalmazkodik a képernyőmérethez és a futó szoftverhez.

A határon túli magyarságot az anyanyelv és az azonos nemzeti identitástudat köti össze. A szotar.net-en hozzáférhető szótárak elsősorban magyar anyanyelvű használóknak készültek. Az anyanyelvi szótárakhoz (*A magyar helyesírás szabályai, Magyar értelmező kéziszótár, Magyar szinonimaszótár*) való hozzáférés elemi igény. Hasonlóan fontos igény a nagy, kurrens nyelvek szótáraihoz való hozzájutás. Emellett a kevésbé használt nyelvek szótárait is közzétesszük. Most készül a lengyel és a szerb szótár. A folyamatos fejlesztés mind a tartalmakra, mind a technológiára érvényes a szótárhasználók minél teljesebb körű kiszolgálása érdekében.

A MAGYAR ELEKTRONIKUS REFERENCIAMŰ SZOLGÁLTATÁS (MERSZ)

Magyarország legrégebbi kiadói műhelye és legmodernebb kiadói megoldása – így foglalható össze az Akadémiai Kiadó online okoskönyvtárának célja és küldetése, azaz a legnemesebb kiadói hagyományokat, az idők során felhalmozott szaktudást és az innovációt ötvözve fenntartható és jövőbe mutató megoldást kínálni a magyar nyelvű tudományoskönyv-kiadás egyre nyilvánvalóbb nehézségeire.

A MeRSZ a legváltozatosabb tudományterületeket képviselő lektorált kézikönyveket, monográfiákat, tanulmányköteteket, felsőoktatási tankönyveket és jegyzeteket gyűjti és adja közre. Célja, hogy a hazai szerzők kéziratái a hagyományos kiadói gondozás és a rugalmas technológia révén minél gyorsabban és hatékonyabban eljussanak olvasóikhoz, minden korábbinál szélesebb körű terjesztést, nagyobb láthatóságot biztosítva a műveknek – a digitális megjelenés mellett akár nyomtatott formában is.

Az elmúlt évek tapasztalata megmutatta, hogy a folyamatosan csökkenő példányszámok mellett a nyomtatott szakkönyvek kiadása önmagában már nem fenntartható. Az ilyen művek közreadásának egyértelmű útja a digitalizáció, ám az korántsem magától értetődő, hogy melyik modell és kiadási forma szolgálhatja ki leghatékonyabban a megváltozott olvasói igényeket ebben az új, felfokozott tempójú, folyamatosan friss tartalmakat igénylő környezetben.

A kiadó a kezdetben CD-n, DVD-n megvásárolható, később letölthető PDF-változatok után a 2010-es évek elején kezdett bele a valódi e-könyvek kiadásába: EPUB és MOBI

formátumban tette elérhetővé a szakkönyvek jelentős részét, és minden új nyomtatott kiadás mellé az e-könyves változat is megjelent. Az e-könyvekre azonban egészen minimális vásárlói igény mutatkozott, mivel a felhasználók digitális tartalomfogyasztási módja megváltozott: a letölthető formátumok helyett az internetes keresőkhöz hasonló gyorsasággal szeretnék elérni a kívánt tartalmakat, mindehhez a számítógép mellett egyre inkább mobileszközöket használva.

A megoldást egy online platform és szolgáltatás kifejlesztésében láttuk, amely gyorsan, kényelmes funkciókkal kiegészítve, bármilyen eszközön biztosíthatja a tartalmak elérését. Kiadónk 2016 januárjában indította el online tartalomszolgáltatását MeRSZ néven, amely jelenleg több mint 600 mű teljes szövegű elektronikus elérését biztosítja, és évről évre mintegy 150-200 új címmel bővül. A gyűjteményben a legkülönbözőbb tudományterületek képviseltetik magukat, a gazdasági és jogi kiadványok mellett nagyszámú műszaki, természettudományos, illetve humán- és társadalomtudományi tartalom is elérhető.

A MeRSZ online könyvtár folyamatosan bővülő kínálatával, országos lefedettségével, felhasználóinak hétről hétre növekvő számával minden korábbinál hatékonyabb terjesztést, nagyobb láthatóságot biztosít az itt megjelenő műveknek. A kifejezetten a tanulás, oktatás és kutatás céljára létrehozott és azóta is nagy erővel fejlesztett online könyvtár tudása messze felülmúlja a jelenleg ismert egyéb e-könyves megoldásokét. A MeRSZ minden eszközön és környezetben reszponzív, egységes megjelenést nyújt, használatához mindössze egy böngészőre és internetkapcsolatra van szükség. A webes felület mellett mobilalkalok szolgálják ki az egyre nagyobb számú mobileszközön olvasó felhasználót.

A tartalomban való gyors és kényelmes navigáció mellett a releváns információ pontos és gyors elérését akár a teljes adatbázis, akár egy-egy mű szövegében való keresés segíti. A rendszer emellett egyéni könyvjelzők és jegyzetek elhelyezését, illetve saját tartalmak létrehozását és megosztását is lehetővé teszi. A digitális formátumnak köszönhetően a kattintható belső és külső hivatkozások mellett a művekben változatos multimédiás elemek (videók, animációk, hangok, letölthető objektumok) is elhelyezhetők.

A gyors és kényelmes használatot biztosítja, hogy a megjelenítéshez szükséges konverzió futási időben zajlik, így elkerülhető a nagyméretű fájlok letöltésével járó várakozás. Az online megjelenés lehetőséget teremt a könyvek frissítésére is, hogy a felhasználók mindig naprakész tartalmakat kapjanak. A dokumentumok letöltése helyett azok online szolgáltatásán alapuló modell egyszersmind a jogosulatlan felhasználás ellen is lényegesen komolyabb védelmet nyújt, mint a hagyományos e-könyves megoldások.

A MeRSZ-en megjelent könyvek teljes értékű, digitális kiadásnak minősülnek, ISBN és DOI azonosítót kapnak, illetve a Magyar Tudományos Művek Tárában is feltüntethetők, és idézeteket is lehet rájuk gyűjteni. A művek a bekezdések szintjén hivatkozhatók, az idézett

szöveghely pontos bibliográfiai leírása egyetlen kattintással választható formátumban kimásolható vagy valamely hivatkozáskézelő programba letölthető.

A MeRSZ használóinak köre a szolgáltatás elindítása óta dinamikusan bővül. Az EISZ Nemzeti Program révén mára a legtöbb hazai (és számos határon túli) egyetem, a nagyobb könyvtárak és több kutatóintézet, közgyűjtemény IP-tartományából (illetve Shibboleth-azonosítással vagy VPN-nel tetszőleges külső helyszínről) bárki számára szabadon elérhető az adatbázis teljes tartalma. Az aktív felhasználók száma meghaladja az 50 ezer főt, és ez a szám hétről hétre folyamatosan növekszik. Az elérhető művek és a felhasználók számának bővülését jócskán meghaladó ütemben erősödik a használat is. Az első év néhány ezres kattintásszáma után 2019-ben egy év alatt, 2020-ban csupán fél év alatt 2,5 millió dokumentummegtekintést regisztráltunk.

A tartalom bővítés során a kiadó legfőbb szempontja, hogy a felhasználók szükségleteit megismerve olyan művekkel töltsse fel az adatbázist, amelyek (újra)megjelentetésével régóta adós a hazai tudományos könyvkiadás, illetve amelyek az egyes intézmények oktatási gyakorlatában fontos szerepet kapnak. Mindez a korábban megjelent, ám sok esetben már csak nehezen vagy egyáltalán nem hozzáférhető művek mellett új kéziratok publikálását is jelenti. Egyaránt cél az értékmentés és a friss publikációk támogatása, aminek költségét a kiadó saját forrásból fedezi. Digitális könyvkiadási programja keretében az Akadémiai Kiadó szerzői számára díjmentes online publikációs lehetőséget kínál, teljes körű kiadói szolgáltatással.

A MeRSZ meredeken emelkedő látogatottsága igazolta a tudományos és szakkönyvkiadás digitális transzformációjáról alkotott kiadói elképzelést, ugyanakkor az elmúlt évek azt is megmutatták, hogy a szerzők részéről – bár egyre csökkenő mértékben – továbbra is érzékelhető igény van a hagyományos megjelenési formára is. Éppen ezért kiadói folyamatainkat úgy alakítottuk, hogy a beérkezett, szakmai és formai bírálaton elfogadott kéziratok számára a digitális kiadás mellett hatékony és gyors nyomtatott megjelenést is tudjunk biztosítani.

Földes László

A Kossuth Kiadói Csoportot a Kossuth Kiadó, a Noran Libro Kiadó, a Naphegy Kiadó, a Ventus Libro Kiadó és a Ventus Commerce Kiadó alkotják. A csoport tagjai közül a Kossuth Kiadó Magyarország egyik legjelentősebb kiadója, elsősorban az ismeretterjesztő könyvek műfajában. Tevékenységére a különleges, saját fejlesztésű programok jellemzőek.

Kiadónk piacvezető az ismeretterjesztésben, a magyar sorozatfejlesztésben, a hangskönyvkiadásban, az egyedi kivitelezésű könyvek kiadásában (*Amor Librorum*). Szaktudományos, valamint tudományos–ismeretterjesztő kínálatunkban megtalálhatók a tanulási és oktatási segédletek és szótárak, lexikonok és enciklopédiák, a magyar és a világtörténelem, a filozófia, a pszichológia, a közgazdaságtan képviselőinek művei, továbbá egészségkönyvek, történelmi, művészeti, tudományos sorozatok, informatikai kézikönyvek.

A legtöbb olvasó a saját fejlesztésű, tartalmilag és kivitelben is rendkívül igényes, nagy-szabású művészeti, tudományos, irodalmi sorozatok kiadójaként ismeri a Kossuth-ot. Ilyen sorozat a *Magyar Kódex* (átfogó művelődéstörténet), a *Kontinensről kontinensre*, a *Magyar építészet története*, a *Magyar Tudománytár* (a Magyar Tudományos Akadémiával közös kiadásban), a *Mindentudás Egyeteme*, a *Magyar Örökség*, valamint a *Magyarország története*, *A magyar festészet mesterei*, *A magyar próza klasszikusai*, a *Klasszikus magyar líra* és a *Sorsfordítók a magyar történelemben* sorozat. Kiadványaink között szerepel a 25 kötetes *Britannica Hungarica Nagylexikon*.

A Kossuth kiadásában 2011 óta jelenik meg magyarul a BBC History történelmi magazin, 2018 óta pedig a *BBC Világtörténelem* című folyóirat. A BBC magazinokhoz kötődve a kiadó vezette be Magyarországon a magazinpiac újdonságát, a bookazine-t, amely könyvbe illő tartalmakat dolgoz fel magazinos szerkezetben, olvasmányosan, gazdag képanyaggal illusztrálva.

A kiadói csoport tagjai közül a Noran Libro Kiadó a kortárs és klasszikus magyar prózából, valamint a pszichológia, a szociológia, a politológia és más társadalomtudományok fontos műveiből válogat. A Naphegy Kiadó az igényes szülőknél és a 3–13 éves korosztálynak adja ki gazdagon illusztrált mesekönyveit, valamint fejlesztő és ismeretterjesztő albumait.

A *Cultiris Kulturális Képügynökség* (www.cultiris.com) a Kossuth Kiadó internetes webáruháza, amely több millió válogatott képet és illusztrációt forgalmaz a tágabb értelemben vett kultúra és tudomány területéről. A Cultiris mintegy 140 magyar fotós és grafikus, valamint tíz jelentős közgyűjtemény műveit, illetve reprodukcióit, továbbá hat nagy nemzetközi kulturális képügynökség képeit forgalmazza.

A *Multimédiapláza* (www.multimediplaza.com) a Kossuth Kiadói Csoport kulturális webáruháza 2010 óta. Hetven kiadó közel 7000 elektronikus könyve, és több mint 250 hangoskönyv vásárolható meg, és tölthető le állományából. A Kossuth Kiadói Csoport üzletpolitikájának fontos eleme, hogy elektronikusan is megvásárolhatóvá tegye szinte minden olyan saját kiadású könyvét, amely alkalmas e-könyvként való olvasásra.

A Kossuth Kiadó háromszor nyerte el az *Év Kiadója* címet, 2014-ben pedig az először átadott *Provident Társadalmi Hasznosság Díjat*.

A Kossuth Kiadó 2020. január 1. óta szolgáltatója EISZ-partnereinek a 2020-ra összeállított e-könyv-adatbázisát a <https://zeusz.kossuth.hu> weboldalon. A szolgáltatás igénybevétele IP-azonosítással történik, de bármely partnerünk számára lehetővé tesszük a jelszavas hozzáférést is.

A weboldal felépítése, használata az egyszerűséget, áttekinthetőséget, gyors hozzáférést szolgálja. A *Katalógus* menüpont segítségével letölthető az adatbázisban található művek címlistája az ISBN-számmal. A katalógus sorai tartalmazzák az adott mű internetes oldalának címét az adatbázisban és az Országos Széchényi Könyvtár katalógusában. Az egyes kiadványoknál szerepel az eredeti (nyomtatott) kiadás borítója, rövid szöveges leírás, valamint az alapvető bibliográfiai adatok (szerző, fordító, kiadó neve, megjelenés éve, oldalterjedelem).

Tizenkét kategóriában 228 tudományos könyv, publikáció, lexikon olvasható PDF-formátumban, egy részük epub-formátumban letölthető. A művek jelentős része nyomtatásban már nem kapható. A kiadó EISZ-partnerei ezen felül grátisz tartalomként olvashatják a magyar BBC History történelmi folyóirat 2019. december 31-ig megjelent összes lapszámát PDF-formátumban. 2021. január 1-vel várhatóan kb. 50 címmel – a Kossuth Kiadó és a Noran Libro Kiadó kiadványaival – bővül az e-könyv-adatbázis.

Az adatbázis kiadványai között legnagyobb számban az *Enciklopédiák*, a *Filozófia*, *etika*, a *Lélektan*, a *Magyar történelem*, a *Politika* és a *Világtörténelem* kategóriákban található kötetek.

Az *Enciklopédiák* csoportban a 25 kötetes *Britannica Hungarica Nagylexikon* és a *Minindentudás Egyeteme* sorozat hat kötete található. Utóbbi a nagyszerű előadássorozat

illusztrált, szerkesztett előadásszövegeit tartalmazza, míg előbbi 10 500 oldalon 40 ezer szócikket és több mint 10 ezer illusztrációt.

A *Filozófia, etika* kategóriában a *Kis filozófia* sorozat több kötete is megtalálható (Husserl, Unamuno, Bertrand Russel, Max Weber, Montesquieu stb.); a műfajt olyan további tudósok művei fémjelzik, mint Ansel Éva, Arendt, Hobbes, Spengler, Scruton vagy Tatarkiewicz.

A *Gazdaság* kategória tartalmazza Peter Lee és Athony B. Atkinson egy-egy kötetét, Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor nagyszabású munkáját a „szellemi termelési mód”-ról, valamint a kiadó korábbi gazdálkodási, üzleti kiadványi közül számosat, amelyek közül Gazdag László *Környezet-gazdaságtanát* és Virág Miklós és szerzőtársai pénzügyi elemzési szakkönyvét lehet kiemelni.

A kiadói csoport gazdag kultúr-, művelődés- és művészettörténeti választékából válogattunk az *Irodalom- és kultúrtörténet* elnevezésű kategóriába. A tág merítésből kiemelt figyelmet érdemelnek a Monok István által szerkesztett *Kulturális örökség* sorozat kötetei. Olyan további művek találhatók itt, mint például Fredric Jameson könyve a posztmodernről, vagy Szabolcsi Bence zenetörténete. A gyűjteményben szerepel Kerekes Pál és szerzőtársai e-könyvészeti alapműve és Sipos Anna Magdolna *Könyvtári reneszánsz: Könyvtárak az információs társadalomban 2.0* című monográfiája.

A *Lélektan* csoportban klasszikusok (Adler, Ferenczi, Freud, Chomsky) mellett a legújabb eredményeket feldolgozó hazai szerzők szakmunkáit állítjuk a középpontba: Gerevich József pszichológiai és Csepeli György szociálpszichológiai könyveit, valamint Simon-Székely Attila egyetemi tankönyveit. Olyan különleges, egyedi műveket is találunk itt, mint például Gyömbér Noémi és Kovács Krisztina sportpszichológiai munkái, Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor *Beszélő házak* című műve, valamint Fodor László *Gazdaságpszichológiája*.

A magyar történelemről szóló könyvek több mint húsz éve a kiadó egyik pillérét alkotják. A korábbi címek közül Kristó Gyula műveit, a koncepciós perekről szóló sorozatot, valamint Huszár Tibor Kádár-monográfiáját emeljük ki. Az újabban megjelent publikációk közül Ormos Mária új és újraszerkesztett, átdolgozott köteteit, Szabó Péternek a doni katasztrófáról szóló új könyvét ajánljuk, de 20. századi történelmünkről más fontos szakkönyvek is elérhetők, pl. Catherine Horel Horthy-monográfiája. A kilencvenes években a kiadó egyik fő profilját alkották a világtörténelmi témákról szóló művek. Közülük számosat lehet megtalálni ebben a kategóriában, hogy csak Claude Lanzmann *Soah* című könyvét említsük.

A politológiai és egyéb, politikával foglalkozó kiadványok is hagyományosan a Kossuth Kiadó profiljának részei. Az ezredforduló éveiben a politikai személyiségekhez kötődő munkák domináltak (pl. Horn Gyula, Nyers Rezső, Pozsgai Imre, Angela Merkel), míg a

jelenkorban kiadásunk az Európai Unió, valamint a hazai intézményrendszer működésével kapcsolatos publikációk felé fordult. (Ágh Attila, Sárközy Tamás, Pataky Ferenc, Tömpe István, Progress-könyvek.) A Politika kategóriájához lazán kapcsolódik a *Memoár, interjú* csoport, amely többek között Ferge Zsuzsa, Fejtő Ferenc és Mizsei Béla életútjáról szóló műveket tartalmaz.

A *Szociológia* csoportban elérhető Csepeli György szociálpszichológiai művei mellett Pataki Ferenc, Síklaki István és Radó Péter egy-egy kötete, valamint Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor *Túlélési stratégiák* című munkája.

A *Természettudomány* kategóriában kevés cím, de jelentős szerzők találhatók: Vízi E. Szilveszter, Csányi Vilmos, Almár Iván és Papp-Váry Árpád egy-egy művét lehet itt olvasni, valamint Kitty Ferguson monográfiáját Stephen Hawkingról.

A Kossuth Kiadó a <https://zeusz.kossuth.hu> weboldalon 2021-ben is biztosítja partnereinek a tudományos és oktató munka segítésére összeállított e-könyv-adatbázist. Szolgáltatásával kapcsolatban örömmel fogadja az olvasók észrevételeit, javaslatait.

A Szakkiadók Társulása, röviden Szaktárs adatbázis portál azzal a céllal jött létre, hogy egyközös felületen gyűjtse össze és korszerű módon tegye közzé a legfontosabb magyar szakkönyvkiadók műveit. Célunk, hogy a csatlakozott kiadók minden műve egységesen, kereshető formában váljon elérhetővé, legyen szó a legrégebbi vagy akár a legfrissebb kiadványokról.

A Szaktárshoz csatlakozott kiadókra digitális könyvtári szolgáltatásként külön-külön van lehetősége előfizetni az intézményeknek, de a felület biztosítja a különböző kiadói tartalmak közös keresési lehetőségét is. A csatlakozó kiadók száma folyamatosan nő, 2021-től immár 16 meghatározó magyar szakkiadó 20 ezer kötetnél is nagyobb portfólióját kínáljuk, köztük a legmeghatározóbb határon túli kiadókét is. A kínálatban a társadalomtudományok dominálnak, de az irodalom, történelem, politológia, zene, néprajz, filozófia, pedagógia, pszichológia, jog és közgazdaságtan mellett nyelvészetre, teológiára és agrártudományokra specializálódott kiadók is szerepelnek. Minden kiadó esetében fontos cél, hogy lehetőleg az eddig megjelentetett összes könyve beépüljön a szolgáltatásba, így a szakmai anyagok mellett szépirodalom és egyéb témák is megjelennek a kínálatban. A naprakész szakmai tartalmak közreadása mellett az is célja a szolgáltatásnak, hogy a teljességre törekedő archívumként mutassa be egy-egy kiadó eddigi történetét, őrizze meg az utókor számára az eddigi szakmai teljesítményt.

A <https://www.szaktars.hu/> szolgáltatás a magyar tudományos és szakkiadványok körének egy újabb fontos szegmensét igyekszik lefedni, jól illeszkedve az Arcanum Adatbázis Kiadó által korábban már életre hívott hasonló célú portálok sorába. A periodikumok (Arcanum Digitális Tudománytár, <https://www.arcanum.hu/hu/adt/>), a legfontosabb lexikonok és alpművek (Arcanum Kézikönyvtár, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/>), a közgyűjtemények anyagai és publikációi (Hungaricana, <https://hungaricana.hu/>) mellett, mostantól a friss szakirodalom és a teljes kiadói portfóliók segítik a Szaktárson keresztül a minden korábbinál gyorsabb, komplexebb és kényelmesebb munkavégzést, tanulást, forrásokhoz való hozzáférést.

A portálhoz csatlakozott kiadók művei mindenki számára szabadon kereshetők, a tartalmak hozzáférésehez azonban intézményi előfizetés szükséges. A szolgáltatást megrendelő

felsőoktatási intézmények hallgatói számára Shibboleth rendszeren keresztül otthoni hozzáférést is biztosítunk. A felhasználói felület döntően megegyezik a már sokak által ismert és használt más, Arcanum által fejlesztett adatbázisokéival. Ennek köszönhetően a felhasználók első látásra is egy ismerős, áttekinthető, jól használható szolgáltatási felületet kapnak, nincs szükség hosszadalmas ismerkedési–tanulási folyamatra, ami nagyban segíti a felhasználás gyors elterjesztését egy-egy intézményen belül.

Az alábbiakban bemutatott források mellett 2021-ben további kiadói adatbázisok is elérhetővé válnak a Szaktárs felületen: a Kalligram Kiadó, a Kriterion Kiadó, a Múlt és Jövő Kiadó, a Szent István Társulat szinte teljes portfóliója mellett az Akadémiai Kiadó Akadémiai Digitális Archívuma és a Tinta Kiadó SzakKönyvTár adatbázisa.

ATTRAKTOR KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/attraktor>

A publikálás terén a kiadó feladata a magyar filozófiai és történeti fordításirodalom térképén még létező jónéhány fehér folt némelyikének eltüntetése – beleértve az antik, illetve a közép- és koraújkorai klasszikus szerzők korábban kiadatlan, vagy már megjelent, de a nagyközönség számára régóta hozzáférhetetlen fordításainak közzétételét. Szintén fontos tevékenység a mai magyar fiatal és középgenerációhoz tartozó filozófusok, történészek és társadalomtudósok új munkáinak gondozása. A harmadik cél pedig a magyar eszmetörténeti hagyomány ápolásának keretében 19–20. századi, egykor jelentős, de később feledésre ítélt történetírók és társadalomtudósok – esetleg nyomtatásban soha meg nem jelent – írásainak sajtó alá rendezése. A kiadó 2002 óta több sorozatban 350 kiadványt jelentetett meg.

BALASSI KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/balassi>

A Balassi Kiadót 1991-ben alapították magyar magánszemélyek. Azzal a céllal hozták létre, hogy a magyar humán tudományok művelőinek publikálási lehetőséget biztosítsanak, a tudományos kutatás legfrissebb eredményeit eljuttassák az érdeklődő szakemberekhez, felsőoktatási intézményekhez, könyvtárakhoz és a művelődni vágyó szélesebb közönséghez. A Kiadó érdeklődése kiterjed a művelődéstörténet, az irodalomtörténet, az irodalomelmélet, a nyelvészet és nyelvtörténet, a történettudomány, régészet, művészet-történet, művészetelmélet, építészet, szociológia, pszichológia, néprajz, könyvtörténet, zenetudomány, színháztörténet, színházelmélet területére.

Ezekből a témakörökből jelentet meg monográfiákat, tanulmányköteteket, kézikönyveket és felsőoktatási tankönyveket, mind magyar, mind külföldi szerzőktől, magyar és idegen (latin, görög, olasz, francia, angol, német, szláv, kínai) nyelven. Ugyancsak kezdetektől érdeklődési körébe tartoznak a művészeti kiadványok (főként a zene és a képzőművészet), közöttük számos album, zenetörténeti kuriózum is található.

A Kiadó sorozatai között található a *Humanizmus és reformáció*, az *Őstörténeti könyvtár*, a *Magyar népköltészet tára*, a *Magyar folklór szövegvilága*, a *Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából*, a *Tanulmányok a transzcendensről*, a *Hungaria Typographica*. Némelyik sorozat több mint két évtizede folyamatosan megjelenik.

Faksimile kiadványai közül kiemelkedően fontos a *Bibliotheca Hungarica Antiqua* sorozat, amely a régi magyar könyvek közül a legértékesebbeket, esetenként hozzáférhető példányban már nem is található, korábban mikrofilmen archivált kiadványokat tesz közzé. A Kiadó legismertebb és legnagyobb vállalkozása a *Magyar művelődéstörténeti lexikon* 14 kötetének megjelentetése volt.

GONDOLAT KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/gondolat>

A Gondolat Magyarország egyik legpatinásabb nevű könyvkiadója. Az 1957-es alapítása után 2003-ban, egy év szünet után újjáalakult. A kiadónál évi 100 új könyvcím jelenik meg az antropológia, bibliográfia, filozófia és vallás, információs társadalom és információtudomány, irodalom- és nyelvtudomány, jog, média és kommunikáció, monográfia, muzeológia, művelődéstörténet, művészettörténet, ókortudomány, pedagógia és pszichológia, pénz-gazdaság, szociológia, történelem és politológia, film-képzőművészet, zene témában. Folyóiratai közé tartozik a *Filológiai Közlöny*, az *Információs Társadalom*, a *Modern Nyelvoktatás* és a *Jogtörténeti Szemle*.

A kiadó adatbázisa közel 800 könyvet kínál könnyen áttekinthető és jól kereshető módon, a tartalmat pedig folyamatosan, dinamikusan frissítik az újabb kiadásokkal.

KORTÁRS KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/kortars>

Az 1993-ban alapított könyvkiadó névválasztása tudatos – napjaink élő (kortárs) irodalmának kiadására, a legfrissebb és talán legfontosabb szellemi folyamatainak közvetítésére kötelezte magát.

Érdeklődését nem elsősorban az irodalmi szekértáborok iránti elkötelezettség motiválja – a tradíciótszetelet és a formabontás gesztusa önmagukban nem egymást kizáró kategóriák. Ahogyan a közösség iránti elkötelezettség vagy az individuális szabadság dominanciája sem. A kiadó legelemibb ars poeticája az egyszerű minőségismény és az értékteremtés.

A kiadó alapításában, megkomponálásában és felfuttatásában oroszánrész jutott egy klasszikus könyves személyiségnek és szerkesztőségvezetőnek, Mátis Liviának (1942–2006). Az ő sokoldalú és szó szerint áldozatos működésének köszönhető, hogy a Kortárs Kiadó 450 cím megjelentetésével oda érkezhettek, ahová ma sorolják.

Több irányadó sorozatot tart fenn és ápol a kiadó – így vállalta a *Magyar remekírók* sorozat folytatását. A Kortárs-sorozat köteteivel (*Kortárs vers, Kortárs esszé, Kortárs próza* stb.) ugyancsak a könnyebb tájékozódást kívánja szolgálni. Mindemellert az adatbázisban számos irodalomtudományi és társtudományokhoz tartozó szakkönyvek is jelentős számban képviselik magukat.

KRONOSZ KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/kronosz>

A Kronosz Kiadó 2012 tavaszán alakult. Fő profilja a társadalomtudományi szakkönyvek, azon belül is elsősorban a történelmi és a Pécs–baranyai helytörténeti kiadványok, de irodalomtörténeti, művészeti könyvek is szerepelnek kínálatában. Önálló sorozatai: *Sziluett – Korszerű történelmi életrajzok; Pécsi mozaik; SziTu – Színháztudományi kiskönyvtár*.

Az adatbázis a kiadó teljes könyvállományát tartalmazza, amit igyekeznek naprakészen tartani a frissen megjelent könyveinkkel.

MENTOR KÖNYVEK KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/mentor>

Erdély egyik legnagyobb magyar kiadója 1992-ben alakult Marosvásárhelyen. A kiadó szép- és tényirodalmi művek megjelentetésére szakosodott. 1993 és 2015 között közel 900 kötetet jelentetett meg, amelyek elsősorban az alábbi tudományterületeket fedik le: szépirodalom, történelmi tanulmányok, forráskiadványok, néprajz, művészet, szociológia, filozófia–teológia, kommunikáció. Ezek mellett a *Tudomány* sorozat keretein belül számos más tudományterület művei képviselik magukat.

A Mentor Kiadó szellemi jogutóda a 2014-ben alakult Mentor Könyvek Kiadó – a 2015-ben megjelentetett művek közös kiadásban jelentek meg; 2016-tól kezdődően a Mentor

Könyvek Kiadó folytatta az 1993-ban megkezdett munkát. Az adatbázis azzal a céllal jött létre, hogy a kiadott művek minél teljesebb gyűjteményét lehessen közös keresőprogramban közreadni. Így a már beszerezhetetlen művek mellett az újonnan megjelenő kötetekhez is hozzá lehet férni az Arcanum által fejlesztett Szaktárs platformon keresztül.

NAPVILÁG KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/napvilag>

A kiadó 1995-ös alapítása óta mintegy 400 címet jelentetett meg, amelyek szinte kivétel nélkül elérhetőek online adatbázisban. Alapfeladatuknak tekintik a társadalmi problémák bemutatását, a 20. század történetének kritikus feldolgozását és a jelenkortörténet-kutatás eredményeinek bemutatását. A magyar társadalom talán legtöbb egyéni traumát magában hordozó évszázadának olyan feldolgozása a céljuk, amely a társadalom különböző rétegei számára közös platformot teremthet a történelmi és társadalmi folyamatok megértéséhez, a megrázkódtatások feldolgozásához. Alapvető célkitűzésük és motivációjuk nyilvánosságot biztosítani rejtett, adott esetben zárt anyagoknak; fórumot biztosítani új kutatási eredményeknek; eddig nem ismert szövegeket hozzáférhetővé tenni magyar nyelven. Mindezt elsősorban a legújabb kori történettudomány, valamint a szélesen értelmezett társadalomtudomány körében. Szerzőik között a magyar tudomány és közélet elismert személyiségei szerepelnek. Politikus-életrajzaik, díjnyertes ismeretterjesztő sorozatuk kötetei, forráskiadványaik, nagymonográfiáik és kézikönyveik széles spektrumon nyújtanak korszerű és nélkülözhetetlen ismereteket, elsősorban a társadalomtudományok iránt érdeklődő olvasóknak. Könyveik között a felsőoktatásban használt alapvető szakkönyvek és tankönyvek nagy számmal szerepelnek.

Az online adatbázis tizennégy témakörbe szervezve épül fel, amelyek közül kiemelkedik a magyar és egyetemes történettudomány, a politológia, a szociológia, valamint a közgazdaságtan. Legújabb köteteik egy éven belül bekerülnek a szolgáltatott tartalmak közé.

OSIRIS KIADÓ

<https://www.szaktars.hu/osiris>

Az Osiris Kiadó az elmúlt években az egyik legismertebb és legigényesebb magyarországi tudományos és szépirodalmi könyvműhellyé vált. 1994-es indulása óta meghatározó szerepet tölt be a hazai humán és társadalomtudományi, felsőoktatási és szépirodalmi könyvkiadásban, s egyben szellemi műhelyként is működik.

Olyan elismert kutatók és szerzők kötődnek a kiadóhoz, mint Bihari Mihály, Domokos Mátyás, Ferencz Győző, Hankiss Elemér, Hunyady György, Kerényi Ferenc, Komoróczy

Géza, Kósa László, Kosáry Domokos, Körösenyi András, Kukorelli István, Lázár Ervin, Mezey Barna, Németh György, Pléh Csaba, Pótó János, Romsics Ignác, Saly Noémi, Szabó István, Tolcsvai Nagy Gábor, Ungváry Krisztián, Vermes Géza, Voigt Vilmos, Zalán Vince stb. Tudományos, felsőoktatási és igényes ismeretterjesztő könyvei a magyar humán értelmiség, az egyetemi hallgatók és a művelt, érdeklődő olvasók számára készülnek. A könyvműhely évente átlag ötven címet jelentet meg, amelyek nagy része eredeti magyar mű, kisebb része fordítás.

Legfontosabb sorozataik a következők: az *Osiris klasszikusok* sorozatban a magyar (Ady Endre, Arany János, Babits Mihály, Berzsenyi Dániel, Csokonai Vitéz Mihály, József Attila, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, Nemes Nagy Ágnes, Németh László, Petőfi Sándor, Pilinszky János, Radnóti Miklós, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád, Vajda János, Vörösmarty Mihály stb.) és a világirodalom (Arisztophanész, Büchner, Csehov, Moliere, Schiller, Szophoklész stb.) nagyjai jelennek meg. Az *Osiris könyvtárban* publikálják a humán és társadalomtudomány (antropológia, filmelmélet, filozófia, irodalomelmélet, jogtudomány, néprajz, nyelvészet, pedagógia, pszichológia, szociológia, történelem, teológia) klasszikus és klasszikussá váló munkáit. Ugyanezen tudományágak alapvető tankönyvei az *Osiris tankönyvek* sorozatban jelennek meg. A filozófia és a történetírás meghatározó alpmunkáit (Bahtyin, Heidegger, Kant, Locke, Schopenhauer, Hérodotosz, Plutarkhosz, Suetonius, Thuküdidész, Xenophón) a Sapiencia Humana sorozatban adjuk ki. Egyik legfontosabb feladatuknak tartják a mai és klasszikus magyar történeti művek megjelentetését (Millenniumi magyar történelem), illetve a történeti közgondolkodás alakítását (Nemzet és emlékezet).

A Szaktárs platformon keresztül elérhető adatbázis jelenleg 1700-nál is több könyvet tartalmaz, és ez a szám folyamatosan bővül az újabb megjelenésű kiadványokkal.

SZAKTUDÁS KIADÓ HÁZ
<https://www.szaktars.hu/szaktudas>

A Szaktudás Kiadó Ház Zrt. 1991-ben családi vállalkozásként alakult. A tankönyvkiadás mellett a kezdetek óta foglalkozik agrárszakkönyvek és -szaklapok kiadásával, amely a cég 2001-es belső átszervezése óta a Kiadó fő profilja. A cél az, hogy a folyamatosan változó, átalakuló mezőgazdaságot és a vidéket korszerű, a gyakorlatot támogató információkkal lássa el.

A Szaktudás Kiadó Ház Zrt. ma az ország második legnagyobb agrár szakkiadója, a szakmában mind a szerzők, mind az olvasók körében elismert. Évente még ma is több mint 15-25 új könyvük jelenik meg, így kínálatuk ma már több mint 600 címet tartalmaz, aminek releváns része az adatbázisból is elérhető.

A Kiadó fő profilja:

- gazdálkodást segítő kiadványok, növénytermesztési, állattenyésztési, ökonómiai, gépészeti és erdészeti szakkönyvek;
- szakképzési, egyetemi, főiskolai tankönyvek;
- a Kiadó alapította a 28. éve megjelenő *Agrárium* című szakfolyóiratot.

A Szaktudás Kiadónak igen nagy tapasztalata van a mezőgazdasági szakkönyvek szerkesztésében, kiadásában. Szerzőgárdája olyan elismert szakemberekből, egyetemi, főiskolai oktatókból áll, akik nemcsak jól ismerik, de gyakorlatban is használják, sőt oktatják az új ismereteket, technológiákat. Szaklektoraink mindig az egyes szakterületek különböző intézményekben, egymástól függetlenül működő szaktekintélyei. A Kiadó évek óta állandó kiadói szakemberekkel, kiváló szerkesztőgárdával dolgozik, amit jól bizonyítanak az Intézményközi Tankönyvkiadási Szakértő Bizottság nívódíjai.

Dr. Váradi Péter

Az 1999-ben magánszemélyek által alapított, mind anyagilag, mind szakmailag önálló, hazai kiadási programot megvalósító L'Harmattan Könyvkiadó eddig több mint 2000 kötetet adott ki, elsősorban bölcsészeti- és társadalomtudományi szak- és tankönyveket. Az elmúlt években stabilan évi mintegy 170 kötetet tesz közzé. Jelenleg több mint 120 könyvsorozatot és számos szakmai folyóiratot gondoz. A kiadónál megjelenő könyveket a Magyar Tudományos Akadémia publikációkat értékelő szakmai bizottsága a legmagasabb szintű magyarországi szakmai publikációként fogadja el. Saját fejlesztésű digitális kiadványai és tankönyvei sikeresek, e téren is gazdag tapasztalatokkal rendelkezik. A magyar kutatók által írt, és a francia Éditions L'Harmattan kiadóval együttműködésben kiadott idegen nyelvű köteteket az Amazon platformon is forgalmazza.

A Kiadónál megjelent könyvek az alábbi tudományterületeket fedik le: antropológia–néprajz, filozófia, irodalomelmélet, kommunikáció, műszaki tudományok, művészet, nyelvészet, ökológia, politikatudomány, pszichológia, szépirodalom, tankönyvek, társadalomtudomány, történelem, régészet, valláselmélet és teológia. Ma a L'Harmattan, az általános piacvezető helyzete mellett, az alábbi tudományterületeken önmagában is piacvezető státussal bír: antropológia–néprajz, filozófia, politikatudomány, történelem, régészet, teológia.

A L'Harmattan Könyvkiadó és Terjesztő Kft. az elmúlt 20 évben mintegy 1600 tudományos szakmunkát adott ki. A L'Harmattan Kiadó adja ki a Károli Gáspár Református Egyetem valamennyi kiadványát, évi mintegy 40-50 kötetet. Emellett a L'Harmattan Könyvkiadó szerződésben rögzített, szakmai könyvsorozatokra vonatkozó tankönyv- és szakkönyvkiadási programot valósít meg az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Budapesti Corvinus Egyetem, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, a Miskolci Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és sok más felsőoktatási intézmény különböző intézeteivel. Egyes kötetekre vonatkozó, de folyamatos együttműködési viszonyt ápol a Magyar Tudományos Akadémia, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, a Pannon Egyetem, a Soproni Egyetem, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, a Közép-európai Egyetem, a Tan Kapuja Buddhista Főiskola, a Kodolányi János Egyetem, a Szent István Egyetem, a Nyíregyházi Egyetem, az Eszterházy Károly Egyetem, a Lengyel Tudományos Akadémia, az ÉszT Tudományos

Akadémia és a Szlovák Tudományos Akadémia intézeteivel, illetve tanszékeivel.

Az egyetemek és kutatóintézetek mellett a L'Harmattan számos, szerződésben rögzített együttműködéssel, támogatói kapcsolattal rendelkezik a magyarországi üzleti élet ismertebb vállalataival, valamint a civil és az állami szféra tekintélyes és elismert szakmai szervezeteivel is. A Magyar Pszichodráma Egyesülettől a Gül Baba Türbéje Örökségvédő Alapítványig, a Konrad Adenauer Stiftungtól a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) szervezetéig, mintegy 40 különböző alapítvánnyal, egyesülettel és állami háttérintézménnyel áll kiadói együttműködésben.

Megalakulása óta a L'Harmattan Könyvkiadó 11 alkalommal nyerte el az Európai Unió Kultúra keretprogramjának támogatását, és ennek segítségével mintegy 70 kötetet jelentetett meg, többek között olyan alpműveket, mint Émile Durkheimtől *A vallási élet elemi formái* és Jean-Paul Sartre-tól *A lét és a semmi*. A Kiadó mintegy 30 kötetet adott ki a Francia Intézet Kosztolányi Programjának keretében. A L'Harmattan Könyvkiadó többek között az alábbi nemzetközi szervezetekkel alakított ki szerződésben rögzített együttműködést: Danish Arts Agency, Flemish Literature Fund, Goethe Institut – Inter Nationes, Indiai Köztársaság Magyarországi Nagykövetsége, Ireland Literature Exchange, Canada Art Council, Lull Institut, Portugál Kulturális Minisztérium, Spanyol Királyság Külügyminisztériuma, Georgiai (Grúz) Kulturális és Műemlékvédelmi Minisztérium, Román Kulturális Intézet – Translation and Publication Support Programme, ProHelvetia, Szlovén Kulturális Minisztérium, Luxemburgi Kulturális Minisztérium, Belga Királyság Kulturális Minisztériuma, a Flamand Kormány Képviselője, NORLA, Lengyel Intézet, Center National du Livre, prágai Károly Egyetem stb. Az együttműködések keretében megszületett magyar nyelvű könyvek elérhetők minden magyarországi terjesztőhálózatban, az idegen nyelvű kiadványok – mintegy 50 cím – pedig jelen vannak a nemzetközi könyvterjesztői szintén.

A L'Harmattan Könyvkiadó sokirányú és gazdag digitális tartalomfejlesztési portfolióval rendelkezik. A klasszikus e-könyvek mellett – amelyek egy részét az eKönyv Magyarország, a Bookline és más nagyterjesztői platformok, míg más részét főként a L'Harmattan maga forgalmazza – a L'Harmattan saját fejlesztésben multimédiás web-könyveket is készít. Ezek különösen azokon a tudományterületeken váltak a hagyományos e-könyvek magasabb szintű alternatívájává, amelyek sok hangzó-, videó- és képanyag integrációját követelik.¹ A L'Harmattan Könyvkiadó partnerével, az Arcanum Adatbázis Kft.-vel megkezdte az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Programmal (EISZ) kompatibilis, zárt, L'Harmattan Digitális Adatbázis fejlesztését, amely 2020 júniusában 1500 kötet teljes szövegű elérését biztosítja, kereshető és – kötetenként 50 oldalnyi terjedelemig – letölthető

¹ Ide tartoznak például az alábbi, nyilvánosan is elérhető fejlesztések:

SEPSI Enikő - LOVÁSZ Irén - KISS Gabriella - FALUDY Judit (szerk.): *Vallás és művészet*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2016. <http://vallasesmuveszet.kre.hu/VM.html>

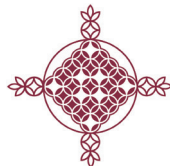
SIPOS János: *Kyrgyz Folksongs*. Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet, L'Harmattan Kiadó, 2014. <https://media.harmattan.hu/webbook/sipos-kirgiz/index.html>

formátumban. Az Adatbázis formájában megvalósított könyvtársi szakszolgáltatás a L'Harmattan Könyvkiadó digitális stratégiájának egyik legfontosabb, folyamatosan bővülő eleme. A L'Harmattan elsődleges célja, hogy az Adatbázist évi 100-150 kötetrel bővítse, és a digitális felület alkalmazhatóságát is folyamatosan fejlessze az Arcanummal együttműködésben.

A francia L'Harmattan Csoport (Groupe L'Harmattan) alá jelenleg 14 európai kiadó tartozik (olyan tekintélyes szakmai műhelyek, mint a belga Academia vagy az Odin Éditions), és a francia székhelyű kiadóvállalat három teljes értékű, felszerelt és egyenként is hatalmas gyűjteménnyel rendelkező kutatóintézetet üzemeltet (iReMMO, IREA, Université Africaine de la Paix). E mellett a L'Harmattan mint márkanév 14 országban van jelen leányvállalatai révén: Magyarországon mellett Európában a L'Harmattan Italia könyvkiadón keresztül, illetve 12 afrikai országban. Jelen pillanatban a csoport L'Harmathéque nevű online adatbázisában 53 792 könyv, 23 370 folyóiratcikk, 1037 videóanyag és 559 hangfelvétel található.

A L'Harmattan Video francia nyelvű videóadatbázisában közel 2000 dokumentumfilm, portréfilm, színházi előadást és tudományos ismeretterjesztő filmet érhetünk el az alábbi témakörökben: művészet, gazdaságtudomány, környezettudomány, néprajz, kísérleti alkotások, földrajztudomány, geopolitika, történettudomány, irodalom, zene és zenetudomány, sport, közpolitikai beszélgetések, irodalom és gyermekirodalom. Használata rendkívül egyszerű, és bizonyos témakörökben nemzetközi szinten is piacvezetőnek számít.

A L'Harmattan Opcis TV című videóadatbázisa a L'Harmattan Csoport által üzemeltetett Lucernaire ösztönművészeti központ előadásait tartalmazza. Világhírű előadók és kísérletező előadások egyaránt megtalálhatók benne, a legismertebb előadók: Michael Hirsch, Laurent Terzieff, Michael Lonsdale, Marie-Christine Barrault, Marcel Maréchal, Jean-Paul Farré, Véronique Soufflet, Fabio Marra, Jacques Verzier, Cesare Capitani.

Kiss Gábor – Kiss Gyula

A nyelv különös helyet foglal el az emberiség és az egyén életében. Abban majdnem mindenki egyetért, hogy a nyelv az emberiség legnagyobb „találmánya”. Eredete homályba vész. Csak csodálkozhatunk és ámulhatunk, hogy a világ hozzávetőlegesen 4000 nyelvén ki tudjuk fejezni gondolatainkat, érzelmeinket, közölhetjük a legfrissebb tudományos felfedezéseket, és költői alkotásokban mély emberi érzéseket fogalmazhatunk meg.

Nem véletlen, hogy kiemelkedő egyéniségek csodálattal szóltak az emberi nyelvről.

Werner Heisenberg (1901–1976) Nobel-díjas atomfizikus *A rész és az egész* című könyvében olvashatjuk a következő gondolatot a nyelv állandóságáról, ugyanakkor hajlékonyságáról is: *„Nyelvünknek furcsa, változékony jellege van. Sohasem tudhatjuk, hogy mit jelent egy-egy szó egészen pontosan. Szavaink értelme nagymértékben függ attól, hogy milyen módon rendezzük mondattá őket, és hogy milyen körülmények között beszélünk, és még számtalan hasonló másodlagos tényezőtől. Az atomfizika pedig élesen mutatja, hogy a legmegbízhatóbbnak vélt fogalmaink is csak bizonyos, igen szűk korlátok között maradnak érvényben.”*¹

A 16. században élt taoista bölcselő, Tu Csi Hsui kiemeli a nyelv közösségi jellegét, hangsúlyozza, megfogalmazza a beszéd „kétirányúságát”: *„A beszédem akkor lesz egy velem, ha jóakarattal igazat és fontosat mondok annak, akit megillet.”*²

Bárczi Géza (1894–1975), a 20. század talán legnagyobb magyar nyelvésze így foglalja össze az emberi nyelv fontosságát: *„Az emberi elme nagyszerű alkotásai között aligha van még egy, mely alapvető fontosságban vetekedhetnék a nyelvvel. A nyelv, gondolataink, érzelmeink kicserélésének ez a mindennapi használatú eszköze mindennemű emberi fejlődésnek egyik legfőbb tényezője, sőt föltétele. Kétségtelen, hogy a tagolt, hajlékony emberi nyelv az emberiség legnagyobb vívmánya, melyet a mai változataiban a nemzedékek végeláthatatlan sorainak állandó erőfeszítése teremtett meg.”*³

¹ HEISENBERG, Werner: *A rész és az egész: beszélgetések az atomfizikáról*. Budapest, Gondolat, 1975.

² POPPER Péter: *Lelkek és göröngyök*. Budapest, Saxum, 2005.

³ BÁRCZI Géza: *A magyar nyelv életrajza*. Budapest, Gondolat, 1975.

Számunkra, magyar anyanyelvűek számára különös jelentősége van a nyelvnek. Bátran állíthatjuk, hogy a magyar nyelv a legnagyobb hungarikum. Ezt bizonyítják a következő állítások a magyar nyelvről: 1. nemzeti kultúránk legfőbb hordozója; 2. a nemzet memóriarendszere; 3. kollektív tudat; 4. összetartó, nemzetmegtartó erő.

Nem véletlen, hogy magyar anyanyelvünkkel kapcsolatban képszerű metaforákkal élünk. Pl.: az anyanyelvünk: 1. édesanya (szeretni való, kedves, egyetlen); 2. kincs (féltett, őrzendő); 3. erős vár (összetartó erő, védelmet nyújtó); 4. kert (burjánzik, nyesegetni és ápolni kell); 5. gépezet (kopik, romlik).

Közismert, hogy a nyelv két nagy részből áll. Egyrészt „építőkövek” halmazából, amelyek a nyelv minden szintjén jelen vannak. Ezek a hangok, morféma, szavak és szókapcsolatok. Másrészt a nyelv „építési szabályok” sorából áll, ez a nyelvtan, amely megmondja, hogy a gazdag építőelem-készletből miként rakhatjuk egymás mellé az építőelemeket.

Kétségtelen tény, hogy a nyelv építőkövek-készletének központi és legfontosabb eleme a szó. Nem véletlen, hogy maga a „szó” több mint kétszáz magyar szólásban szerepel. Pl.: *állja a szavát; szaván fogják; elakad a szava; egyik szavát a másikba ölti; szavahihető ember; szót fogad; szavakon lovagol; az utolsó szó jogán.*

A Tinta Könyvkiadó épp ennek a központi nyelvi elemnek, a szónak leltározását, szótárakba foglalását tűzte ki célul és végzi következetesen több mint két évtizede. A Tinta Könyvkiadó magyar tulajdonú, budapesti székhelyű szótár- és nyelvészeti szakkönyvkiadó. Évente 30-40 nyelvészeti szakkönyvet és 6-8 saját fejlesztésű magyar szótárt ad ki. Napjainkban a magyar egynyelvű szótárkiadás piacvezetője.

A kiadó magas színvonalú munkásságát számos szakmai elismerés, kitüntetés bizonyítja: Budai-díj, könyvtárosok Fitz József-könyvdíja, Lőrincze Lajos-díj, MTA „Kiváló Magyar Szótár” díj, Pro Cultura díj, Szép Magyar Könyv Oklevél.

A Tinta Könyvkiadó mélyen beágyazódott a magyar tudományos életbe, több mint 2500 nyelvészt tudhat szerzőjének. A kiadó szerzői, munkatársai a hazai nyelvészet elismert szakemberei, többen az MTA tagjai, illetve doktorai. A szerzők közül számosan az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársai, illetve egyetemi tanszékek, kutatóhelyek vezetői. Széles körű szakmai kapcsolati hálót épített ki az elmúlt két évtizedben. Többek között együttműködő szakmai partnerei: Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete (MANYE), Anyanyelvápolók Szövetsége (ASZ), ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Erdélyi Anyanyelvápolók Szövetsége, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda, Modern Filológiai Társaság, MTA Titkársága, MTA Nyelvtudományi Intézete, MTA Szótári Munkabizottság, Vajdasági Magyar Szövetség.

A Tinta Könyvkiadó szótáiról, nyelvészeti kiadványairól rendszeresen elismerő recenziót közölnek a szakfolyóiratok (*Magyar Nyelv, Magyar Nyelvőr, Nyelvtudományi Közlemények, Modern Nyelvoktatás, Anyanyelv-pedagógia*), és az új kiadványok megjelenéséről beszámolnak a magyarországi napilapok és hetilapok. A kiadó nyelvészeti és szótársorozatai a következők: *A magyar nyelv kézikönyvei* (1–31.); *Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozáshoz* (1–215.); *Az ékesszólás kiskönyvtára* (1–72.). A sorozatok folyamatosan újabb tagokkal bővülnek.

A Tinta Könyvkiadó két honlapjáról (<http://www.tinta.hu>, <http://www.tintakiado.hu>) tájékozódhatnak a kiadóban folyó kutatásokról, munkálatokról, eredményekről az érdeklődők. A kiadó működteti és tölti fel rendszeresen tartalommal az Anya-nyelv-csavar blogot (<https://anyanyelvcsavar.blog.hu>)

A Tinta Könyvkiadó jelentősebb egynyelvű nagyszótárai közé tartozik a *Magyar értelmező diákszótár*, a *Magyar szókincstár*, a *Magyarító szótár*, az *Etimológiai szótár*, az *Értelmező szótár*, a *Nyelvművelő kézisztár*, a *Magyar szólások, közmondások értelmező és fogalomköri szótára* és az *Idegenszó-tár*.

A SzóTudásTár létrehozását a Tinta Könyvkiadóban két évtized alatt összegyűlt és felhalmozott jelentős nyelvészeti, lexikográfiai, szótárírói tapasztalat tette lehetővé. A SzóTudásTár a leggazdagabb tartalmú, interneten elérhető egynyelvű magyar szótár, amely a magyar szavakról a következő témakörökben ad információkat: helyesírás; értelmezés, jelentés; szinonima; eredet, etimológia; ellentét; szólás; közmondás; idegen szavak jelentése, eredete; régi szavak jelentése, eredete; kiejtés; összetett szavak; szólások, közmondások eredete.

A SzóTudásTárban elérhető több mint tíz, a témában piacvezető szótár tartalma, és a szótárakból a bőség miatt kimaradt további szócikkek, összesen több mint 500 ezer nyelvi adat, ezzel a leggazdagabb tartalmú magyar nyelvi tudástár.

1. táblázat. A SzóTudásTár 11 nagyobb szótári adatbázisa és az egyes szótári adatbázisok címszavainak a száma

Szótár	Címszavak száma
Értelmező szótár	15 853
Etimológiai szótár	8 900
Szinonimaszótár	25 796
Ellentétszótár	13 636
Régi szavak szótára	19 378
Kiejtési szótár	30 922

Összetett szavak	56 843
Magyarító szótár	12 652
Idegen szavak szótára	27 464
Szólások, közmondások szótára	14 163
Rövidítések szótára	12 074

A felület letisztult, egyszerű, felhasználóbarát, a kisiskolásoktól a legidősebbekig minden korosztály kényelmesen kezelheti. A SzóTudásTár elérhetővé tehető bármely internetes kapcsolattal rendelkező eszközön, számítógépen, tableten, okostelefonon. A legmodernebb és elterjedt technológiák, informatikai megoldások kerültek felhasználásra a fejlesztés során (PHP, MySQL, AJAX, XML, JQuery, JSON, MooTools, HTML5). A keretrendszer telepítése új szerverre nem igényel különösebb erőforrást.

1. ábra. A SzóTudásTár belső reprezentációja I.

```
<div>
  <span class="headword">ajtónálló</span>
  <span class="freq">1</span>
  <span class="pos">főnév</span>
  <span class="conjugate">~k, ~t, ~ja (rég)i</span>
  <ul>
    <li>Palota, fogadóterem bejáratánál szolgálatot teljesítő ór. <i>Az ajtónálló nem</i>
    <li class="synonym"> <i>kapus, portás,</i> (rég)i <i>palotás</i></li>
    <li class="etim"> Összetétel; <i>ajtón</i>: az → <i>ajtó </i>főnév ragozott alakja
  </ul>
</div>
```

2. ábra. A SzóTudásTár belső reprezentációja II.

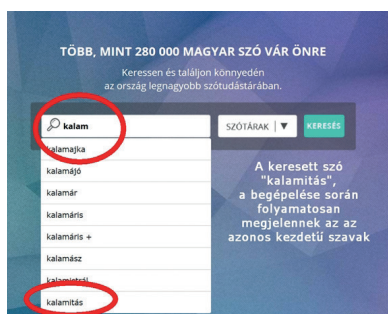
```
<div>
  <span class="headword">ajtó</span>
  <span class="freq">5</span>
  <span class="pos">főnév</span>
  <span class="conjugate">~k, ~t, ajtaja vagy ~ja</span>
  <ul>
    <li class="synonym"> (épületen:) <i>bejárat, kapu, portál</i></li>
    <li class="dialect"> <i>ajtal, ejtu</i></li>
    <li class="etim"> Egy ősi, ugor kori tő folyamatos melléknévi igenev
  </ul>
</div>
```

A SzóTudásTár alkalmas a kisiskolások internetes szótárhasználatra nevelésére, segítségével hiteles forrásból kereshetik ki azt, amit tudni szeretnének a magyar szavakról, ezzel fejlesztve nyelvi kifejező- és értelmezőkészségeiket. A SzóTudásTárban a kötelező olvasmányok régies szavai mind megtalálhatóak. Célközönség még a felsőbb fokon tanulókon túl az iskolát már elvégzett munkavállalók is, hogy például elkerülhessék a szóismétlést, vagy kikérhessék egy idegen szó jelentését. Mindezek mellett nagy segítség magyar nyelvet tanulók számára is.

A SzóTudásTárban minden egyéni és összesített keresés mérhető, elemezhető és felhasználható nyelvi-nyelvészeti kutatásokhoz, a nyelv változásának vizsgálatához.

A SzóTudásTár hiteles forrás és hivatkozási alap. Az interneten elérhető más tartalmak, szótárak nagy része nem lehet forrás és hivatkozási alap, mert hitelességük megkérdőjelezhető. Ennek további bizonyítéka, hogy a kiadónak dolgoznak a mai nyelvész, szótárszerkesztő társadalom legnagyobbjai, többek között: Grétsy László magyar nyelvész, nyelvművelő, Bárdosi Vilmos, az ELTE BTK Romanisztikai Intézetének munkatársa, Kiss Jenő akadémikus, Tótfalusi István nyelvész, műfordító, szerkesztő.

3. ábra. A SzóTudásTár keresőfelülete

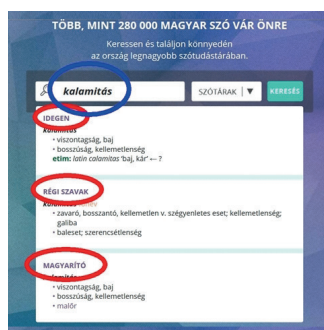
A SzóTudásTár oldal innovatív, folyamatosan bővül és fejlődik. A Tinta Könyvkiadó szerkesztői csapata folyamatosan fejleszti a szótárakat, készíti az új szócikkeket. Ennek módja többek között az új szavak, „divatszavak” keresése például újságokban, másrészt a szótárakban még nem szereplő szavak regisztrálása. Sok más országban a SzóTudásTárhoz hasonló tartalmú internetes, modern, egynyelvű szótárakat állami irányítással fejlesztik és szolgáltatják, költségvetési vagy európai uniós forrásból. Magyarországon ez nem történt meg, ezt pótolja a SzóTudásTár.

Az utóbbi év jelentős fejlesztésének eredményeképpen lehetőség nyílt arra, hogy a SzóTudásTár használói ne csak az adatbázist alkotó szócikkek címszavaira keressenek, hanem a szócikkek belsejében lévő szavakra is. Ezt a lehetőséget a keresőfelületen lévő kapcsoló beállításával lehet elérni.

Meggyőződésünk, hogy Kosztolányi Dezső, aki a szótárról az alábbi magasztos sorokat írta *Szótárt lapozgatok* című írásában, még nagyobb csodálkozásának adott volna hangot, ha használhatta volna a TINTA Könyvkiadó SzóTudásTárát:

„Szótárat lapozgatok. Van-e a szótárnál gazdagabb, élőbb, lelkesebb valami? Benne van nyelvünk összes szava. Benne van a virágok, ásványok, rovarok, háziállatok és fenevadak, a szerszámok, a közlekedési eszközök és fölszerelések, a fegyverek és hangszerek, a mesterségek, a testrészek és a nyavalyák neve. Benne van a gyöngédség és a durvaság

4. ábra. A SzóTudásTárban a kalamítás szó találati listája

minden árnyalata, az udvariasság és a gorombaság, a szemérem és a trágárság, a szépség és a rútság, az illat és a bűz, a tisztaság és a szutyok, a boldogság és a boldogtalanság, az önfeláldozás és a gyilkosság. Benne van a múltam, a jelenem és a jövőm. Benne van az életem. Benne van a halálom is. Benne van a sorsom.”⁴

A SzóTudásTár mellett a SzakKönyvTár a kiadó utóbbi több mint húsz évben megjelent szakkönyvtermését tartalmazó adatbázis. Elérhető benne a Tinta Könyvkiadó Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozatának 210 kötete és 40 további szakirányú kiadvány. Társadalomtudományi, főként nyelvészeti, kommunikációtudományi szakkönyvek gyűjteménye. Ezeket a társadalomtudományi monográfiákat, tanulmányköteteket és konferenciaköteteket a legtöbb magyarországi felsőoktatási intézményben használják. Az adatbázis több mint 1500 szerző munkáját tartalmazza. A szakkönyvek szerzői a Magyar Tudományos Akadémia intézeteinek munkatársai, az ELTE, a Debreceni Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem, a Nyíregyházi Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem és más egyetemek, főiskolák oktatói, kutatói. Az adatbázis év közben is folyamatosan frissül az újonnan megjelenő szakkönyvekkel. Az IP-alapú szolgáltatás mellett eduID-alapú azonosítással is használható a szaktars.hu felületén.

⁴ KOSZTOLÁNYI Dezső: Vasárnap: műhely. = Pesti Hírlap, 51. évf. 58. sz. 1929. 6 p.

Éppen harminc évvel ezelőtt, 1989. november 9-én indult el az útján egy kis vállalkozás, amely három évtized alatt fontos szellemi műhellyé nőtte ki magát. Ha a dátum ismerős, nem véletlen: a berlini fal leomlásának nevezetes napjáról van szó. Nem volt ez tudatos a kiadó alapítói részéről, a történelem szimbolikus és szép gesztusa az egybeesés. A rendszerváltás teljes kulturális átalakulást hozott a magyar közéletben, és azon az őszön ennek a szellemi megújulásnak része volt a Typotex Kiadó, az egyik első magánkiadó alapítása is.

A kft. elődje a Matematikai Kutatóintézet és az Akadémiai Kiadó által 1988-ban közösen létrehozott gt. volt. A kiadó szokatlan, talán furcsa nevének eredetét kevesen ismerik, és nem tudják, hogy a Typotex névből a TeX mit jelent; a technikára gondolnak, ezért ejtik *Typotechnek*. Valójában a név Miklós Dezső ötlete alapján a *typography* és a *TeX* szavak kombinációjából jött létre, és a TeX szóban az X a görög khí. A Donald Knuth által kifejlesztett TeX programot az USA-ban ekkoriban már széles körben használták. A matematikakönyvek hagyományos módon való szedése mindig komoly problémákkal járt. Ólommal nem lehetett igazán szépen kiszedni a képleteket, emellett például az egyik oldalon gömbölyű, másik oldalon szögletes zárójelekről a szedő gyakran azt gondolta, hogy hibásak, és rosszra javította. A matematikusközösség nagyon megörült, hogy a tördelés egy speciális programmal elvégezhető, így könnyedén sikerült azt Magyarországon is meghonosítani. A kezdeti időkben a Typotex fő bevételi forrása a szedés–tördelés volt.

A kft. megalakulása után nem sokkal a Matematikai Kutatóintézet és az Akadémiai Kiadó kivált a tagok közül, és kizárólag magánszemélyek maradtak a tulajdonosok. Az alapítók – matematikusok, egyetemi oktatók, mérnökök, szerkesztők és persze a fő hajtómotor, Votisky Zsuzsa – óriási lelkesedéssel vetették bele magukat a munkába. Ahogy az egyik alapító emlékezett: „Úgy képzeltük, hogy eltoljuk a Földet is.”

A fő tevékenység továbbra is a TeX-szedés volt, a kiadó több nemzetközi megrendelőnek is dolgozott, sok folyóirat készült itt, hiszen a TeX lehetőséget nyújtott a képleteket tartalmazó könyvek megfelelő formában való nyomdai előkészítésére. Rövidesen megjelent az igény a könyvek kiadására is. 1989-ben jelent meg az első, Typotex által kiadott mű: Madarassy László *Vízrendezés* című kötete. Ezt aztán évente egyre több könyv követte,

amelyek egy része kezdetben vízügyes könyv volt, de hamar megjelentek a logikai fejtörők, többek között Raymond Smullyan klasszikussá vált kötetei, valamint a matematika- és fizikakönyvek. Évekig hangsúlyos elem volt a kiadó életében a felsőoktatási tankönyvpályázat, amely lehetőséget adott arra, hogy megszülessenek a felsőoktatás számára nélkülözhetetlen tankönyvek, szakkönyvek, jegyzetek. A matematika és fizika azóta is meghatározó eleme a kínálatunknak. Lehetetlen felsorolni azt a sok kiváló tudóst, azt a sok-sok figyelemre méltó könyvet, amely ehhez a két területhez kötődik. Talán az elárul valamit, ha a jelenre koncentrálna annyit emelünk ki, hogy az MTA Fizika Tudományok Osztályának támogatásával, Patkós András szakmai szerepvállalásával, egy öt évet átfogó projekt keretében, Richard Feynman előadásainak javított kiadását adjuk ki. A Matematikai Tudományok Osztályához eleve erős szálakkal kötődünk: minden évben van néhány olyan szakmai kiadványunk, amely elnyeri az osztály támogatását.

Ekkoriban alakult ki a kiadó fő profilja, amely azután folyamatosan szélesedett. A megbízható szakmai munkának a tudományos–egyetemi közösségekben hamarosan híre ment, így a matematikusok és fizikusok után egyéb tudományterületek, többek között a pszichológia, a kommunikációtudomány, az informatika, a művészetelmélet, a filozófia, a különböző társadalom- és természettudományok képviselői is megkeresték a kiadót terveikkel, ötleteikkel. Ezzel gyakorlatilag egy időben nem csupán a tudományterületeket illetően történt nyitás, de a magyar szakemberekkel való együttműködés mellett a fordítások is helyet kaptak.

A leginkább meghatározó élmény az evolúciós gondolkodásmód megjelenése volt. Charles Darwin *A fajok eredete* című klasszikusa Kampis György új fordításában látott napvilágot. Ennek hatása olyan mély és átfogó, hogy *Az evolúciós gondolat* című sorozatunk azóta is töretlenül folytatódik, és a legfrissebb kiadványaink között is találunk egy Darwin-életrajzot. Olyan klasszikusok jelentek meg ebben az időszakban, amelyeket még ma is idéznek. Érdemes kiemelni Douglas R. Hofstadtertől a *Gödel, Escher, Bach. Egybefont gondolatok birodalma* és Daniel Dennett *Darwin veszélyes ideája* című könyvét vagy éppen Karl Poppertől a *Test és elmét*, Steven Pinkertől *A nyelvi ösztönt*. Olyan magyar szerzők adták ki műveiket a kiadónál, mint például a már említett Kampis György, illetve Bereczkei Tamás, Csányi Vilmos, Miklósi Ádám és Pléh Csaba. Az évek során számtalan egyetemmel működünk együtt akár könyvsorozatok kiadása, akár online tananyagfejlesztés, adatbázisépítés kapcsán; partnerünk volt többek között a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem, az Óbudai Egyetem, a Debreceni Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Budapesti Corvinus Egyetem és a Szent István Egyetem.

A legfrissebb megjelenések is híven tükrözik a tudományos sokrétűséget, és azt, hogy a kiadó továbbra is élvonalbeli magyar kutatókkal, szakértőkkel dolgozik együtt egy gazdag intellektuális háló középpontjában. Elég talán az evolúcióbiológus Kun Ádám, a

szociálpszichológus Szeptelszky Zsuzsanna vagy a Kína-szakértő Salát Gergelyt kiemelni, hogy képet kaphassunk erről a gazdagságról és sokoldalúságról.

Az utóbbi évtized újdonsága, hogy kiadónknál a kortárs európai szépirodalom területéről is jelennek meg művek. Az elmúlt években mintegy száz regényt és novelláskötetet adtunk ki. Legnépszerűbb szerzőink között említhetjük többek között a portugál Afonso Cruzt, az izlandi Jón Kalman Stefánnsont vagy a lengyel Szczepan Twardochot.

A Typotex életében a könyveken kívül mindig is fontos szerepet játszottak más projektek is. 1993-ban, az akkoriban viharos könyvpiacra, a rendteremtés egyik módjának a forgalomban lévő könyvek adatbázisának, az úgynevezett *Books in Print*nek a felépítése tűnt. Először floppylemezen, később CD-n, 1995-től (!) pedig az interneten, a SZTAKI fejlesztésében működött a Könyvkeresőnek elnevezett adatbázis, amely 2000-ben a Libri Kft. tulajdonába került, és ma a Libri oldalán érhető el (<https://www.libri.hu/konyvkereso/>).

A *Babel Web Anthology* (babelmatrix.org) irodalmi adatbázis alap gondolata, hogy az európai országok irodalma egyéb európai nyelveken is hozzáférhető legyen. Bár közös nyelvként legtöbbször az angolt használjuk, az egymás kultúrájának megismerésében fontos szerepet játszó szépirodalom mélységében csakis a közvetlen műfordítás segítségével juthat el az érdeklődőkhöz. A *Babel Web Anthology* adatbázisa mátrix formában teszi lehetővé a szövegek párhuzamos olvasását a kiválasztott két nyelven.

A kiadó teljes neve már az alapításkor is Typotex Elektronikus Kiadó Kft. volt, azonban az elektronikus jelzőt akkoriban csupán az az úttörő gyakorlat indokolta, hogy a szerkesztőség floppyn is fogadta a kéziratokat, valamint hogy a szedés–tördelés már az első időkben is számítógépen, a TeX programmal készült. Ez hozta magával annak a szemléletnek a kialakulását, hogy az informatika mindig meghatározó szerepet játszon a kiadó életében. Már a legelső művektől kezdve rendszeresen archiválásra kerültek a szerkesztett szövegek, a tördelési forrásfájlok és a nyomdai anyagok. 2000 körül a typotex.hu címen saját honlapunk működött, és az új informatikai fejlesztések a *Books in Print* adatbázis kapcsán is jelen voltak.

Az elektronikus kiadó név valódi jelentését azonban akkor nyerte el, amikor 2008-ban megnyitott az Interkönyv webáruház (interkonyv.hu). Ez volt az egyik első e-könyvekkel foglalkozó weboldal, amely elsősorban a Typotex Kiadó könyveit tartalmazta, eleinte csak PDF-formátumban. Az alapötlet az volt, hogy a változó könyvfogyasztási és tanulási szokásokra válaszul olyan alternatívát kínáljunk az egyetemi hallgatóknak, amely kedvezőbb, mint a könyvek, jegyzetek akkoriban elterjedt fénymásolt sokszorosítása, így az e-könyvek oldalankénti ára csupán 3,5–4 forint volt. A cél a különböző magyar kiadók, elsősorban szakkönyv- és tankönyvkiadók számára is nyitott webáruház megvalósítása volt, amely közös felületet biztosít az e-könyvek számára. A magyar kiadók azonban ak-

koriban jellemzően még nem voltak felkészülve informatikailag, technikailag és jogilag az e-könyvek készítésére és forgalmazására. Így az Interkönyv oldal lényegében a Typotex e-könyveinek áruháza maradt, ahol ma már nemcsak PDF-, de EPUB- és MOBI-formátumban is megvásárolhatók a művek. Az e-könyv-kiadás nálunk a kiadói folyamat része, ahol az elektronikus változat nem csupán technikai megoldás, de ugyanolyan figyelemmel és gondossággal készül, mint a hagyományos papírkiadás.

Éveken át jelen volt az az igény, hogy lehetőséget kínáljunk a felsőoktatási intézmények, illetve könyvtárak számára e-könyv-kölcsönzésre is, hiszen az Interkönyv oldalán található művek nagy része tudományos könyv, szakkönyv, melyek olvasói, használói elsősorban a felsőoktatás résztvevői. Egy kis független kiadó számára azonban megterhelő fejlesztés lett volna egy kölcsönzőrendszer kialakítása. Ezért éreztük úgy, hogy az EISZ által biztosított környezetet egyenesen a Typotex Kiadó számára találták ki. Mivel már rendelkezünk egy jól működő, több tízezer felhasználóval rendelkező e-könyv-áruházzal, rövid időn belül sikerült azt adatbázissá és intézményi felhasználásra alkalmassá alakítani. Az új felület az edu.interkonyv.hu címen érhető el regisztrált IP-címekről, eduID-val vagy akár egyedi kód használatával is.

Az adatbázisban a kiadó körülbelül 600 könyve található meg kétrétegű PDF-formátumban. Bár a kiadó más e-könyv-formátumokkal is foglalkozik, az elsősorban műszaki–természettudományos művek legadekvátabb formátumának még ma is a PDF-et tartjuk. A kétrétegű PDF lehetővé teszi a teljes szövegállományban való keresést, és ennek révén a megfelelő szövegrészek gyors megtalálását, emellett megtartja az ebben a műfajban nélkülözhetetlen formai jellemzőket, a tördelési képet. Az egyedi fejlesztésű PDF-olvasónk lehetőséget kínál könyvjelzők elhelyezésére, jelenleg fejlesztés alatt áll a jegyzetelési rendszer is, a navigációt pedig kattintható tartalomjegyzék segíti. A szövegek online olvashatók, valamint minden mű 15%-a letölthető és kinyomtatható. A könyvespolcra gyorsan elérhetőek a már megtekintett, nyomtatott vagy könyvjelzővel ellátott művek, és minden könyv adatlapjáról elérhető a megvásárolható e-könyv, illetve a papírváltozat is.

2018 óta az Interkönyv is része az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program kínálatának, ami lehetővé teszi, hogy a felsőoktatási és nonprofit intézmények széles körben hozzáférjenek az általunk kiadott művekhez. Reméljük, hogy ez a gondosan felépített és kialakított rendszer hosszú távon biztosítja a felsőoktatási, kutatói és közgyűjteményi szféra és a magyar tudományos könyvkiadók kölcsönös és mindkét fél számára előnyös együttműködését.

KÉPEK JEGYZÉKE

-
29. oldal Az EISZ határon túli magyar intézményeket segítő projektje. A határon túli intézmények találkozója az MTA Könyvtár és Információs Központban. Velican-Patrus Dóra képe.
32. oldal Az EISZ határon túli magyar intézményeket segítő projektje. Adatbázis-használati tréningek a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben és a Juhász Erzsébet Könyvtárban. Dániel Ágnes képei.
56. oldal Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ.
60. oldal Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár.
Forrás: <https://www.kezdi.ro/baro-wesseleenyi-miklos-varosi-konyvtar/>
61. oldal Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár.
Forrás: <https://www.kezdi.ro/baro-wesseleenyi-miklos-varosi-konyvtar/>
62. oldal Bod Péter Megyei Könyvtár.
63. oldal Bod Péter Megyei Könyvtár.
Bod Péter Megyei Könyvtár. Vargyasi Levente képe.
64. oldal Csíki Székely Múzeum. Mikó-vár. Készült 2014-ben.
Málnási Levente képe.
Csíki Székely Múzeum. Középkori cserépedények az Útkereszteződésben c. várostörténeti kiállításon. Készült 2019-ben. Málnási Levente képe.
66. oldal Erdélyi Múzeum-Egyesület. Pakó László képe.
Erdélyi Múzeum-Egyesület.
68. oldal Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet. A Papnevelő Intézet déli homlokzata és a Batthyaneum könyvtár. Dr. Nagy József Gábor képe.
Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet. A Papnevelő Intézet könyvtára. Dr. Nagy József Gábor képe.
69. oldal Gyulafehérvári Római Katolikus Papnevelő Intézet. A Papnevelő Intézet belső udvara és a Batthyaneum könyvtár. Dr. Nagy József Gábor képe.
70. oldal Haáz Rezső Múzeum. Lőrincz Csaba képe.
71. oldal Haáz Rezső Múzeum. Részlet a Képtárbelsőőről. Szász Hunor képe.
72. oldal Jakabffy Elemér Alapítvány. Molnár Annamária képe.
73. oldal Jakabffy Elemér Alapítvány. Molnár Annamária képe.

-
74. oldal Kájoni János Megyei Könyvtár.
Forrás: <http://www.konyvtar.hargitamegye.ro/hu/h/123/fotogaleria>
75. oldal Kájoni János Megyei Könyvtár.
Forrás: <http://www.konyvtar.hargitamegye.ro/hu/h/123/fotogaleria>
76. oldal Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet. Biszak Szabolcs képe.
78. oldal Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár. Központi épület.
Forrás: www.bcuculuj.ro
79. oldal Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár. Olvasóterem.
Forrás: www.bcuculuj.ro
80. oldal Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem. Stúdió Színház.
Forrás: www.studioszinhaz.ro
Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem. Bábstúdió.
Forrás: www.studioszinhaz.ro
82. oldal Partiumi Keresztény Egyetem. Szegedi Éva képe.
83. oldal Partiumi Keresztény Egyetem. Szegedi Éva képe.
84. oldal Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem. A Csíkszeredai Kar épülete.
Sipos Szabolcs képe.
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem. A Kolozsvári Kar épülete.
Sipos Szabolcs képe.
85. oldal Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem. A Marosvásárhelyi Kar épülete.
Sipos Szabolcs képe.
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem. A Sepsiszentgyörgyi Tanulmányi Központ. Sipos Szabolcs képe.
86. oldal Székely Nemzeti Múzeum. Drónfotó a főépületről.
Forrás: www.magasbol.ro
Székely Nemzeti Múzeum. Részlet az Apor-kódexből.
Tóth Zsuzsanna képe.
87. oldal Székely Nemzeti Múzeum. Csaba királyfi a főlépcsőház üvegfestményén.
Toró Attila képe.
88. oldal Székelykeresztúri Városi Könyvtár. László Csongor képei.
89. oldal Székelykeresztúri Városi Könyvtár. László Csongor képe.

-
90. oldal Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár. Szabó Károly képei.
91. oldal Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár. Szabó Károly képe.
94. oldal Eperjesi Egyetem. Forrás: www.unipo.sk
95. oldal Eperjesi Egyetem. Egyetemi Könyvtár.
96. oldal Fórum Kisebbségkutató Intézet. Székház.
Fórum Kisebbségkutató Intézet. A Bibliotheca Hungarica.
97. oldal Fórum Kisebbségkutató Intézet. A Zalabai Zsigmond Városi Könyvtár belső termei.
Fórum Kisebbségkutató Intézet. Foglalkozás a legfiatalabb olvasókkal a Zalabai Zsigmond Könyvtárban.
98. oldal Matej Hrebenda Könyvtár. Herczeg Rita képei.
99. oldal Matej Hrebenda Könyvtár. Olvasóterem. Herczeg Rita képe.
100. oldal Selye János Egyetem. Forrás: www.ujs.sk
Selye János Egyetem. Egyetemi Könyvtár.
101. oldal Selye János Egyetem. Egyetemi Könyvtár.
104. oldal II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Főépület.
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Apáczai Csere János Könyvtár, olvasóterem.
105. oldal II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Apáczai Csere János Könyvtár.
108. oldal Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ. Könyvtár. Halász Albert képe.
Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ. Színház- és Hangversenyterem.
Peter Škrilec képe.
109. oldal Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ. A Színház- és Hangversenyterem épülete. Halász Albert képe.
112. oldal Európa Kollégium Egyetemista Központ.
113. oldal Európa Kollégium Egyetemista Központ.
114. oldal József Attila Könyvtár, Magyarkanizsa. Bús Csaba képei.
115. oldal József Attila Könyvtár, Magyarkanizsa. Bús Csaba képe.

-
116. oldal Juhász Erzsébet Könyvtár.
Forrás: <http://www.bibltop.org/biblioteka-erzebet-juhas-juhasz-erzsebet-konyvtar.php>
117. oldal Juhász Erzsébet Könyvtár.
Forrás: <http://www.bibltop.org/biblioteka-erzebet-juhas-juhasz-erzsebet-konyvtar.php>
118. oldal Kishegyesi Könyvtár. Kozma Lajos Fiókkönyvtár Bácsfeketehegy.
Csordás Katalin képe.
Kishegyesi Könyvtár. Forrás: <http://librarykh.org.rs/>
119. oldal Kishegyesi Könyvtár. Forrás: <http://librarykh.org.rs/>
120. oldal Szabadkai Városi Könyvtár. Forrás: www.subiblioteka.rs
121. oldal Szabadkai Városi Könyvtár. Forrás: www.subiblioteka.rs
122. oldal Szabadkai Városi Múzeum. Kolović Svetlana képei.
123. oldal Szabadkai Városi Múzeum. Kolović Svetlana képei.
124. oldal Szarvas Gábor Könyvtár. Forrás: a Szarvas Gábor Könyvtár Facebook-oldala.
125. oldal Szarvas Gábor Könyvtár. Forrás: a Szarvas Gábor Könyvtár Facebook-oldala.
126. oldal Thurzó Lajos Művelődési-Oktatási Központ.
Forrás: <http://tlkk.org/varosi-muzeum>
128. oldal Újvidéki Egyetem. A Rektorátus épülete. D. Dozet (novosti.rs) képe.
Újvidéki Egyetem. Az MTTK épülete. Hevér Miklós képe.
129. oldal Újvidéki Egyetem. Az MTTK Könyvtára. Vinkó Attila képe.
130. oldal Vajdasági Magyar Művelődési Intézet. Molnár Edvárd képe.
131. oldal Vajdasági Magyar Művelődési Intézet. Molnár Edvárd képe.

A borító belső oldalán a határon túli intézmények az MTA Könyvtár és Információs Központban 2019. június 13–15-én tartott találkozásán készült fénykép szerepel. Velican-Patrus Dóra képe.

EISZ